T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

XV.– XVI. YÜZYILLARDA ÇANKIRI VAKIFLARI

Tuğba MERCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Uğur ALTUĞ

Çankırı-2020

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

XV.-XVI. YÜZYILLARDA ÇANKIRI VAKIFLARI

Tuğba MERCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Uğur ALTUĞ

Çankırı-2020

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Bildirimi ..... **i**

Tez Kabul ve Onay ..... **ii**

Önsöz ..... **iii**

Özet ..... **v**

Summary ..... **vi**

Kısaltmalar ..... **vii**

Tablo Listesi ..... **viii**

GİRİŞ **1**

1. Çankırı Tarihinin Ana Hatları (Başlangıçtan 16. Yüzyıla Kadar Çankırı Tarihi) ... 1

2. Çankırı'nın 15. ve 16. Yüzyıllarda İdari Yapısı 4

3. Çankırı'da İskân ve Nüfus 5

4. Tahrir Defterleri ve Çankırı 7

BÖLÜM 1: ÇANKIRI VAKIFLARI **12**

1.1. Vakıf Müessesesinin Tarihsel Gelişimi 12

1.2. Çankırı Vakıfları 22

1.3. Çankırı Sancağındaki Vakıf Tesisleri 25

1.3.1. Câmiler 25

1.3.2. Hângâhlar 27

1.3.3. İmâretler 28

1.3.4. Kervansaraylar 29

1.3.5. Medreseler 30

1.3.6. Mescidler 32

1.3.7. Türbeler 34

1.3.8. Zâviyeler 35

BÖLÜM 2: DEFTERLERDE ÇANKIRI VAKIFLARIN GÖRÜNTÜSÜ **38**

2.1. 1530 ve 1555 Tarihli Tahrir Defterlerinde Kayıtlı Çankırı Vakıfları ve Gelirleri 38

BÖLÜM 3: ÇANKIRI VAKIFLARININ KURUCULARI VE İŞLEVLERİ 52
3.1. Sultan Bayezid İmâreti 52
3.2. Hatuniye İmâreti 53
3.3. Kasım Bey İmâreti 54
3.4. Abdulgaffar Çelebi Zâviyesi 56
3.5. Nusret Paşa Medresesi 56
3.6. Şeyh Mehdi Zâviyesi 57
3.7. Şeyh Cemaleddin Medresesi 57
3.8. İmanlı Zâviyesi 58
3.9. Melek Hatun Zâviyesi 59
3.10. Mevlevihane Medresesi 59
3.11. Saru Baba Zâviyesi 60
3.12. Rüstem Çelebi Medresesi 60
3.13. Şeyh Mustafa bin Karaşeyh Zâviyesi 61
3.14. Şeyh Bahaeddin Hângâhı 61
3.15. Şeyh İbrahim Zâviyesi 62
3.16. Kaysar Bey Hângâhı 62
3.17. Köhne Kervansarayı 62
3.18. Kutlu Bey Mescidi 63
3.19. Mevlana Muhiddin Türbesi 63
3.20. Küçük Minare Mescidi 63
3.21. Lenger Baba Zâviyesi 63
3.22. Karataş Mescidi 64
3.23. Ağa Mescidi 64
3.24. Şeyh Sadık Zâviyesi 64
3.25. Veled Sagir Danişmend Mescidi 65
3.26. Hacı Bayezid Zâviyesi 65
3.27. Şucai Bey Mualimhanesi 65
3.28. Hoca İbrahim Mescidi 65
3.29. Alacamescidi 66
3.30. Bimarhane Mescidi 66

3.31. Elvan Seyidi Zâviyesi 67
3.32. Şeyh Seydi Zâviyesi 67
3.33. Şeyh Hasan Zâviyesi 68
3.34. Şeyh Şami Zâviyesi 68
3.35. Şeyh Davud Zâviyesi 68
3.36. Şeyh Samun Zâviyesi 68
3.37. Ahi Çelebi Zâviyesi 69
3.38. Kasım Bey Zâviyesi 69
3.39. Hazır Şeyh Zâviyesi 69
3.40. Aydın Şeyh Zâviyesi 70
3.41. Şeyh Aydın Zâviyesi Vakfı 70
3.42. Şeyh Koca Baba Zâviyesi 70
3.43. Şeyh Ömer Zâviyesi 71
3.44. Hacı Ahmed Kethüda Câmi 71
3.45. Hacım Zâviyesi 71
3.46. Derviş Hasan Zâviyesi 72
3.47. İbrahim Veled İsfendiyar Bey İmâreti 72
3.48. Hasan Dede Zâviyesi 72
3.49. Hoca İmad Mescidi 73
3.50. Hoca Fakih Mescidi 73
3.51. Cüneyd Efendi Zâviyesi 73
3.52. Şeyh/Hacı Durmuş Zâviyesi 74
3.53. Şeyh Salih Zâviyesi 74
3.54. Ramazan Dede Zâviyesi 74
3.55. Pir Mehmed Zâviyesi 74
3.56. Şeyh Hacı Ahmed Zâviyesi 75
3.57. Şeyh Hacı Zâviyesi 75
3.58. Elvan Çelebi Zâviyesi 75

SONUÇ 76
KAYNAKÇA 78

EKLER..... 86
ÖZGEÇMİŞ..... 92

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *"XV.-XVII. Yüzyıllarda Çankırı Vakıfları"*adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

08/ 01/ 2020

İmza

Tuğba MERCAN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tuğba MERCAN tarafından hazırlanan "XV.- XVI. Yüzyılarda Çankırı Vakıfları" başlıklı bu çalışma, 08.01.2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Doç. Dr. Uğur ALTUĞ İmza: ……..

Üye : Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN İmza: ……..

Üye : Sıddık ÇALIK İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2020 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Erol KARCI

Enstitü Müdür V.

ÖNSÖZ

Vakıf müessesesi, Ortadoğu-İslâm devletlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yapı taşlarından biri olmuştur. Vakıf kurumuna ilişkinçok sayıda eser mevcuttur.Bu çalışmalar, vakıfların genel özellikleri, sosyal, ekonomik, idari işleyişi ve icra ettikleri roller hakkında bilgiler veren eserlerdir. Genel çalışmalar dışında, Çankırı'dakurulmuş vakıfların yapıları veişlevleri hakkında yapılmış doğrudan birçalışmanın bulunmayışı bizi bu çalışmaya sevketmiştir. Çankırı vakıflarının ortaya çıkarılması, hemvakıf kurumuna hem de kent tarihine katkılar sağlayacaktır. Çalışmanın esas amaçlarından biri de, Çankırı tahrir defterlerinde kayıtlı olan vakıfların bir bilançosunu ortaya koymaktır.Özde toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve kamu hizmeti olan vakıf sisteminin, Çankırı bölgesi üzerinde yapısal işleyişi ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ele alıncaktır. Çalışmanın girişindeÇankırı isminin menşei ve 15. ve 16. yüzyıllardaki coğrafî özellikleri, şehrin tarihi arka planı ile demografik, sosyal, ekonomik ve idari yapısına değinilmiştir. Ardından Çankırı'ya ait vakıfları içeren tahrir defterleri tespit edilmiştir. Birinci bölümde, vakıf müessesesinin tanımı, amacı, işlevi, çeşitleri ve görevlileri açıklanarak Çankırı'da kurulan vakıflarınyapı ve işlevleri açıklanmıştır. Daha sonra kurulan vakıf tesisleri hakkında bilgi verilip, tespit edilen bütün Çankırı vakıfları bir tablo içerisinde gösterilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937-1530) ve 291 Numaralı 1555 Tarihli Kânkırî Vakıf Tahrir Defterinde kayıtlı olan vakıfların vâkıfları (kurucuları), kuruluş tarihleri, vakfedilen gelir kaynaklarıtablolar halinde gösterilmiştir.Çalışmanın üçüncü bölümünde, Çankırı vakıflarının kurucuları hakkında bilgi verilip, kuruluş amaçları ve işlevleri ele alınmıştır. Çalışmamızda arşiv belgeleri ve süreli yayınlardan faydalanılmıştır.Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyudu-i Kadîme Arşivinde291 numaralı, 1555 tarihine aitKânkırî Vakıf Tahrir Defteri tezimizin esas kaynağıdır.Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki vakfiyeler veT.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivindeki430 numaralı tahrir defter de diğerbirinci dereceden kaynak olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Çankırı ve vakıf tarihiyle alakalı çalışmalardan da faydalanılmıştır.

Konu seçiminde ve tezin idaresinde bana destek olan, tavsiyeleriyle çalışmayı şekillendiren, tecrübelerini benimle her daim paylaşan veçalışmanın birincil kaynaklarını temin etmeme bizzat yardım edendanışmanım Sayın Doç. Dr. Uğur ALTUĞ'a çok şey borçluyum. Bu çalışmanın genelinde katkılarından dolayı kendisine teşekkürü borç bilirim. Aynı zamanda maddi ve manevi katkıları ve yapmış olduğu fedakârlıklardan dolayı eşim Oğuz Mercan'a çok teşekkür ederim.Son olarak da yapılan çalışma süresinde yanımda olan ve tüm eğitim-öğretim hayatım boyunca bana olan desteğini, inancını ve sabrını kaybetmeyen çok değerli Annem Ayşegül Çemek'e, Babam Mahmut Çemek' ve kardeşlerim Tuğçe Çemek ve Doğukan Çemek'e sonsuz minnettarım.

08./01/2020

Tuğba MERCAN

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: XV.- XVI. Yüzyıllarda Çankırı Vakıfları

Tezin Yazarı: Tuğba MERCAN

Danışman: Doç. Dr. Uğur ALTUĞ

Anabilim Dalı: TARİH

Kabul Tarihi: 08.01.2020

Sayfa Sayısı: 92

Çankırı, Kızılırmak'a dökülen Tatlıçay ve Acıçay arasında kalan vadi özelliği taşıyan yer de yer almaktadır. Çankırı isminin menşei, Paflagonlar döneminde "Dişi Keçi'' anlamına gelen Gangara ismi kullanılmıştır. Batı kaynaklarında Hancara ve Cancara, Osmanlı kaynaklarında ise Kânkırî ve Kangırı olarak kayıt edilmiştir. 1925 yılında TBMM'nin onaylaması ile birlikte Çankırı ismi resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çankırı'da yapılan kazılar sonucunda Hititler dönemine ait eserlerden yola çıkarak eski bir yerleşim yeri olduğu ortaya çıkmıştır. Çankırı, Hitit Devletinden sonra Paflagonlar, Pontus Krallığı, Roma, Bizans, Danişmendliler, Selçuklular ve Osmanlı Devletlerine ev sahipliği yapmıştır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun kapılarının Türklere açılması açılması ile beraber birçok şehir fethedilmiştir. Çankırı Sancağı, Süleyman Şah'ın emri ile 1074 yılında Emir Karatekin tarafından fethedilmiştir. Osmanlı Devlet'i döneminde sancak stasüsüne getirilmiştir. Sancakbeyi olarakta Candaroğlu Kasım Bey tayin edilmiştir. Çankırı Sancağına bağlı kazalar Merkez, Koçhisar, Milan, Kurşunlu. Çerkeş, Tosya, Kargu, Kalecik ve Kar-ı bazarı'dır. Daha sonra Keskün kazası ilave edilmiştir. 19. asıra kadar kadar bu durumunu koruyan Çankırı sancağı, 1846 yılında Kastamonu vilayetine bağlanmıştır. 19. asrın sonlarına doğru, merkez kaza ile birlikte Çankırı, Kalecik ve Çerkeş olmak üzere dört kaza, yedi nahiye ve 714 köyü bulunmaktaydı. Cumhuriyet döneminde ise Çankırı ''İl'' statüsüne getirilmiştir. Çankırı Sancağı'nın ekonomisi, tarıma dayalı olup küçükbaş ve büyükbaş hayvan besiciliği yapılmaktadır. Şehrlerin imarı ve ihyası için vakıf müessesesi temel yapı taşı özelliği taşımaktadır. Sözlük anlamı; hapsetmek, alıkoymak ve durdurmak olan vakıf; mülkiyetini hiçbir karşılık beklemeden Allah rızası için yardıma ihtiyacı olan kişilerle paylaşma hizmetidir. Çankırı'da da sultan ve şehrin ileri gelen zenginleri tarafından birçok vakıf kurulmuştur. Çankrı'da vakıf müessesesinin gelişmesinde en önemli katkısı olan şahıs Candaroğlu Kasım Beydir. Çankırı'ya ait arşiv ve kitap kaynaklarından yola çıkarak toplam 223 adet vakıf kurumu bulunmaktadır. Bunu da incelediğimiz tahrir defterlerinde görmekteyiz. İncelediğimiz 1530 tarihli tahrir defterinde 38 vakıf, 1555 tarihli tahrir defterinde ise 58 vakıf kaydedilmiştir. Vakıflar câmi, mescid, zâviye, türbe, kervansaray, medrese ve hângâh gibi yapılardan oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak da dini hizmet alanında inşa edilen vakıf yapıları bulunmaktadır. Bu vakıfların finansı devlet tarafından değil şehrin zenginleri, halkı ve karyelerden elde edilen gelir ile sağlanmıştır. Ayrıca 1530 ve 1555 tarihli tahrir defterlerinde Amasya'daki Sultan Bayezid ile Tokat'taki Hatuniye Vakıflarına, şehrin karyelerinden yüklü bir miktarda gelir tahsil edildiği ortaya çıkmıştır. Tahrir defterlerine göre, karyelerden elde edilen gelirlerin en fazlası imâret, en azı ise türbe yapılarına vakfedilmiştir. Sonuç olarak; Vakıflar, Çankırı Sancağı'nın sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim ve idari açıdan gelişmesini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler:Çankırı, Vakıf, Tahrir Defteri

Çankırı Karatekin University Graduate School of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Cankiri Foundations in XV.–XVI. Centuries
Author: Tuğba MERCAN
Supervisor:Doç. Dr. Uğur ALTUĞ
Department: History
Date : 08.01.2020
Number of Pages: 92
There is a valley between Tatlıçay and Acıçay, which flows into Çankırı, Kızılırmak. The name of Çankırı is originated from Gangara which means "Female Goat" in the Paflagonian period. It was recorded as Hancara and Cancara in the western sources and as Kânkırî and Kangiri in the Ottoman sources. With the approval of the Turkish Grand National Assembly in 1925, the name of Çankırı was officially started to be used. As a result of the excavations carried out in the city of Çankırı, it was revealed that it was an ancient settlement based on the Hittites. After the Hittite State, Çankırı was home to the Paflagons, the Pontic Kingdom, Rome, Byzantium, Danismends, Seljuks and Ottoman States. After the opening of the gates of Anatolia to the Turks after the Battle of Manzikert, many cities were conquered. The city of Çankırı was conquered by Emir Karatekin in 1074 with the order of Süleyman Şah. It was brought to the starboard station during the Ottoman Empire. Candaroğlu Kasım Bey was appointed as Sancakbeyi. Districts due to Çankırı Sanjak Merkez, Koçhisar, Milan, Kursunlu. Çerkeş, Tosya, Kargu, Kalecik and Kar-ı bazarı. Then Keskun district was added. The sanjak of Çankırı, which maintained this status until the 19th century, was connected to Kastamonu province in 1846. Towards the end of the 19th century, there were four districts including Çankırı, Kalecik and Çerkeş, seven sub-districts and 714 villages. In the Republican period, Çankırı was brought to the status of 'Province'. The economy of Çankırı is based on agriculture and typically, sheep and cattle breeding is carried out. For the development and restoration of the cities, the institution of foundation is the basic building stone. In dictionary; the foundation means as "imprisoned, detained and stopped"; It is a service to share your property with people who need help for the sake of Allah without waiting for any provision. Many foundations were established in Çankırı by the sultan and the prominent wealthy people of the city. Candaroğlu Kasım Bey is the most important contributor to the development of the foundation in Çankırı. There are 223 foundations based on the archives and book resources of Çankırı. We see this in the deed books that we examine. 38 foundations and 58 foundations were recorded in 1530 and 1555 dated deed books, respectively. Foundations are constituted by mosques, masjids, zâviye, tomb, caravanserai, madrasah and hângâh. There are foundation structures which are built mainly in the religious service area. These foundations were not financed by the state but by the income of the city's rich, people and villages. In addition, in the 1530 and 1555 dated deed books, it was revealed that the Sultan Bayezid in Amasya and the Hatuniye Foundations in Tokat received a large amount of income from the villages of the city. According to deed books, the highest income from villages was devoted to imâret and the least to tomb structures. As a result; foundations provided the social, cultural, economic, educational and administrative development of the city of Çankırı.
Keywords:Çankırı, Foundation, Tahrir Book

KISALTMALAR

age	Adı geçen eser
agm	Adı geçen makale
ags	Adı geçen sözlük
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKGM	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TD	Tahrir Defteri
MMD	Maliyeden Müdevver Defteri
Prof	Profesör
s	Sayfa
yy	Yüzyıl
nd	Nam-ı diğer
ty	Basım tarihi yok
Ed/Haz	Editör/Basıma hazırlayan
Bkz	Bakınız

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 1.1. Câmiler..... 28
Tablo 1.2. Hângâhlar..... 30
Tablo 1.3. İmâretler..... 31
Tablo 1.4. Kervansaraylar..... 32
Tablo 1.5. Medreseler..... 34
Tablo 1.6. Mescidler..... 35
Tablo 1.7. Türbeler..... 37
Tablo 1.8. Zâviyeler..... 38
Tablo 2.1.. Câmiler 52
Tablo 2.2. Mescid..... 53
Tablo 2.3. Türbe..... 56
Tablo 2.4. Medrese..... 56
Tablo 2.5. İmâret..... 58
Tablo 2.6. Kervansaray..... 61
Tablo 2.7.Hângâh..... 61
Tablo 2.8.Zâviye..... 62

GİRİŞ

1. Çankırı Tarihinin Ana Hatları (Başlangıçtan 16. Yüzyıla Kadar Çankırı Tarihi

Çankırı, İç Anadolu'nun kuzey yönünde Kızılırmak'a dökülen Acıçay'ın Tatlıçay ile birleştiği vadi özelliği taşıyan yerdir. Çankırı ismi, birçok tarihi kaynaklarda farklı isimlerle kayıt edilmiştir. Batı kaynaklarında Hancara ve Cancara olarak kayıt edilen Çankırı ismi, Caracalla sikkelerinde Gangaris adı ile kayıt edilmiştir.[1] ''Dişi keçi''anlamına gelen ''Gangara'' ismini kullanan Galatların yani Paflagonların, bölgenintiftik keçisi yetiştirmede elverişli olması nedeniyle bu ismi kullandıkları tahmin edilmektedir.[2] Roma ve Bizans Devletleri dönemine ait kaynaklarda Germanikopolis, Osmanlı kaynaklarında ise ''Kânkırî''[3], ''Kangırı'' ve ''Kangiri'' ismi ile kayıt edilmiştir. ''Çankırı'' ismi resmi olarak, 1925 yılında TBMM'nin onaylamasından sonra kullanılmaya başlanmıştır.[4]

Çankırı'nın ilk çağları hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. İl merkezinde ve köylerinde yapılan kazılardan ortaya çıkan sonuçlarla şehrin tarihine ışık tutulmuştur. Örneğin; İnandık köyünde yapılan kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Hitit döneminin düğün merasimini anlatan vazo, Çankırı'nın M.Ö. 2500 yıllarına kadar eski bir yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır. Çankırı ve çevresi eski çağlarda Hitit Devleti'nin Kral Anittaş'ınhâkimiyeti altında bulunmaktaydı.[5] Bu devletin M.Ö. 1200 yıllarında yıkılması üzerine Trakya kökenli Paflagonların idaresi altına girmiştir. Şehri ilk yerleşim yeri olarak bilinen GangraKalesinin yani günümüzdeki Çankırı Kalesinin bu dönemde inşa edildiği tahmin edilmektedir.[6] Paflagonların idaresi altından Pontus Krallığı'nın idaresi altına giren şehir daha sonra Galatya Kralı Deiotaros'un merkezi haline gelmiştir. M.S. 5. yıla gelindiğinde şehir,

---

[1] J.H. Mordtmann, "Çankırı''(Çev. Besim Darkot), *M.E.B İslam Ansiklopedisi*, cilt: 3, İstanbul 1978, s. 357.

[2] Ahmet Kankal, *VXI. Yüzyılda Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2011, s. 5.

[3] (كانقرى) Kânkırî şeklinde zikredilirken (ا) Elif harfinin düşmesi ile birlikte (كنقرى) Kenkırı olarak zikredilmiş ve yazılmıştır.

[4] Bahattin Ayhan, *Çankırı ve İlçeleri*, Gülay Ajans, Ankara 1988, s. 122.

[5] Kankal, a.g.e., s. 5.

[6] İlhan Şahin, ''Çankırı'' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 8, İstanbul 1993, s. 216.

Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir. [7] Daha sonra Bizans hâkimiyetine geçen şehir *"Pilaimenes teması"* adındaki idari teşkilatın içerisinde yer almıştır. 711-712 ve 727-728 yılları arasında Emevi ordularının saldırılarına uğrayan şehir, kalesinin sağlamlığı nedeniyle ele geçirilememiştir.[8]

Türklerin, Anadolu'ya yaptığı akınlar sonucu 1071 Malazgirt Savaşı ile Bizans Devleti'ninhâkimiyetialtında olan Anadolu toprakları fethedilmiştir. Danişmendiler zaferden sonra Kastamonu ve Amasya'nın kuzeyindeki toprakları alarak genişlemeye başlamıştır. Süleyman Şah'ın emri ile 1074 yılında Emir Karatekin tarafından Çankırı da fethedilmiştir. Emir Karatekin, Çankırı Sancağı'nın fatihi olarak tarihi açıdan önemli bir yere sahip olmuştur.[9] Emir Karatekin'in kökeni ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Emir Karatekin'in yaşadığı dönem içerisindeki kaynaklarda üç tane ''Karatekin'' ismi geçmektedir. Yılmaz Öztuna'nın, "Devletler ve Hanedanlar" adlı eserinde Kastamonu'da hüküm süren Hüsameddin Çoban Bey'in soyundan geldiği ve kökeni kayı boyundan olduğu tahmin edilmektedir. Halil Yınanç'a göre, ''Tekin'' unvanını kullandığı ve Uygur soyundan Kıpçak ya da Karahanlı olduğu tahmin edilmektedir. Danişmendname'ye göre, babası Bağdat kökenli bir esnaf, annesi Rum kökenli bir rahibin kızı olduğu yazmaktadır.[10] Şehir, Malazgirt Zaferinden sonra 1101 Temmuz ayında haçlı ordusunun saldırılarına uğramış fakat işgal edilememiştir. 1134 yılında Emir Karatekin'in vefatından sonra 1135 yılında Bizans Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Fakat kısa bir süre sonra danişmendiler şehri tekrar ele geçirmiştir. [11] Danişmendliler'de yaşanan iç karışıklıkları fırsat bilen Selçuklu Sultanı I. Mesut, Çankırı'yı hâkimiyeti altına almıştır. Sultan Alâeddin Keykubat döneminde de Cemaleddin Ferruh şehre vali olarak tayin edilmiştir. Cemaleddin Ferruh şehrin, imarı ve ihyası için Dâru'ş-şifa ve Dâru'l-hadis gibi önemli eserler inşa ettirmiştir. Selçuklu Devleti'nin, 1243 Kösedağ Savaşı sonucunda Moğollara yenilmesi üzerine tüm Anadolu şehirlerinde olduğu gibi, Çankırı da Moğol yağmalarına maruz kalmıştır. Selçuklu Devleti'nin yönetimde

[7] Mordtmann,a.g.m., s. 357.
[8] Kankal, a.g.e., s. 6.
[9] Şahin, a.g.m., s. 216.
[10] Fatih Güzel, "Çankırı Fatihi Emir Karatekin'', İbrahim Akyol, Abdulselam Arvas, Gürkan Dağbaşı, Fatih Güzel, Fatih Sona (Haz.), Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyumu: 12-14 Mayıs 2017-Çankırı; Bildiriler (s. 281-282), Yenigün Basın Yayın Matbaacılık, Çankırı 2017.
[11] Şahin, a.g.m., s. 216.

zayıflaması üzerine kendisine bağlı beylikler bağımsızlıkları ilan etmiştir. Bağımsızlığını ilan eden Candaroğlu Beyliği, Çankırı ve Kastamonu bölgelerini idaresi altına almıştır.[12]

Çankırı ve Kastamonu bölgesinin, I. Murad ya da Yıldırım Bayezid dönemlerinde Osmanlı hâkimiyeti altına girdiğine dair iki farklı bilgi bulunmaktadır. Neşri ve Âşık Paşazadenin eserlerine göre, Yıldırım Bayezid döneminde Çankırı'nın, 1392 veya 1394 yıllarında Osmanlı topraklarına katıldığı bilgisi savunulmaktadır. Aziz Astarabadi'nin eserlerine göre ise I. Murad döneminde Çankırı'nın, Osmanlı topraklarına katıldığı bilgisi verilmektedir.[13] Candaroğlu Beyliği'nin başında bulunan Celaleddin Bey'in, beyliğin idaresini oğlu İskender Bey'e vermesi üzerine, diğer oğlu Süleyman Şah babasına isyan etmiştir. Süleyman Şah, Sultan I. Murad'a sığınıp desteğini alarak, Çankırı ve Kastamonu bölgelerini hâkimiyeti altına almıştır. Sonuç olarak Çankırı ve Kastamonu bölgeleri, Osmanlı Devleti'nin fiilen olmasa da himayesi altına girmiştir.

Süleyman Şah'ın, Osmanlı Devletine karşı Karamanoğulları ve Kadı Buhreddin'e destek vermesi üzerine Sultan Yıldırım Bayezid, Süleyman Şah'ı mağlup ederek Çankırı'yı fiilen idaresi altına almıştır. Yıldırım Bayezid ile Timur arasında gerçekleşen 1402 Ankara Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Bu savaştan sonra Osmanlı Devleti, Çelebi Mehmed'in tahta geçme sürecine kadar Fetret Devri'ne girmiştir. Timur, Osmanlı Devleti egemenliği altında olan Kastamonu ve Çankırı çevresini İsfendiyar Bey'in idaresine geri vermiştir. Fetret Devri'ni sona erdiren Çelebi Mehmed, dostluk ilişkilerini kuvvetlendirmek amacıyla Kastamonu, Tosya, Kalecik'i Kasım Bey'in idaresine vermiştir. Bu durumdan pek memnun olmayan İsfendiyar Bey, Çelebi Mehmed'in vefatından hemen sonra oğluna verilen şehirleri kendi himayesine geri almıştır. Babasına karşı isyan eden Kasım Bey, Sultan II. Murad'dan yardım istemiştir. Kasım Bey, Osmanlı Devleti'nin desteğini alarak babasına karşı verdiği mücadeleyi kazanmıştır. Kasım Bey kazandığı mücadele sonucunda, Osmanlı Devleti tarafından Çankırı'ya sancakbeyi olarak atanmıştır.

[12] Kankal, a.g.e., s. 8.
[13] Mordtmann, a.g.m., s. 357.

Osmanlı Devleti ile Candaroğlu Beyliği arasındaki dostluk ilişkilerinin yanında yapılan izdivaçlarla akraba ilişkileride kurulmuştur. Sultan II. Murad, Kasım Bey'in kız kardeşi ile Kasım Bey'de II. Murad'ın kızı Sultan Hatun ile evlendirilmiştir.[14] 17. yy.'dan itibaren Çankırı'da artan nüfus ile erzak ihtiyacının doğması ve Celali isyanlarının şehri tahrip etmesi yönetim açısından zayıflamalara neden olmuştur. 18. yy.da ise Çankırı halkından alınan usulsüz vergiler ve uygulanan haksız davranışlar şehrin sosyal ve ekonomik düzenin bozulmasına neden olmuştur.[15]

2. Çankırı'nın 15. ve 16. Yüzyıllarda İdari Yapısı

Osmanlı Devleti'nin idari teşkilatlanması, kendinden önceki devletlerin idari teşkilat yapısının bazı özelliklerini kendine has bir şekilde geliştirip kullanmıştır. Osmanlı Devleti'nin idari teşkilat yapısı, eyalet, sancak ve sancağın alt birimleri olan nahiye ve kazalar oluşturmaktadır. Taşra eyaletlerinin yöneticisine vali veya beylerbeyi denilmektedir. Beylerbeyi, Sultanın taşradaki temsilcisi statüsünde olduğundan bölgenin güvenliğini, düzenini, tımarlı sipahilerin idaresini kendisi sağlamaktadır. Beylerbeyliğinin alt birimi olan sancaklar, kazaların birleşimiyle oluşmaktadır. Sancaklardaki idareciye sancakbeyi denilmektedir. Sancakbeyinin vazifesi, tımarlı sipahilerin idaresinden sorumluyken zamanla bölgenin idarecisinden sorumlu olmaya başlamıştır.[16]Çankırı 16. yüzyılda, Anadolu Beylerbeyliğine bağlı sancak merkezi statüsünde yer almaktaydı. Çankırı Sancağına bağlı Merkez, Koçhisar, Milan, Kurşunlu. Çerkeş, Tosya, Kargu, Kalecik ve Kar-ı bazarı olmak üzere 9 kazası vardır. Daha sonra Keskün kazası ilave edilerek 10 kazaya sahip olmuştur. 19. asıra kadar kadar bu durumunu koruyan Çankırı sancağı, 1846 yılında Kastamonu vilayetine bağlanmıştır. 19. asrın sonlarına doğru, merkez kaza ile birlikte Çankırı, Kalecik ve Çerkeş olmak üzere dört kaza, yedi nahiye ve 714 köyü bulunmaktaydı. Cumhuriyet döneminde ise Çankırı ''İl'' statüsüne getirilmiştir.[17]

Çankırı Sancağında, Kasım Bey, şehzade Osman Çelebi, Sinan Paşaoğlu Mehmed Efendi, Mustafa Bey, Ali Bey, Mustafa Bey, Hüsrev Bey sancakbeyliği görevi yapmışlardır. Sancakbeyliğinde sık yapılan görev değişikliklerinin nedeni, merkezi

[14] Kankal, a.g.e., s. 9, 10.
[15] Şahin, a.g.m., s.216,217.
[16] Mehmet İpşirli, "Osmanlılar: II. Medeniyet Tarihi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:33, İstanbul 2007, s. 19.
[17] Şahin, a.g.m., s. 217.

otoritede yaşanacak tehlikeleri önlemektedir. Halkın, sancakbeyinin yönetiminden memnun olmayıp kadıya şikâyet etmeleri üzerine görevden alınan sancakbeyleri de olmuştur. Örneğin, 1570 yılında sancakbeyi olan Ali Bey'in despot yönetiminden memnun olmaya halkın kadıya şikâyet etmeleri sonucunda Ali Bey'in yerine sancakbeyi görevine Mustafa Bey tayin edilmiştir. Çankırı Sancağına, 1555 yılında Mevlana Mehmed Çelebi 55 akçe maaş ile kadı vazifesine tayin edilmiştir. Sancaklara bağlı kazaların hukuki işlerini yürüten kadılar, medreselerde eğitim almış ve büyük eyaletlerde stajer olarak görev yapmış kişiler arasından seçilmektedir. Kadılar, merkeze bağlı emirler üzerine görevini icra etmektedir. Kadılar, sancakbeyin işlediği suç üzerine onu yargılama ve ceza verme yetkisine sahiptirler.[18]

3. Çankırı'da İskân ve Nüfus

İnsan nüfusu; ticaret, sanayi, yönetim ve hizmet ile ilgili çalışmalarla geçimini sağlamasıyla beraber toplumsal ve kültürel bir oluşumun ortaya çıktığı yerleşim yerine kent denilmektedir. Osmanlı Devletinde bir şehir fethedildikten sonra yapılan en önemli imar ve ihya çalışması, kilise olan ibadethaneleri câmiye dönüştürmesidir. Daha sonra şehre tayin edilen kadı; vergi veren-vermeyenler, resmi görevliler, mahalle isimleri, reaya-askeri sınıf, müslüman-gayrimüslimler tahrir defterlerine özet şeklinde kayıt edilirdi.[19]

Çankırı, çevresindeki tepelerden dolayı kendisini düşman ve soğuklardan koruyan bir konuma sahiptir. Acıçay ile Tatlıçay'ın birleşiminde oluşan Çankırı, Roma döneminde inşa edildiği tahmin edilen 150 metre yüksekliğinde bir kalesi bulunmaktadır. Çankırı kalesinde, Emir Karatekin ve ailesinin mezarları bulunmaktadır. Alaeddin Keykubat döneminde de kalenin harap yerleri tamir edilmiştir. 16. yüzyıllarda kalenin içerisinde kale dizdarı, kale kethüdası, kale imamı, topçu ve muhafızlar görev yapmaktadır. Yerleşim ilk kaleden başladığından içerisinde câmi, mahallelere ayrılmış evler, su ihtiyacının karşılanması için su sarnıcı bulunmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak kalenin sağlamlığı düşman saldırılarını engellemesi, halkın kendini güvende hissetmesini sağlamıştır. Daha sonra nüfusun artması ve salgın hastalıkların ortaya çıkması üzerine yerleşim yerleri kale eteklerinin aşağısına inmiştir. Mahalle, bir câmi ve mescid çevresinde gelişip

[18]Kankal, a.g.e., s. 23, 29.
[19]Halil İnalcık, *Hicrî 835 Târihli Sûret -i Defter-i Sancak-i Arvanid*, TTK, Ankara, 1954, s. VII-XVII.

büyüyen ve birbirlerini tanıyan insanların yaşadıkları en küçük idari birimdir. Çankırı'da 1521 senesinde, Karataşı Kaysar, Hıdırlık, Mescidi Halil Ağa, Hacı Musa, Bimarhane, Kadı, Perdedar Gazi, Alaca Mescidi, Hoca Bahşayiş, Çukur, Karataş, Emiri Ahur, Çetince, Umur Fakih nd. Hoca Elvan, Câmi, Hoca İbrahim, Küçük Minare, Mescidi-i Hacı Mümin nd. Tabbağlar, İmâret, Şeyh Osman, Hoca Kasım, Hanigah Şeyh Hacı Bahaeddin, Tuhte olmak üzere 24 adet mahallesi vardır. 1579 senesinde ise mahalle sayısı 22 adete düşmüştür. Mahalle sayısının düşme nedeni, muhtemelen nüfusu az olan bazı mahalleler nüfusu çok olan mahalleler ile birleştirilmesidir.[20]

"19. yy.'da Çankırı'nın bazı mahalle isimlerinde değişimler olmuştur. Bunlar; Karataşı Kaysar-Kaysarbey, Hıdırlık-Yoğurtçu, Emiri Ahur-Mirahur, Mescidi Hatib-Ali Bey, Mescidi Halil Ağa - Halil Ağa, Kadı - Yapar, Perdedar Gazi-Perdedar, Umur Fakih nd. Hoca Elvan-Hoca Elvan, Mescidi Hacı Mümin nd. Tabbağlar-Debbağhane, Hanigahı Şeyh Hacı Bahaeddin-Taşmescidi, Tuhte-Samanpazarı olarak değiştirilmiştir. Mahalle isimleri, çoğunlukla mahallede bulunan câminin ismi ile anılmaktaydı. Mahallelere, dini ve idari sorumluluğunu yerine getiren imamlar ve imalara yardımcı olunması için yiğitbaşları ve kethüdalar tayin edilmiştir. Mahallenin gelir/gideri, vakıf kurumları tarafından karşılanmaktadır. Vakıf ile beraber mahalle sakinlerinin yardımlaşma ve dayanışma duyguları gelişmiştir. Vakfın yöneticisi, mahallenin ileri gelen saygın kişiler arasından seçilmektedir."[21]

"Bir bölge veya ülkede yaşamlarını devam ettiren insan topluluğuna nüfus denilmektedir. Çankırı nüfusu, 16. yüzyıldaki tahrir kayıtlarına göre hane, mücerred ve muaf olarak kayıt edilmiştir. 1521 yılında en fazla haneye sahip olan 35 hanelik Karataşı Kaysar Mahallesi olup, en az haneye sahip olan 4 hanelik Çukur mahallesidir. 1579 senesinde ise en fazla haneye sahip olan 38 hanelik Karataş Mahallesi olup, en az haneye sahip olan 4 hanelik Çetince ve Câmi-i Sultan Süleyman Han mahalleleridir. Çankırı; hane, mücerred ve muaf sayısının hesaplarına göre 1521 yılında 2.120 olup 1579 yılında ise 2.115 nüfusa sahiptir. Sancaktaki, müslüman nüfus oranı 1521 senesinde; hane 1.252, mücerred 509, muaf 167'dir. 1579 senesinde ise; hane 1.732, mücerred 798, muaf 148'dir. Çankırı'nın ekonomisi,

[20] Kankal, a.g.e., s. 33, 35.
[21] Kankal, a.g.e., s. 75, 76.

ziraata dayalı olduğundan kır yerleşimindeki nüfus oranı şehir nüfus oranına göre daha fazla olmuştur. Kır nüfus oranı 1521 yılında en fazla nüfusuolan karye 187 haneli Derelü nd. İncik, en az nüfusu olan karye 5 hanesiyle Acıkuyu ve Demirisa'dır. 1579 yılında ise en fazla nüfusu olan karye 319 hanesiyle Tuht, en az nüfusu olan karye ise 4 hanesiyle Saraycık'tır. Çankırı Sancağının nüfusu, 1521 yılında 100.000 üzerinde olup, 1579 yılında ise 175.000 nüfusa ulaşmıştır."[22]

Çankırı Sancağı karasal iklime sahip olduğundan ekonomik geliri ziraata dayanmaktadır. 16. yüzyılda toprak tasarrufunda çalışanlar has, zeamet, tımar ve vakıf raiyyeti olarak ikamet ettiği karyeleri işlemişlerdir. Toprağı işleyenler, medeni durumlarına ve arazi miktarlarına göre devlet tarafından tahrir defterlerine kayıt edilmişlerdir. Çankırı topraklarında hububat, bakliyat vs. çeşitli ürünlerinin yanında bağcılık, meyvecilik ve çeltik gibi ziraat işleri de yapılmıştır. Ekonomiye gelir sağlayan küçükbaş-büyükbaş hayvan besiciliğinin yanında arıcılıkta yapılmıştır. Boyahâne, değirmen, kahvehâne, debbağhâne, selhhâne ve tuz işletmeciliğinin yapıldığı tuzla gibi şehrin ekonomisine katkı sağlayan ticari işletmeler kurulmuştur.[23]

4. Tahrir Defterleri ve Çankırı

"Devletlerin mali işleyişini ve geçmiş tarihini aydınlatan arşiv kaynakları içerisinden en önemli kaynak tahrir defterleridir. Tahrir kelimesinin sözlükte, "kayıt etme, yazma ve deftere geçirme'' anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin gaza amacıyla fethettiği toprakların idari, ekonomi ve sosyal işleyişi ile birlikte devlet tarafından görevlendirilen görevliler eşliğinde bölgeden alınan vergiler, vergileri veren şahıslar ve arazi miktarları tespit edilip kayıt ettikleri deftere tahrir defteri denilmektedir. Sanayi devriminden önce tarım işleri ile uğraşan devletlerde hâkim oldukları toprakların vergi hasılatını ve vergi veren nüfusu belirlemek için tahrir kayıtlarına benzer kayıtlar tutmuşlardır. Ortaçağ Avrupa ve İslam Devletlerinin tuttukları tahrir kayıtları ile Osmanlı Devleti'nin tuttuğu tahrir kayıtları arasındaki fark, Osmanlı Devleti daha geniş çaplı ve kendine özgü kayıtlar tutmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin kayıt ettiği ilk tahrir defter kaydının hangi yılda başlatıldığı

[22] Kankal, a.g.e., s. 80, 118.
[23] Kankal, a.g.e., s.150, 169.

kesin olarak bilinmemektedir."[24] Osmanlı Devleti, tahrir kaydı ile fetettiği bölge ya da ülkenin, fetih sürecinin tamamlandığını gösteren son aşamadır. Fethedilen bölgenin ya da ülkenin ekonomik kaynakları tespit edilip (bağ, bahçe, değirmen, arazi) ve bu kaynaklar çiftlik, kaza, nahiye, sancak ve beylerbeyliği olarak sınıflandırılarak askerî, mali ve idari teşkilat içerisinde organize edilmektedir. Yapılan bu işlemler, tahrir defterlerine titiz bir şekilde kayıt edilmektedir. Tahrir işleminin mufassal, icmal, müsellem, voynuk, kale ve vakıflar gibi çeşitleri bulunmaktadır. Tahrirlerde sadece toprak, asker ve halk çemberinde dönen bir timâr birimleri değil bölgenin ya da ülkenin askeri, idari, sosyal ve ekonomik durumları hakkında da bilgilerde bulunmaktadır.[25] SultanII. Murat Döneminde Arnavutluğun sancak haline gelmesiyle bölgenin tahrir kaydı yapılmıştır. Günümüze ulaşan en eski tahrir kaydı da Arnavutluğa ait ''Miladi 1431(Hicri 835) Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid"adlı tahrir defteridir.[26]

Tahrir usulü, tımar sisteminin uygulandığı eyalet ve sancaklarda uygulanmıştır. Tımar sisteminin 16. asrın sonlarına doğru öneminin azalması üzerine klasik tahrir uygulaması yerine yeni tahrir uygulamaları başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman dönemi veziriazamı Ferhat Paşa zamanında vilayet tahriri yasaklanıp, 30 yılda bir yapılma kararı alınmıştır. Ancak yapılan tahrirler hangi tarihler arasında yapılması ile ilgili kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti, ekonomik zarar ve israfla karşılaştığı zaman, önceden tahrir kaydı yapılmış bölgenin tekrardan tahrir kaydı yapılarak kayıt edilmemiş gelirlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Hatta yeni fethedilmiş bir bölgenin fethedilir edilmez uygulanan tahrir kaydı eski bilgilere dayalı olduğu için doğru bilgi vermeyeceği düşünüldüğü için bölge devlet tarafından idari düzen sağlandıktan sonra tekrar bir tahrir kaydı yapmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak Osmanlı Devleti, hâkim olduğu eyalet ve sancakların durumuna göre tahrir usulünü uygulamıştır.[27] Ayrıca bölgede yaşanan yangın, deprem gibi doğal afetler,

[24] Mehmet Öz, "Tahrir'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 39, Ankara, 2010, s. 425, 426.
[25] Uğur Altuğ, "Ankara Örneğinde Tahrir Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmlarındaki Yeri ve Önemi", Mustafa Orçan, Musa Kâzım Arıcan, Muhammed Enes Kala, Mehmet Tuğrul (Ed.), *4. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi:12-13 Ekim 3017-İstanbul: Bildiriler* (s. 239), Eylül 2018.
[26] İnalcık, a.g.e, s. VII.
[27] Öz, a.g.m., s. 426.

devletin bölgedeki idari düzeni sağlaması[28], tahta yeni bir sultanın geçmesi, toprak gelirindeki değişimler ile vergi miktarının değişmesi ve deftere eklenmeyen ürünlerin deftere kaydedilmesi gibi sebepler devletin tekrar tahrir yapmasına neden olmuştur.[29]

Tımar sistemine bağlı olarak yapılan tahrirle devletin amacı; bölgenin gelirini, tımarlı sipahilerin vergi gelirlerini, nüfusunu, vergiden muaf olanları, vergiden muaf olanların hangi sebepten muaf olduklarını, köylülerin ekip ekmedikleri arazileri, evlileri-bekârları, halkın mesleğini, verilecek vergi miktarını, bölgede kurulmuş vakıf eserlerini ve vakıflara vakfedilen hasılatlarını ortaya çıkarmaktır.[30]

Osmanlı Devleti bölgede uyguladığı tahrir kaydını titiz bir şekilde uygulamıştır. Tahrir yapacak görevlinin en önce dikkat edeceği konu bölgede bulunan şahısları ve gelir getiren toprakları eksiksiz bir şekilde kayıt etmektir. Nişancı idaresinde olan "Emin veya İl Yazıcısı" ile deftere yazı yazacak kâtip ile birlikte bulunduğu bölgeyi kontrol etmeye çıkarlardı. Ayrıca kazada görevli olan kadılarda tahrir eminine yardımcı olmaktaydı. Bu kişilerden oluşan tahrir heyeti eski kayıt edilmiş defterlerdeki bilgileri kontrol ederek yeni eklenecek vergi kayıtları varsa onları kayıt edip eski bilgileri yenilemekteydi. Mesela; vefat edenler olduysa defterden kayıtları silinir, yeni doğmuş olanlar varsa deftere kayıt edilirdi. Bölgenin tahrir kayıt süresi 2 yıl olmasına rağmen bölgede yaşanan problemler, tahrir eminin vefat etmesi, tahrir heyetinde bulunan görevlilerin vazife değişiklikleri ve bölgenin coğrafi büyüklüğü tahrir kaydının süresinin uzamasına neden olmuştur. Çift, ekinlü-bennak, caba-bennak adlı vergilerin miktarı bellidir. Fakat arazide üretilen ürün ile ilgili alınacak vergi miktarı belli olmadığı için elde edilen üründen alınacak vergi miktarının üç senelik toplamı alınarak tahrir defterine kayıt edilmiştir.

Tahrir defterlerinin başlangıcı, bir mukaddime ve sancak kanunnamesi ile başlamaktadır. Fakat her bir sancağın sancak kanunnamesi olmadığı için bazen merkez sancağın kanunnamesi kayıt edilmiştir. Defterde kayıt edilen eyalet, sancak ve sancağı oluşturan kaza ile nahiyelerin isimleri yazılı olan fihristi bulunmaktadır. 16. yüzyıl ortalarına kadar Müslüman kesimden alınan çift resmi vergisi olarak kayıt edilen gayrimüslimler, ispençe denilen verginin alınmasıyla deftere müzevvec ve

[28] Ömer Lütfi Barkan, " İmparatorluk Devrinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, cilt:2, 1940, s. 38.
[29] İnalcık, a.g.e., s..XV.
[30] Kankal, a.g.e., s. 10, 11

mücerret diye kayıt edilmiştir. Evkaf defterleri, tahrir defteri sonucunda hazırlanmasıyla ortaya çıkan bir defter türüdür. Deftere, vakıf yeri olarak belirlenmiş bölgelerin gelirleri ve hangi vakfa ne kadar gelirin tahsil edildiğine dair bilgiler kayıt edilmektedir. Evkaf defterleri, ilk önceleri tevki hattıyla kayıt edilirken,II. Bayezid döneminden itibaren siyakat hattıyla kayıt edilmiştir. Kayıt edilen gelirlerin miktarı ise Arap rakamlarıyla bazen de divan rakamlarıyla yazılmıştır.[31]Osmanlı Devleti yeni kurulmuş vakıfların karışmaması için coğrafi bölgelerine ve kronolojik sıraya görekayıt edilmesi sonucunda ortaya çıkan defterlere, vakıf defteri adı ile kayıt edilmiştir. Defterlere, vakıf kurumları içinde yer alan imâret, mescid, câmi, çeşme, köprü ve medrese gibi hayır kurumlarının isimleri ve vakıfta görev yapan şahısların aldıkları maaşlar kayıt edilmiştir. Ayrıca vakıflara vakfedilen bağ, bahçe, akçe, dükkân, değirmen ve arazi gibi gelirlerde vakıf defterlerine kayıt edilmiştir. Vakf-ı Cedid Defteri adı ile kayıtlı evkaf defterleri üst düzey yöneticilerin yani sultan, şehzade, valide sultan, veziriazam gibi kişilerin kurdukları vakıfların bilgileri kayıt edilmiştir.[32] Tahrir defterleri, Osmanlı Devleti'nin vergi sistemini, topraktan elde edilen ürünün getirdiği gelir miktarını, nüfusunu, halkın medeni durumunu, halkın sağlık durumunu, idari işleyişini, bölgenin coğrafi durumunu, kaza ve karye isimlerini öğrenme konusunda önemli bir yere sahiptir.

Çankırı Sancağı'nın ilk tahriri, Kasım Bey'in 1464 yılında vefat ettikten sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından görevlendirilen tahrir emini Mevlana Vildan tarafından tahrir kaydı yapılmıştır. Ancak bu dönemde yapılan defter günümüze ulaşamamıştır. Çankırı Sancağına ait ikinci tahrir kaydı, Sultan II. Bayezid zamanında tahrir emini Cafer Bey tarafından yapılmıştır. Çankırı Sancağına ait üçüncü tahrir kaydı, Yavuz Sultan Selim döneminde yapılmaya başlanmıştır. Sultanın vefat etmesi üzerine oğlu Sultan Süleyman döneminde tahrir kaydı tamamlanmıştır. Günümüze defterin sadece icmal ve mufassal bölümü ulaşmıştır. Çankırı Sancağına ait dördüncü tahrir kaydı, Sultan Süleyman döneminde 1554-1555 senesinde kayıt edilmiştir. Tezimizin ana kaynağı olan TD-291 numaralı ve 1555 tarihli evkaf defteridir. Çankırı Sancağının

[31]Öz, a.g.m., s. 427, 428.
[32] Hüseyin Çınar, "Defter-i Evkaf-ı Liva-ı Kuds-i Şerif'' *Vakıflar Dergisi*, sayı: 44, 2015, s. 146.

son tahrir defteri olan beşinci tahrir kaydı, Sultan 3. Murat döneminde 1578-1579 senesinde kayıt edilmiştir.[33]

Çankırı Sancağına ait tahrir defterleri şunlardır; MMD-152, TD-100, TD-97, TD-375, TD-438, TD-291, TD-81, TD-274, TD-578 numaralı tahrir defterleri mevcuttur.

Çankırı Sancağına ait yukarıda yazılı tahrir defterlerinden vakıflar ile ilgili tez konumuz için ana kaynak olarak kullanılan defterle;

TD-291ve TD-438 numaralı tahrir defterleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda Çankırı'da kurulan vakıfların isimleri, nerede, kaç yılında, kim tarafından kuruldukları, vakıflara vakfedilen karyelerin isimleri ve vakıflara vakfedilen gelir miktarı ile ilgili önemli bilgiler tasniflenerek ortaya çıkarılmıştır.

TD-438 numaralı defter, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri adı ile kayıtlıdır. Kanuni Sultan Süleyman'nın padişahlığının ilk senelerinde tahrir kaydı yapılmıştır. Defter, tezimizde ana kaynak olarak kullanılmıştır. 1530 yılına ait olan defterden, Çankırı vakıfları ile ilgili bölümler tasnif edilip, önemli bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Çankırı Sancağına ait bölüm 703-752 sayfa arasında yer almaktadır.Çankırı Sancağından hariç Liva-ı Bolu, Liva-ı Kastamonu, Liva-ı Koca-İli Sancaklarına ait tahrir bilgileride bulunmaktadır.

TD-291 numaralı defter, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyudu-i Kadîme Arşivindekayıtlı olan defter 249 varaktır. Sultan Süleyman'nın döneminde tahrir emini Mehmet Bey ve kâtibi Mahmut Bey tarafından 1555 senesinde tahrir kaydı yapılmıştır. Çankırı Sancağında bulunan vakıfların kaydı bulunduğu için, evkaf defter özelliği taşımaktadır. Defterin mukaddime bölümünde Ankara Sancağı olarak kayıt edilmiş olsa da defterin iç kısımında Livâ-i Kânkırî olarak kayıt edilmiştir. Defter, tezimizde ana kaynak olarak kullanılmıştır. 1555 yılına ait olan defterden, Çankırı vakıfları ile ilgili bölümler tasnif edilip, önemli bilgiler ortaya çıkarılmıştır.

[33]Kankal, a.g.e., s.11,17.

BÖLÜM 1: ÇANKIRI VAKIFLARI

1.1. Vakıf Müessesesinin Tarihsel Gelişimi

Arapça kökenli olan vakıf kelimesinin sözlük anlamı, hapsetmek, alıkoymak ve durdurmak anlamına gelmektedir. İslam ve Osmanlı hukuk dilinde ve eserlerinde vakıf kelimesi, habs ve sadaka anlamında da kullanılmaktadır.[34] Sözcüğün çoğulu ise evkaf ve vukûf olup şekil olarak isim olan vakıf kelimesi ‘‘vakfetmek’’kelimesi ile fiilleştirilmiştir. [35] Vakıf kelimesinin birçok tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları;

Vakıf, kişinin kendi varlığının ya da gelirinin kullanımlarını ihtiyaç sahibi halka ulaştırmayı amaçlayan kuruma denilmektedir.[36]

İmam Ebu Halife'nin vakıf tanımı, mülkiyeti sahibinde kalan, yararı ise ihtiyacı olan kişiler tarafından kullanılan mal varlıklarıdır.

Ebu Yusuf ve İmam Muhammet'e göre ise vakıf, insanların faydalanması amacı ile mülkiyeti Allah'a ait olan mal ve gayrimenkullerdir.[37]

İslam hukukunda vakıf, vakfedilen malların kullanılması kullara ait olmak üzere Allah'ın mülkü olan ve O'nun hükmünün üzerinde olan mallar şeklinde ifade edilmiştir.[38]

Vakıf, 3 temel ögeden oluşmaktadır. Birincisi vâkıf yani vakfeden, ikincisi mevkuf yani vakfedilen mal, üçüncüsü mevkfun yani vakfın menfaatleri kendilerine tahsis olunanlardır. Vakfın kurulması için bu üç öğenin kesinlikle olması gerekmektedir.

---

[34]Ahmet Akgündüz, ‘‘İslam Vakıf Hukukunda Terminoloji ve Gaye’’, Mehmet Kurtoğlu (Ed.), *Dünya Vakıflar Konferansı:23-24 Eylül 2013-İstanbul:Bildiriler (s.25)*, İstanbul 2014.

[35]İsmail Kurt, ‘‘Vakıflar Müessesi XV. Ve XVI. Asır Vakıfları’’, Abdülkadir Özcan (Haz.*), XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler Milletlerarası Sempozyum:1996-İstanbul: Bildiriler* (s. 501, 502), İstanbul 2003.

[36]Fatih Coşkun Ertaş, Şahin, a.g.m., s. 101.

[37]Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 42, İstanbul 2012, s. 477.

[38]Ahmet Deniz, ‘‘Vakıf Sistemi ve Osmanlı Yönetiminde Kars Vilayetinde Kurulan Vakıfların Analizi’’, *Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 6, Mart 2016, s. 334.

Bu üç ögeden ikisini şahıslar oluşturmaktadır. Mevkûf [39] ise her iki kesim arasındaki ilişkiyi belirleyip, vakıf müessesinin amacını gerçekleştirir.[40]

Vakıflar sahih ve gayri sahih vakıflar olmak üzere iki gruba ayrılır. Vakfedilen mallar eğer gayrimenkul ise sahih vakıflar arasına girer. Vakıf kavramında akla ilk gelen vakıf türü bu vakıflardır. Bunun dışında birde gayri sahih vakıflar bulunmaktadır. Gayri sahih vakıflar, mülkiyeti devlette olmak şartıyla eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler alanlarında devlet arazilerinin yine devlet tarafından vakıf ismi altında işletilmesine denilmektedir. Gayri sahih vakıflarda hukuki anlam taşımaktadırlar.[41]

Vakfın altı adet temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar, irade beyanı, vakfın sürekliliğinin olması, temlik ve temellük edilememe, vakfın tüzel kişiliği, vakıf kurma muamelesinin bağlayıcılığı ve tesisin olmasıdır.[42] Vakıf kurumu ile bir insan; vakfa ait bir yerde doğmakta, vakıfa ait bir beşikte uyumakta, vakıf mallarından yiyip-içmekte, vakıfa ait kitapları okumakta, vakıfa ait bir okulda öğretmenlik yapmakta, vakıf idaresinden ücret almakta ve öldüğü zaman da vakıfa ait bir tabuta konulup, vakıfa ait bir mezarlığa defnedilmektedir.[43] Bu ifade vakfın hangi amaçla kurulduğunu vurgulamaktadır.

Vakıflar ilk ortaya çıkışından itibaren din, eğitim-öğretim, bayındırlık, sosyal, ekonomik gibi birçok hizmet alanlarına öncülük etmiştir. Öncülük ettiği hizmetlerden bazıları ise şunlardır;

Dini Hizmetler İçerisine Giren Vakıflar: Câmi, Mescid, Türbe gibi dini hizmet için kurulan vakıfların sayı olarak diğer vakıflardan daha çoktur.

Sosyal Hizmetler İçerisine Giren Vakıflar: Darü'l-hadis ve Darü'ş-şifa gibi toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan vakıflardır.

Eğitim Hizmetleri İçerisne Giren Vakıflar: Medrese ve Muallimhanelerin kurulmalarında gayrimenkul veya nakit para yarımları yapılmıştır. Eğitim için

[39] Vakfediliş, durdurulmuş, alıkonulmuş, tutulmuş, hapsedilmiş, ait, bağlı anlamına gelmektedir.
[40] Adnan Ertem, ''Osmanlıdan Günümüze Vakıflar'', *Vakıflar Dergisi*, sayı:36, Aralık 2011, s. 27.
[41] Günay, a.g.m, s. 478.
[42] Ertem, a.g.m., s. 28, 32.
[43] Vahdettin Aydın, ''Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıf Sistemi ve Eğitim Yönetimine Katkısı'', *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 8, sayı: 1, 2003, s. 316.

kurulan vakıflar aracılığıyla müderrislerin maaşları, öğrencilere verilen burslar ve yine öğrencilerin barınma, yiyecek ve kıyafet gibi ihtiyaçları karşılanmıştır.

Ekonomik Hizmetleri İçerisne Giren Vakıflar: Vakıfların en önemli ve ilk amacı, ihityacı olan fakirlere yardım edilmesi için para vakıfları kurulmuştur.

Bayındırlık Hizmetleri İçerisine Giren Vakıflar: Osmanlı Devletinde askeri işler dışında tüm bayındırlık işleri vakıflar yolu ile karşılanmaktaydı. Bunun içinde köprü, suyolu gibi vakıflar kurulmuştur.[44]

Vakıf sisteminin kuruluşunun hangi tarihte başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat en modern ve sistemli vakıf sistemi Selçuklu ve Osmanlı Devletleri döneminde başlamıştır. Osmanlı Devletinden önceki tarihe bakılacak olunursa, ilk vakıf faaliyetlerini başlatan Yunan filozofları olmuştur. Yunan dönemindeki filozoflar toplumun hayır işlemesi için toplumu uyandıran fikir akımları ortaya çıkarmışlar ve loncalar kendi lehine hibe veya vasiyet şeklinde paylaşım yapmışlardır. Bu dönemde vakıf da, mal ve mülk verme amacına uygun bir şekilde kullanılmıştır. Yunan döneminde vakıf sistemine ‘‘donatio sub modo’’ denilmiştir. [45] Vakıf sistemi, Roma döneminin ilk yıllarında ortaya çıkmamış, daha sonraki yıllarda Roma hukuku ile örf ve adetler çerçevesinde vasiyet ve bağışlama şeklinde ortaya çıkmıştır. Romalılarda aynı Yunanlılar gibi mal ve mülklerini hayır amacıyla loncalara hibe etmişlerdir. Vakıf sisteminin denetlenmesi için ‘‘curateur rei publicae’’ adıyla kayyum görevlendirlmiştir. Vakıf için hibe ya da vasiyet yapılırken yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için ‘‘multa’’ denilen yaptırımlar şart koşulmuştur. Eğer yükümlülükler yerine getirilmez ise lonca, vakfın mallarını bağışlayan kişiye geri vermektedir. [46] Bizans dönemindeki vakıf sistemi ise;

> “*Bizans hukuku, kiliselerin,manastırların, papaslara mahsus ibadethanelerin, fakirlere, ihtiyarlara ve kimsesiz çocuklara yardım maksadıyla kurulmuş hayır müesselerinin hukuki şahsiyete malik olduklarını kabul ediyordu. Böylece, kendilerine muayyen bir maksat için bir mal tahsis edilmek suretiyle bu bahsettiğimiz müesseseler hukuki bir şahsiyet mahiyetini alabilir. Bizans hukukuna göre dini bir maksatla bir tesis yapmak isteyen fert hiç bir kayıt ile mukayyet değildir. Yani fert mirascılarının mevcut diyetine rağmen, bütün servetini buna tahsis*

[44] Kurt, a.g.e., s.513.
[45]Bülent Köprülü, ‘‘Tarihte Vakıflar’’, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* cilt: 8, sayı: 3, 1974, s. 479, 480.
[46] Köprülü, a.g.m., s. 480, 482.

edebilir. Bizans hukukunda tesis sahibi idaresini istediği şekilde tanzim ve isteği kimseye tevdi edebilir. Yani tesise ait menfaatin hepsini veya bir kısmını kendine veya mirasçılarına tahsis etmekte serbest olmuşlardır. Bizans hukukunda dini müesseselere ait mallar satılamaz, tebdil olunamaz ve yirmi seneden fazla icara verilemez. Bizans hukukunda, tesislere ait malların tekemülündeki kaideler diğer mümasil hususlardaki umumi kaidelerden farklı olup buna ait müddet kırk senedir. Bu hristiyan tesisleride satılmak ve tebdil edilmek imkânına malik değillerdirmütevelliler tarafından büyük ruhani reislerin yüksek mürakabesi altında idare edilmiştir."[47]

Osmanlı döneminde zirve haline gelen vakıf müessesi oluşumunun tarihi geçmişi eski Türk kavimlerine dayanmaktadır. Türk kabilelerinin Orta Asyadan batıya doğru kollar halinde bölünmeleri sonucunda, hayır ve yardımlaşma ile vakıf sisteminin temellerini gittikleri yerlerde oluşturmaya başlamıştır. Prof. A. Caferoğlu, "Türk Teamül Hukukuna Göre İçtimai Muavenet Müessesesi" adlı makalesinde Türk kavimlerindeki yardımlaşma duygusunu şöyle açıklamaktadır: İster göçebe ister yerleşik olsun mahalli şerait ve ahvale göre, muhtelif Türk kavimlerinin hayatında bir takım örfi ve içtimai müesseselerin türemesi ve doğması doğal olarak kabul edilmiştir. Umumiyetle, Türk hukukunun vücuda getirdiği muhtelif meseleler karakterini ve insani oluşları teşkil etmektedir. Herhangi bir örf müessesesi bütün özellikler tetkik edilirse bu vasıf derhal kendisini göstermekte gecikmez. İster bu müessese bir aileye veya soya ister bir cemiyet hukukuna temas etmiş olsun bu insani hisse en çok geniş yer veren ictimai muavenet müessesesidir. Kavimlere göre farklı kuralları bulunmaktadır. Bütün Türk kavimleri arasındaki muhtelif muavenet teşkilatı çok erken çağlardan inkişaf etmiş ve Türk kanunları tarafından genişletilmiştir.[48] Eski Türk kavimlerinin bazı yazılı metinlerinde vakıf sisteminin bulunduğunu gösteren yazılar orta çıkmıştır. Mesela; Saadet Çağatay tarafından Uygurca dilinden Türkçe'ye çevrilmiş vakfiyede şunlar yazmakta;

"*Eğer herhangi bir kimse normal küçük bir ölçü büyüklüğünde olsa bile manastır yapsa ve buğday tanesinin büyüklüğü kadar olsa bile Budda resmini koysa ve (bu manastır içine) kaz yeminin yedinci kısmı kadarcık olsa bile bakayı mukaddeseden koysa ve bir küçük meyva kadar bir stupa (mezar tümseği) yaptırsa tam rahmeti bulur dediler. Ve bu rahmet sayesinde yukarıda tanrı yerinde, aşağıda insan kıyafetinde gönlünün istediği gibi saadete erişir. Biz böylece büyük fevkaladelikleri işitince,*

[47]Fuad Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü", *Vakıflar Dergisi*, cilt: II, Ankara 2006, s. 7.
[48]Köprülü, a.g.m., s. 489.

ikimiz hem fikir olarak bu manastırı yapmak üzere esas temel olarak ‘‘sat’’ ağacını tazmle diktik. Bu değerli (amel) dolayısıyla sonradan haşmetli Maitreya Burhan’la rastlaşalım, onun yanında kavuşalım Maitreya Burhan’dan Burhan şerefine erişmek için kudsiyet bulalım…’’[49]

Eski çağların belirli kavimlerinde de vakıf kurumlarına ait vakfiye kayıtları bulunmaktadır. Hitit Kralı Hattusilis düşmanı Armadataş’ı yenmesi üzerine aldığı arazileri Tanrıça İştar’a ibadet edilmesi için vakfetmiştir. Hitit Kralı Hattusilis vakfettiği araziye, oğlu Duthalyas’ı memur tayin ettmiştir. Ayrıca vefat etse bile vazifenin babadan oğula geçileceği eğer vazifeleri yerine getirmezler ise Tanrı’nın onları lanetleyeceği yazmaktadır.[50] “Babil Kralı Sumulailu zamanında da vakıf sistemi oluşmaya başlamıştır. Dine önem veren kral, tanrıları Şaarrum ve Şallatadne’ye ibadet evi inşa ettirip, mülkünü hibe etmiş ve rahip görevlendirmiştir.[51] İslamiyetteki; yardımlaşma, ahlak ve maneviyat gibi duygularla beraber vakıf sisteminin gelişimini hızlandırmış ve müslümanlar mal ve mülklerinin büyük bir bölümünü vakıflara bağışlamışlardır.[52]

İslam hukukunda ilk vakıf örnekleri, Hz. Muhammed döneminde görülmektedir. Kuran-ı Kerim’deki ayette ‘‘*sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız.*” Görülüyor ki faydalı işler için harcama ve yardımlaşmanın yapılması öğütlenmektedir. Hz. Muhammed(s.a.v.) ve Hz. Ömer kendilerine ait arazilerini müslüman halkın yararlanması için vakfetmişlerdir.[53] Hz. Muhammed’in hadisinde, ‘‘*İnsanoğlu öldüğü zaman amelleri kesilir ancak devam eden sadaka, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden evlat bırakanların ki kesilmez’’* İslam hukukçuları bu hadiste geçen sadakanın vakıf olarak yorumlamışlardır.[54]

İslamiyete göre vakıf kurma işleminde, söz ve irade beyanı ögesinin olması yeterli görülmektedir. Fakat tescil şartının olup olmadı hakkında 2 görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birincisi, hanefilere göre hâkimin hükmüyle tescil edilen vakıflarda vakfedilen mülkün sahibi hayatta ya da öldükten sonra da geçerli olmaktadır. Bu

[49]Köprülü, a.g.m., s. 492.
[50] Köprülü, a.g.m., s. 491.
[51] İstemi Saylam, ‘‘Vakfiyelere göre Anadolu Beyliklerinde Sosyal ve Kültürel Hayat’’, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüs*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 1.
[52] Köprülü, a.g.m., s. 494.
[53]Abdullah Kahraman, ‘‘İslam Hukuku Açısından Vakıf’’,*Somuncu Baba İlim, Kültür ve Edebiyat Dergisi,* sayı: 91, Mayıs 2008, s. 31.
[54]Deniz Erdağı, ‘‘Anadolu Selçuklu Vakıflarına Bir kaç Örnek’’, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2011, s. 13.

görüş üzerine vazgeçilmeyen vakıflar ile mescid olarak vakfedilip içerisinde ibadet edildiyse vakıflar bağlayıcı hale gelir bu sebeple vakfedenin malı olmaktan çıkmakta ve yapılan işlemden vazgeçmemektedir. İkinci görüş ise, Ebu Yusuf ve diğer üç mezhebe göre ise, malını vakfeden vakıf işlemini yapmışsa tescile ve teslime ihtiyaç kalmadan bağlayıcılık kazanmış olmakta ve yapılan işlemden vazgeçmek imkânsız hale gelmektedir. Vakfın yöneticisine, mütevelli denilmektedir. Mütevelliler ya malı vakfeden kişi ya da dışardan birisi seçilmektedir. Eğer mütevelli şartlarına uyulmuyorsa hâkim kendi belirlediği kişiyi seçebilmektedir.İslam hukukçuları, vakıf mallarının kalıcı olanlarının daha makbul olduğunu ve bu nedenle gayrimenkul malların vakfedilmesini şart koşulmuştur. Sadece gayrimenkul mallar vakfedilmemiştir. Halkın ihtiyacı olan menkul mallarında vakfedilmesi için fetvalar verilmiştir. Ev, arsa, bağ, bahçe gibi gayrimenkul malların yanında kitap, para, çeyiz gibi menkul mallarda vakfedilmiştir.[55]

Talas Savaşı ile İslamiyetle tanışan Tük boyları, kendilerinin yardımlaşma duygusu ile İslamiyetin hayırseverlik düşüncesinin aynı noktada birleşmesi üzerine vakıf müesseselerin kurulması ve gelişmesi konusunda hız kazanmıştır. Türklerin Anadoluya göç etmeleri ile beraber vakıf eserlerinin sayısında artış olmuştur. Türk ve İslam medeniyetindeki yardımlaşma ve hayırseverlik duygularının ortak noktası vakıf kurumları olmuştur. Vakıfları sadece erkekler değil kadınlarda kurmuşlardır. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki kadınlar tarafından hastahane, kütüphane, bahçe vs. gibi birçok vakfettikleri vakıf örnekleri bulunmaktadır.[56]

Geçmişten günümüze kurulan Türk devletleri birbirlerini takip etmekte ve devamlılık sağlamaktadır. Bu nedenle kurdukları kurumlarda birbirlerinin devamı olarak gelişme göstermektedir. Türk-İslam vakıf sisteminde, İlk Türk Beylikleri, Anadolu ve Büyük Selçuklu Devletleri, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Döneminde bazı değişimler olsada devamlılığını sağlayıp gelişme göstermiştir. Bunun üzerine ilk olarak Malazgirt Savaşı ile Anadolu toprakları fethedilmiştir. Bu fetihle beraber Türk-İslam kültürünün temeli, Anadolu toprakları olmuştur. Anadolu topraklarına hâkim olan devletler tarafından çeşitli müesseseler inşa edilmiş ve devlet içerisinde en önemli müesese ise vakıflar olmuştur. Vakıf müessesesi, Selçuklu Devleti

[55] Kahraman, a.g.m., s.32,33.
[56] Vahdettin Başçı, ‘‘Bir Medeniyet Kurumu Olarak Vakıflar ve Sosyal Hizmet Kurumları’’, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 9, sayı: 1, 2010, s. 2.

dönemin de sistemli ve yerleşik hale gelmiştir. Vakıf kurumu, Abbasiler döneminde olduğu gibi Türk Devletlerinde de benzer sistemde devam etmiştir. İslamiyet ile beraber tarikatların sistemli olarak teşkilatlanması, câmi, tekke, zâviye gibi vakıf kurumlarının artmasını ve her alana dağılmasını etkilemiştir.[57]

Kişiye ait servetlerin hayır için kamu hizmetine sunmasını sağlayan vakıflar, Türk-İslam toplumların ahlaki, asayiş, adalet, ihtiyaç sahiplerine destek sağlamak gibi önemli bir role sahip olmuştur. Vakıf eserlerin çoğalması toplum şartlarına uygun hukuki yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır.[58] Vakfın amacını, yönetim şeklini, yaptığı hizmetleri ve gelir-gider kayıtlarını gösteren resmi kayıtlar hazırlanmıştır. Vakıflar için hazırlanmış olan bu resmi kayıtlara vakfiye denilmektedir.[59] Moğol istilası ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurdukları vakıf eserler hem tahrip edilmiş hemde başka amaçlar için kullanılmıştır.[60] 14. yüzyılda büyük zarar gören Selçuklu vakıflarını daha sonra Moğol hükümdarları için önem arz etmiş ve eserleri koruma altına almışlardır. İslamiyeti kabul eden İlhanlı hükümdarı Şam'a gönderdiği mektupta özet olarak, şehirlerdeki eserlerin korunması ve malların vakfedilmesi yazmaktadır. İlhanlı hükümdarının vakıf eserlerini koruma altına alması Anadolu Selçuklu Devletinden geriye kalan vakıf eserlerin yok olmasını önlenmiştir.[61] Vakıf eserleri, Selçuklu Devleti'nin hem topluma hizmet hem de devletin sistemli halde teşkilatlanmasını, eğitim seviyesinin yükselmesini, dini hizmetlerinin artmasını, ticaretin ve şehirleşmenin gelişmesinde önemli rolü ve katkısı olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin vakıf çalışmaları kendisinden sonra kurulacak Türk devletlerine örnek olmuştur.[62] Selçuklu Devleti dönemine ait vakfiyelerde, Anadolu'nun ırk durumu, yer adları, ekonomisi, eğitimi ve dini faaliyetleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Vakfiyelerdeki yer isimlerinin Türkçe olarak kayıt edilmesi Anadolu topraklarının Türkleştiğini ortaya koymaktadır. Vakıf kurumu, hem devletin hem de toplumun sosyal-kültürel hayatına önemli katkı sağlamıştır.[63]

---

[57]Erdağ, a.g.m., s. 27.
[58]Mustafa Demir, *Türkiye Selçuklu Vakıfları,* (t.y.), www.tarihtarih.com.
[59]Erdağ, a.g.m., s. 28.
[60]Erdağ, a.g.m., s.27.
[61]Demir, a.g.m., www.tarihtarih.com.
[62]Erdağ, a.g.m., s. 78.
[63]İsmet Kayaoğlu, ''Selçuklu Vakıflarına Genel Bir Bakış'', *Vakıf Haftası Dergisi*, sayı: 2, 1985, s. 25.

Büyük Selçuklu Devleti'nde vakıf kurumu ile ilgili faaliyetlerde bulunmuştur. Vakıf kurumu, devletin teşkilatlanmasında ve siyasi çalışmalarında etkili olmuştur. Örneğin; Fatimilerin savundukları Şii mezhebini kaldırmak ve Sünni mezhebinin devamlılığı için vakıf medreseler inşa etmişlerdir. İslamiyeti kabul eden Hıristiyanların ihtiyaçlarını karşılamak için vakıf gelirlerinden pay ayrılmıştır. Selçuklu Devleti, bulundukları toprakları şehirleştirmek ve sosyalleştirmek amacıyla Mescid, tekke-Zâviyesi, darulhadis, daruşşifa gibi vakıf binalar kurmuştur. Kurdukları binların gelir-giderlerinin karşılanması içinde hamam, han, dükkân gibi gayrimenkul mallar vakfedilmiştir.[64] Anadolu Beylikleri 13. Yüzyılın yarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Moğolların şehirleri yağmalaması, ağır vergiler ve yapılan baskılar halkın ekonomisini etkilemiştir. Ekonomide yaşanan sıkıntılar vakıf kurumunuda etkilemiştir. Moğol baskısının azalması ve 14. yüzyılda Anadoludaki beyliklerin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle vakıf kurumunun faaliyetlerinde artış olmuştur.[65]

Anadolu Selçuklu Devleti, Büyük Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikler devrindeki hükümdarlar, beyler, önemli sülaleler ve kadınlar vakıf kurmak için önemli teşviklerde bulunmuştur. Örneğin; Sultan İzzeddin Keykavus Sivas'ta şifa vermek için darüşşifa inşa ettirmiştir. Mütevelliler tarafından yönetilen vakıfların onaylama işlemine kadılar bakmıştır. Vakıfların vakfiyeleri taşınır ve taşınmaz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Taşınmaz vakfiyesi olan vakıflardan bazıları; Sivas şehrindeki Buruciye Medresesi, Konyadaki Sadreddin Konevi Câmisi veTürbesi, Karaman şehrindeki İbrahim Bey İmâreti'ne ait taşa kazınarak kayıt edilen vakfiye örnekleridir.[66]

Osmanlı Devleti, vakıf kurumunu Selçuklu Devleti'nin bıraktığı temeller üzerinde devam ettirmiş ve daha sonraları kendine has bir şekilde geliştirmiştir. Osmanlı Devleti'de Selçuklu Devleti gibi bir vakıf nezareti kurmuştur.[67] Osmanlı devleti, vakıf sistemini hızlı bir şekilde geliştirmesi ve hâkimiyeti altında olduğu bütün topraklara vakıf kurması vakıflar döneminin yaşanmasını sağlamıştır. Vakıf kurumu,

[64]Zehra Odabaşı, ''Selçuklu Devletinde Mühtedi Vakıfları: Celaleddin Karatay Vakıfları Örneği'', *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2012, s. 24.
[65]Saylam, a.g.m., s. 7.
[66]Gönül Cantay,''Türklerde Vakıf ve Taş Vakfiyeler'', *Vakıf Haftası Dergisi*, sayı: 11, 1994, s. 149, 150.
[67]Kurt, a.g.m., s. 505.

Osmanlı Devleti'nin şehircilik, mimari, ekonomik, kültürel, dini ve sosyal yönden gelişmesinde fayda sağlamıştır. İslam dinin verdiği insanlara yardım etme, kendinden başka ihtiyacı olanları düşünme gibi duygular vakıfların kurulmasında teşvik olmuştur. Toplum arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı Osmanlı toplumunda düzenli bir kural haline getiren sistem vakıf kurumu olmuştur. Kurulan vakıf binalar şunlardır; medrese, mescid, yol, kervansaray, hângâh, câmi, çeşme, köprü'dür. Kurulan vakıfların gelir-giderlerinin karşılanması içinde dükkân, han, ev, bağ-bahçe, zeytinlik gibi mal-mülk vakfedilmiştir. [68]

Osmanlı Devleti vakıf sistemi için kadılık teşkilatı içerisinde çeşitli birimler kurmuştur. Mekke ve Medine'de kurulan vakıfların denetimini ve yönetimini sağlamak için Evkaf-ı Haremeyn Nezareti kurulmuştur. [69] Osmanlı döneminde faaliyet gösteren vakıflar şunlarıdır; Hayri vakıflar, tamamen dini görev amacı ile kurulan vakfedieln malın kullanım hakkı ayır etmden bütün insanların ve fakirlerin olup malını vakfeden kişi vakfettiği mal üzerinde hiçbir hakkı ve hükmü kalmamıştır. Ehli vakıf, şahsın vefatından sonra ailesine verilen mallara denilmektedir. Kişinin ölümünden sonra bu vakıf menfi yani negatif olmaktadır. Yarı ehli vakıf ise her iki vakıf türünün özelliklerini içinde taşımaktadır. Yani bu vakıftan elde edilecek gelirler toplum ile vakfedenin ailesi arasında paylaştırılmaktadır.[70] Osmanlı Devleti 15. yy. da vakıf kurumunu daha çok fakir ve yardıma muhtaç olan kişilere daha sistemli bir şekilde yardım edebilmek için "para vakıfları" kurmuştur. Osmanlı Devleti'nin vakıf kurumundaki başarısı devletin sosyal ve ekonomik alanda güçlü ve teşkilatlı olmasından kaynaklanmaktadır.[71]

Osmanlı Devleti'nin vakfa bakış açısı, insanların içindeki yardımlaşma duygusu ile ellerinde bulunan mal-mülklerinden feragat edip yaşadığı bölgedeki ihtiyaç sahiplerine bağışlamaktır. Vakıf kurumunun doğuşunda etki eden yardımlaşma duygusunun yanında kültürel, dinsel, siyasi, askeri, iktisadi, toplumun yapısınında

[68]Fikret Eren, *Osmanlı Dönemi Vakıfları*, Vakıf Haftası Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1988, s.195.
[69] Elif Genca, ''Osmanlı Hukunda Vakıfların Denetimi(Evkaf-ı Hümayun Nezareti)'', *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt: 72, sayı: 1, Ocak 2014, s. 531.
[70]Ömer Aslan, ''İslam Hukukuna Göre Vakıf Mallarında Vakıf Hükmünün Sona Ermesi'', *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2011, Van, s. 7.
[71]Mehmet Genç, "Klasik, Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar'', *Vakıflar Dergisi*, sayı: 42, 2014, s. 10.

etkileride bulunmaktadır.[72] Osmanlı Devleti'nin 15.ve16. yüzyıllarda vakıflar yeni fethedilen toprakların Müslümanlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Sınır bölgelerinde zâviye kurarak yerleşen derviş ve müridler, bulundukları toprakları işlemiş ve ticaret yapmışlar ayrıca Osmanlı topraklarını genişletmeyi amaçlamışlardır. Bölgeyi bu şekilde kolonize eden derviş ve müridleri vakıf kurumları desteklemiştir. Vakıf kurumu yoluyla bölgede kurulan vakıf binalar devletin meşrulaşmasında ve güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.[73] 1826 yılında Sultan II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonrasında böylelikle sultanlar mühim vakıfların kontrolünü ele geçirmiştir. Bu durum üzerine merkezi yönetimin çözüm yolu olarak, Ekim 1826 yılında Evkāf-ı Hümâyun Nezâreti'ni kurmak olmuştur. 3 Mart 1924 tarihinde Şeriyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılmıştır. Vakıflar İdaresi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet teşkilatıyla birleştirlmiştir.[74]

Cumhuriyet Döneminde ise vakıf kurumları konusunda, Osmanlıdan devralınan vakıflar ve Cumhuriyet döneminin vakıf modelinin nasıl olacağı ve uygulanacağı olmak üzere iki temel sorun ortaya çıkmıştır. Vakıflar konusuna önem veren Mustafa Kemal Atatürk, yeni dönemde vakıf sisteminin nasıl işleyeceğine dair çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalar sonucunda Cumhuriyet dönemindeki vakıf modeli, Türk Medeni Kanunu içerisinde "Tesisler" adı altında uygulamak, Osmanlı Devletinden devralınan vakıflar içinde ayrı bir kanun hazırlanıp uygulamaktır. Osmanlıdan devralınan vakıflar hazırlanmış kanunda üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

Mazbut Vakıflar: Kurucusu ve mütevellisi vefat etmiş olan vakıflara denilmektedir. Toplam mazbut vakıflar 5.376 adettir.

Mülhâk Vakıflar: Kurucularının evlatları ve mütevelliler tarafından idare edilen vakıflardır. Toplam mülhak vakıflar 322 adettir.

Azınlık ve Cemaat Vakıfları: Gayrimüslimlerin dinsel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş olan vakıflardır. Gayrimüslimler tarafından yönetilmektedir. Toplam azınlık ve cemaat vakıflar 161 adettir.

---

[72]Hayriye Işık, ''Bir Kamu Hizmeti Birimi Olarak Vakıfların Osmanlı Toplum Yaşamındaki Rolü'', *Akademik Bakış*, sayı: 16-3, 2009.
[73]Bahaeddin Yeniyıldız, ''Vakıf Tarihi'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 42, İstanbul 2012, s. 484.
[74]Yeniyıldız, a.g.m., s. 485.

Cumhuriyet devrinde 1926-1967 seneleri arasında Türk Medeni Kanunu içerisinde "Tesisler" adı altında hazırlanan kurallar çerçevesinde 73 adet vakıf tescil edilmiş ve toplam 4.706 vakıf kurulmuştur.[75]

1.2. Çankırı Vakıfları

Çankırı ve nahiylerindeki, mahalleler genellikle bir câmi ya da mescid etrafında kurulmuşlardır. Mahalle isimleri de, mahallenin kuruluşunda etkili olan kişilerin isimleri ile anılmışlardır. Nedeni ise; zengin ailelerin, Çankırı'ya yaptığı yardımlar devletin yaptığı yardımlardan fazla olması ve halkın o kişilere minnet borçlarını şahısların isimlerini vererek ödemişlerdir. Yüzyıllardan beri inşa edilen kervansaraylar, câmiler, muallimhaneler, medreseler, köprüler, pınarlar, imâretler ve mescidler gibi vakıf kuumları yardımlaşma ve hayır duygusu ile inşa edilmiştir. Çankırı'da kurulan vakıf kurumlarının faaliyetlerini devam ettirme konusunda önemli katkıları olmuştur.[76]

Vakıflar, şehrin ihtiyacına göre kurulmuş ve şehrin idari, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda gelişmesinde büyük role sahip olmuştur. Çankırı Sancağı'ndaki vakıf müessesesi şehre önemli katkılarda bulunmuş ve şehrin daha gelişmiş bir şehir olmasını sağlamıştır. Osmanlı Devletinden önce şehrin fethinde önemli hizmetleri olan bey, derviş, şeyh, ağa, ahi, çelebi gibi önemli ünvanlara sahip kişiler şehir halkının ihtiyacına göre zâviye, câmi, mescid, imâret, mevlevihane ve medrese adı altında vakıflar kurmuşlardır. Kendilerine hizmetlerine karşılık devlet tarafından bağ, bağçe, karye, mezra, değirmen tahsis etmişlerdir. Onlarda kurdukları vakıfların giderleri karşılanması için verilen mal ve mülklerini vakfetmişlerdir.[77]

Çankırı Sancağındaki tanınmış şahısların kurdukları vakıflar aracılığı ile toplum arasındaki sosyal yardımlaşma konusunda artışlar olmuştur. Vakıflar aracılığıyla halkın birbiri ile iletişimini güçlendirip kültürel açıdan gelişmesini sağlanmıştır.

---

[75] Davut Aydın, *Cumhuriyet Dönemi Vakıfları: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Krizi*, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, İstanbul 2013, s. 36, 39.

[76] Cemil Bingöl, "Çankırı'nın İdari, Nüfus ve Sosyal Yapısı(1839-1903)",*Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1997, s. 82, 84.

[77] Elibol, a.g.e., s. 118.

Çankırı Sancağı'nın, imar ve ihyasında önemli katkılar sağlayan Çankırı Sancakbeyi Kasım Bey, şehre birçok vakıf kurmuştur. Kasım Bey, yaptığı hizmetleri karşılığında verilen arazilerin gelirlerini kurduğu ve başkası tarafından kurulan vakıfların giderleri için tahsis etmiştir. Kasım Bey, Çankırı merkezde inşa ettirdiği imâret vakfı haricinde Tosya ve Kalecik'te de vakıflar kurmuştur. Hatta kendi kurduğu vakıflar haricinde Şeyh Salih ve Elvan Seydi Vakıfların giderleri için maddi ve manevi destek sağlamıştır. 16. yüzyılda Sancakbeyi Kasım Bey haricinde şehrin ileri gelenlerinden olan Sinan Yakutoğulları, Yamacıoğulları, Tuhtioğulları, Hunde/Hundî, Melek ve Aslan Hatunlar[78], 19. Yüzyılda da Çivitçizade, Kirmanzade ve Hacışıhoğulları tarafından kurulan vakıfların giderlerini karşılamak için kendi mal ve mülklerinin gelirlerini vakfetmişlerdir.[79]

Osmanlı Devleti döneminde, Çankırı Sancağı'na mescid ve muallimhane vakıflarının inşasında bir artış olmuştur. Osmanlı sultanlarının emri ile Çankırı'da iki önemli vakıf eser inşa edilmiştir. Birincisi, Sultan Süleyman'nın emri ile kurulan Sultan Süleyman Câmi ve ikincisi, Çerkeş'te Sultan IV. Murat'ın emri ile kurulan Sultan IV. Murat Câmi'dir.

Çankırı sancağındaki bir takım gelir kalemleri, yalnızca buradaki vakıflara değil, başka sancaklarda kurulmuş bulunan selâtin ve hanım sultan vakıflarına da bağlanmıştır. Bu bağlamda, II. Bayezid tarafından Amasya'daki Sultan II. Bayezid İmâret Vakfına ve validesi Gülbahar Hatun adına Tokat'a kurdurduğu Hatuniye İmâreti'ne, Çankırı Sancağındaki karye hasılatlarından elde edilen gelirler vakfedilmiştir.[80] Sultan Bayezid Vakfına, Çankırı Sancağının 1555 yılında 14 adet ve 1530 yılında ise 15 adet köylerin hasılatlarından toplam 315.559 akçe, Hatuniye İmâretine ise 1555 yılı tahrir defterinde 8 adet ve 1530 yılı tahrir defterinde 14 adet köylerin hasılatlarından toplam 144.045 akçe vakfedilmiştir. 1555 yılında 58 ve 1530'da 38 adet vakıf ismi ortaya çıktı. Tahrir defterleri ve diğer kaynaklardan elde edilen bilgilerle birlikte şehir de 223 adet vakıf kurulmuştur. Vakıflara,karyelerden tahsil edilen gelir dışın da gelir miktarı kayıtlı olmayan bağ, bahçe ve çiftliklerde vakfedilmiştir.

[78]Kankal, a.g.e., s. 190.
[79]Elibol, a.g.e., s. 119.
[80]Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyudu-i Kadîme Arşivi, *Tahrir Defteri-0291,* s. 2, 16.

Bazı vakıflar kuruldukları nahiye, karye ve mahalle isimleri ile anılmış bazen de vakfın ismini alan nahiye, karye ve mahalle isimleri ortaya çıkmıştır. Görülüyor ki Çankırı Sancağı'nın oluşumunda vakıflar önemli bir rol oynamıştır. Çankırı'da kurulan vakıfların isimleri ve vakfın ismini alan karyeler şunlardır:

1. Abdi Çelebi Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Abdi Çelebi Mahallesi.
2. Ahi Çelebi Zâviyesi: Bugün Ankara İli, Kalecik[81] İlçesi, Ahi Çelebi Mahallesi.
3. Ahi Mustafa Çelebi Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya[82] İlçesi, Ahi Mustafa Çelebi Mahallesi.
4. Ahi Mustafa Çelebi Mescidi: Bugün Kastamonu, Tosya İlçesi, Ahi Mustafa Çelebi Mahallesi.
5. Ahmet Fakih Mescidi: Bugün Çankırı İli, Yapraklı İlçesi, Ahmet Fakih Mahallesi.
6. Alaca Mescid: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Alacamescid Mahallesi.
7. Ali Beg Cami: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Alibey Mahallesi.
8. Argunşa Köyü Mescidi Vakfı: Bugün Çorum İli, Kargı[83] İlçesi, Argunşa Köyü.
9. Bazar Kapısı Mescidi: Bugün Çankırı İli, Ilgaz İlçesi, Bazar Kapısı Köyü
10. Buğday Pazarı Medresesi: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Buğday Pazarı Mahallesi.
11. Çarık Mahallesi Mescidi: Bugün Ankara İli, Kalecik İlçesi, Çarık Mahallesi.
12. Çukur Mahallesi Mescidi: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Çukur Mahallesi.
13. Dere Köyü Mescidi: Bugün Çankırı İli, Ilgaz İlçesi, Dereköyü.
14. Göl Köyü Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Göl Köyü
15. Hacı Kemal Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Hacı Kemal Mahallesi.
16. Hacı Piri Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Hacı Piri Mahallesi.
17. Hacı Seydi Ali Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Hacı Seydi Ali Mahallesi.
18. Hatib Mescidi: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Hatib Mahallesi.

[81]Kalecik, 1519-1554 yıllarına kadar Kânkırî'ya bağlı bir kaza iken 1855-1865 yılında ise Ankara'ya bağlı kaza olmuştur. 1866-1891 yılları arası tekrar Kânkırî'nın kazası olmuştur. 1892 yılından itibarende Ankara'ya kaza olarak bağlanmıştır. Günümüz de Ankara'ya bağlı bir ilçedir.(Bkz. Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları, Sistem Ofset Yayınları, Ankara 2017, s. 405.)

[82] Tosya, 1519-1866 yılları arasında Kânkırî'ya bağlı kaza halindeyken, 1866 yılından itibaran Kastamonu'nun kazası olmuştur. Günümüzde Kastamonu'ya bağlı bir ilçedir. (Bkz. Sezen, a.g.e., s.761.)

[83] Kargı, 1520-1867 yılları arası Kânkırî'ya bağlı bir kaza halindeyken, 1870-1952 yılları arasında ise Tosya'nın kazası olmuştur. 1953 yılından günümüze kadar Çorum'a bağlı bir ilçedir. (Bkz. Sezen, a.g.e., s.430.)

19. Hoca İmad Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Hoca İmad Mahallesi.
20. Karataş Mescidi: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Karataş Mahallesi.
21. Kaysar Bey Hangahı: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Karataş-ı Kaysar Mahallesi.
22. Kazancı Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Kazancı Mahallesi.
23. Küçük Minare Mescidi: Bugün Çankırı İli, Merkez İlçesi, Küçük Minare Mahallesi.
24. Mora Köyü Mescidi: Bugün Çorum İli, Kargı İlçesi, Mora Köyü.
25. Münayim Köyü Mescidi Vakfı: Bugün Çankırı İli, Ilgaz İlçesi, Münayim Köyü.
26. Pınarbaşı Mescidi: Bugün Kastamonu İli, Tosya İlçesi, Pınarbaşı Mahallesi.
27. Saray Köyü Hamam Vakıf: Bugün Çankırı İli, Eldivan İlçesi, Saray Köyü.
28. Sevimoğlu Mescidi: Bugün Ankara İli, Kalecik İlçesi, Sevim Mahallesi.
29. Şeyhler Köyü Mescidi: Bugün Çankırı İli, Eldivan İlçesi, Şeyhler Köyü.
30. Yenice Mahallesi Mescidi Vakfı: Bugün Ankara İli, Kalecik İlçesi, Ahi Çelebi Mahallesi.[84]

1.3. Çankırı Sancağındaki Vakıf Tesisleri

Vakıflar kuruluş amaçlarına uygun bir şekilde dini, eğitim, sosyal, ekonomik ve bayındırlık gibi alanlara hizmet etmiştir. Çankırı'da da bu hizmet alanlarına uygun birçok vakıf tesisleri inşaa edilmiştir. Bunlar; câmi, mescid, zâviye, medrese, muallimhane, türbe, mevlevihane ve kervansaray gibi inşa edilen yapılardır. Şehir de vakıf yapılarından, en fazla zâviye ve mescid, en az ise hângâh ve imâret kurulmuştur. Aşağıda başlıklar altında Çankırı'da vakıf amaçlı kurulan tesisler hakkında geniş bir bilgi verilmiştir.

1.3.1. Câmiler

Cem' kökünden gelen câmi; toplayan, cem ve telif eden içine alan şamil, havî anlamına gelmektedir.[85]Câmiler sadece Cuma namazlarının kılındığı yer olarak ifade edilirken daha sonraları cuma ve bayram namazının kılındığı yer, hutbe okunan yer

[84] Ömer Türkoğlu, *Kastamonu Vilayeti Salnamelerinden Çankırı Sancağı (1869-1903)*, Çankırı Valiliği, Çankırı 1999, s. 561-596.
[85]Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 2002, s. 465.

ve hutbenin okunması için imamın oturduğuyer olan minberin bulunduğu ibadethaneler için kullanılmaya başlanmıştır. Câmi, İslam dinin getirdiği en önemli ibadet şartı olan namazın kılındığı ibadethane yeri olarak kısaca tanımlayabiliriz. İlk câminin temellerini oluşturan Mescidi-i Harâm ikincisi ise Mescidi-i Aksa'dır. Hz. Muhammed'in, Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra Medine'de Mescidi-i Nebevi'yi inşaa ettirmiştir. Müslümanların fetihlerinden sonra fethettikleri bölgelerin ibadet yerlerini câmiye dönüştürmüşler veya yeni câmiler inşa ettirmişlerdir. Hatta devlet adamları kendilerinin güç sembolü olarak ihtişamlı câmiler inşa ettirmişlerdir.[86] Birçok câmide yardımlaşma ve dayanışmanın sembolü olan sadaka taşları ve kuş evleri bulunmaktadır.[87]Câmiler; dini, eğitim-öğretim, idari ve sosyal-kültürel işlevleride bulunmaktadır.

Câmilerin mimari özellikleri ise, kıbleye doğru inşa edilmiştir. Geniş bir dış avlusu ve taç kapısı ile diğer yardımcı kapılardan açılan iç avlusu bulunmaktadır. İç avluda abdest almak için şadırvan, namaza yetişemeyen veya kalabalık cemaat için son cemaat kısmı bulunmaktadır. Taç kapı, cemaatin ibadetinin gerçekleşti asıl bölümdür. Câmiyi inşa ettirenin ismi ve inşa tarihi yazılı olan kitabe taç kapının girişinde yer almaktadır. İmamın cemaate namaz kıldırdığı ve işlemelerle süslü olan kısım mihrap, müezzinler için ayrılan kısıma ise müezzin mahfili denilmektedir. Kadınların ibadet etmeleri için ayrılan kısıma ise kadınlar mahfili denilmektedir. Ezanın okunması için minareler inşa edilmiştir. Câmi inşaatı teşvikinde ilk başta yöneticiler etkin olmuş daha sonraları vakıflar etkin olmaya başlamıştır. [88]Câmi görevlileri, imam, hatip, müezzin, vaiz, kussas, karî, cüzhan, bevvâb ve hademe görev yapmaktadır. Günümüzde câmilerin idaresi, Diyanet İşleri Başkanlığı bağlanmıştır.[89]

[86]Ahmet Önkal, Bozkurt, ''Câmi'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 7, İstanbul 1993, s. 46-48.
[87]Ahmet Akın, ''Tarihi Süreç İçinde Câmi ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme'', *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakultesi Dergisi*, cilt: 15, sayı: 29, 2016, s. 183.
[88] Akın, a.g.m., s. 181, 185.
[89] Önkal, Bozkurt, a.g.m., s. 54.

Tablo 1.1. Câmiler

Adı	Kurulduğu Yer
Hacı Ahmed Kethüda	Kalecik
Habiboğlu	-
İplikpazarı	-
Kadınşah	Çerkeş
Kalecik	Kalecik
Kargı	Kargı
Koçhisar	Koçhisar(Ilgaz)
Sultan Murat	Çerkeş
Sultan Süleyman	Çankırı-Cami Mahallesi
Sultan Selim	Çankırı Kalesi
Şeyhoğlu	Çankırı-Karataş Mahallesi
Ali Bey	Çankırı-Alibey Mahallesi
Buğday Pazarı	Çankırı-İncili Çeşme Mahallesi
Câmi-i Atik	Çankırı-Tuht Köyü
Elecik Köyü	Kalecik-Elecik Köyü
Hazinedar Hacı Mehmet Ağa	Çankırı-Yoğurtçu Mahallesi
Câmi-i Cedid	Çankırı-Tuht Köyü
Yusuf Bey	-

1.3.2. Hângâhlar

Hânkâh kelimesi Farsça hân kelimesi ile yer bildiren -gâh ve -ge eki eklenmesi ile türetilmiştir. Hângâh; sofra kurulu yemek yenildiği yer anlamına gelen, hordengeh kelimesinden de türetildiği tahmin edilmektedir. Tarikatların ortaya çıkması ile hângâh inşaatına yöneticiler ve varlıklı kişiler destek vermeye başlamıştır. Hângâhların kurulduğu mekânlar genellikle sessiz bölgelere inşa edilmiştir. İnşa edilen hângâhların çevresine zamanla yerleşim alanlarının kurulup çoğalmasıyla bölge köy, kasaba ve şehir haline gelmiştir. Hângâh kelimesi farklı coğrafyalarda farklı adlarla anılmıştır. Kuran-ı Kerim'de geçen savmaa ve mihrab kelimeleri hângâh kelimesinin yerine kullanılmıştır. Osmanlı Devleti zamanında ise dergâh, tekke ve zâviye kelimeleri hângâh kelimesinin yerine kullanılmıştır. İlk hângâhlar daha basit olup kerpiç ve ağaç malzemeleri ile inşa edilmiştir. Zamanla varlıklı kişiler ve devlet adamlarının destekleri ile daha görkemli ve sağlam hângâhlar inşa edilmiştir.

Hângâhın içinde yer alan bölümler şunlardır; sofa, cemaathan, Mescid, hamam, abdesthane, mutfak, zikir için hücreler, kütüphane, kiler derslikler ve ahır bulunmaktadır. Hângâhı yöneten kişi şeyh ve şeyhe yardımcı olan kişiye mukaddem

denilmektedir. Hângâhlarda tasavvufi eğitim, hadis, fıkıh ve tefsir gibi dini dersler verilmiştir. Hângâhta bulunan öğrenciler arasında iş bölümü oluşturulmuş ve sorumluluklarını yerine getirmeyen öğrenciler bazı kurallara göre cezalandırılmıştır. İslam medeniyeti ile doğan tarikatların mekânı olan hângâhlar Arap-Türk kültürünün etkilerini içinde kaynaştırmıştır.[90]

Tablo 1.2. Hângâhlar

Adı	Kurulduğu Yer
Kaysar Bey Hângâhı	Çankırı-Karataş-ı Kaysar Mahallesi.
Şeyh Bahaeddin Hângâhı	Çankırı- Şeyh Bahaeddin Mahallesi.

1.3.3. İmâretler

Arapça kelime olan imâretin ilk anlamı; bayındırlık ve umran, ikinci anlamı ise fakirlere ve öğrencilere yemek dağıtımı yapıldığı hayır kurumudur.[91] İmâret kelimesi; câmi, türbe, kervansaray, aşevi ve medrese gibi kurumların hepsini içine alan bir kurum olarakta kullanılmaktadır. İmâretler, şehir merkezlerinin gelişip büyümesinde önemli bir role sahip olmuştur. İmâretlerde diğer inşa edilmiş, kurumlar gibi maddi ve manevi olarak vakıfların desteğini almıştır.

Osmanlı Devleti'nin vakıf kayıtlarında da câmi, şifahane, türbe, medrese, aşevi gibi hepsini içine alan külliyelere imâret kelimesi kullanılmıştır.[92] İlk kurulan imâret İlhanlı veziri Reşidüdin tarafından Rab-i Reşidi isimli imâreti kurmuştur. İmârette, 2 adet mutfak, hângâh, hastane, câmi, hamam, kiler ve odalar bulunmaktadır.[93] Osmanlı Devleti, diğer beyliklere göre imâret yapısına daha önem vermiştir. Osmanlı Devletine ait ilk imâret 1335 yılında İznik'te Orhan Gazi tarafında inşa ettirilmiştir.[94] İmâretlerin işleyiş şekli genel olarak, iki öğün yemek verilmiş ve Ramazan ayında ise iftar yemeği verilmiştir. Cuma ve kandil günlerinde yemeğin yanında tatlı ve meyve verilmiştir. İmârette; şeyh, vekilharç, kâtip, nakib, bevvâb, aşçı, ekmekçi, kilerci, kiler kâtibi, ambarcı, kasekeş, ferraş, kayyım, çerağdar ve hamallar görev

[90] Süleyman Uludağ, "Hankah'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 16, İstanbul 1997, s. 42, 43.
[91] Devellioğlu, a.g.s., s. 498.
[92] Halil Çetin, *Candaroğlu Yurdunda Bey İmâretleri*, Çankırı Belediyesi Yayınları, Mart 2013, s. 9, 10.
[93] Çetin, a.g.e., s.19.
[94] Mefail Hızlı, ''Bursa'da Selatin İmâretleri'', *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 10, sayı: 1, 2001, s. 34.

yapmaktadır. İmâretteki görevli sayısı imâretin büyüklüğüne ve önemine göre değişmiştir.[95]

İmâretler mimari özelliklerine bakıldığında avlulu imâret ve avlusuz imâret olamk üzere ikiye ayrılmıştır. Avlusuz imâretin özelliği, içinde bulunduğu bütün yapılar ortak bir avluyu kullanmaktadır. Avlulu imâretin özelliği ise, ortak avlunun yanında ayrı bir avlusu bulunmaktadır.[96] 1908 yılına kadar imâretler işlevini devam ettirmiştir. 6 Nisan 1911 tarihinde imâretler kapatılmış ve daha sonraları turizim faaliyetleri için kullanılmaya başlanmıştır.[97]

Tablo 1.3. İmâretler

Adı	Kurulduğu Yer
Kasım Bey	Çankırı-İmâret Mevki
İbrahim Veled İsfendiyar Bey	Tosya

1.3.4. Kervansaraylar

Kervansaray Farsça bir kelime olup karban kelimesinden türetilmiştir. Karban kelimesinin tanımı; *''yolcunun konduğu ve gecelediği yer''* demektir. Karbansaray kelimesinin tanımı ise; ''tüccarın oturduğu ve iş gördüğü yere'' denilmektedir. Kervansaraylar şehre uzak ve kimsenin bulunmadığı sessiz yerlere inşa edilmiştir.[98] Kervansaray şeklinde ilk yapılar, Romalılar döneminde castel denilen devletin önemli sınırlarında askerlerin güvenliğini sağladığı ve konakladığı küçük kalelere denilmiştir.[99]

Kervansaray müessesesi, Orta Asya'da ortaya çıkmış, İran topraklarında gelişmiş ve Anadolu Selçuklu Devleti zamanında altınçağını yaşamıştır. Kervansarayların kurulma amacı, ticaret için yük taşıyan yolcuları, İslam dinini yaymak için gezen din adamlarını ve meslekleri başka bölgelerde yapıp geri dönen kişilerin konaklama ve

[95] Zeynep Tarım Ertuğ, ''İmâret'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* cilt: 22,İstanbul 2000, s. 220.
[96] Cengiz Gürbıyık, ''Osmanlı İmâretlerinin(aşevleri) Tipolojisi Üzerine Bir Deneme'', *Sanat Tarihi Dergisi,* cilt: 24, sayı: 1 Nisan 2015, s. 41.
[97] Keleş, a.g.e., s. 61.
[98] Sami Karacan,Güngör, ''Tarih Süreç İçinde Konaklama Merkezleri Han ve Kervansarayların Günümüzde İpek Yolu Turizm Projesine Dönüşümü'', Ali Öztüren (Ed.), *V. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu-I. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu:22-23 Nisan 2016 Kuzey Kıbrıs-Bildirileri* (s. 2), Kuzey Kıbrıs 2016.
[99] Feramuz Berkol, "Türk Vakıf Kervansarayları ve Bugün Turizm Hizmetinde Kullanılmaları", *Vakıflar Dergisi*, sayı: 10, 2006, s. 345.

yemek ihityacını karşılamak için inşa edilmiştir. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri kervansarayın ticaret yolları için önemli bir role sahip olduğunu gördükleri için kervansaray inşaatını ileri seviyeye ulaştırmışlardır. Kervansaraylar, yolcuların konaklama ihtiyacından hariç onların güvenliğini sağlamak için karakol işlevide görmüştür.[100]

Kervansarayın içerisinde, yolcuların kalacağı odalar, ahır, depo ve yönetim birimi bulunmaktadır.[101] Kervansaraylara maddi ve manevi destek sağlamak için vakıflar tahsis edilmiştir. Vakıflı olan kervansaraylar ücretsiz, vakfı olmayan kervansaraylar ise ücretli olarak hizmet vermişlerdir. Kervansarayda muzif, hancı, havayiç ve aşçı görev yapmaktadır. Muzif; gelen misafirleri ağırlar, hancı; ahır işlerine bakar, havayiç; kiler işlerine bakar, aşçı; misafirler için yemek hazırlar, baytar ise; hayvanların bakımını yapmaktaydı. [102] Kervansaraylar kurulduğu şehrin ticari aktifliğinde, sosyal-ekonomik durumunda mimari özelliklerin gelişiminde ve halkın refa seviyesinin artmasında önmli bir katkıda bulunmuştur. Günümüzde kervansaraylar eski işlevini kaybetmiş ve restore edilerek turizim faaliyetleri için kullanılmaya başlanmıştır.[103]

Tablo 1.4. Kervansaraylar

Adı	Kurulduğu Yer
Hasbeğler	Çankırı-Alevi Köyü
Köhne	Çankırı-Seydi köyü
Mehmet Paşa	Tosya
Murad veled Mehmet	Çankırı-Merkez

1.3.5. Medreseler

‘‘Derese’’ fiil kökünden gelen medrese kelimesi, ders okunan mekân, okul anlamına gelmektedir.[104]Medrese, dini derslerin verildiği ve öğrencilerin yatılı olarak eğitim aldığı bir mekândır.[105]

[100]Ali Ilıca, ‘‘Çorum'da Tarihî Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Veli Paşa) Hanı ve Vakfiyesi’’, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* cilt: 9, sayı: 1, 2000, s. 3.
[101] Akalın, a.g.m., s. 301.
[102] Selami Sönmez, ‘‘Ortaçağ Türk ve İslam Dünyasında Kervansaraylar(Hanlar-Ribatlar)’’, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı: 15, 2007, s. 282.
[103] Karacan, Güngör, a.g.m., s. 2.
[104] Keleş, a.g.e., s. 17.
[105] Devellioğlu, a.g.s., s. 693.

İlk medreseler Horasan ve Maveraünnehir bölgesinde kurulduğu tahmin edilmektedir. Medreseler, bu bölgelerde okul anlamında kullanılmıştır. [106] Hz. Muhammed döneminde inşa edilen Mescidi-i Nebevi ve Suffe medrese olarakta kullanılmıştır. Daha sistematik bir şekilde kurulan medrese, Nişaburdaki Darüssüne medresesidir.[107] 9. yüzyıla kadar ilim yeri olarak işlev gören medreseler, Karahanlı Devleti zamanında resmi bir kurum haline gelmiştir. Selçuklu Devleti veziri Nizamül-Mülk tarafından ilk teşkilatlı medrese olan Nizamiye Medresesi inşa edilmiştir.[108]

Osmanlı Devleti döneminde kurulan ilk medrese, Orhan Gazi tarafından1331 senesinde İznik Medresesi adında İznik'te inşa ettirmiştir. İznik Medresesi'nin ilk müderrisi Davud-i Kaysari Efendi'dir. Osmanlı Devleti 1326-1451 yılları arasında toplam 84 adet medrese inşa ettirmiştir. İstanbul'un fethi ile her kurumda başlayan yükseliş medrese kurumunda da kendini göstermiştir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'a Fatih külliyesi içerisine sekiz medreseden oluşan Sahn-ı Seman Medresesini inşa ettirmiştir. Sultan Süleyman zamanında eğitim alanındaki çalışmalar devam etmiş ve Süleymaniye külliyesi içerisine medrese-i evvel, medrese-i sani, medrese-i salis ve medrese-i rabi, tıp medresesi, darüşşifa ve darülhadis inşa ettirmiştir.[109]

Medresedeki görevliler şunlardır; Müderrisler; öğrencilere ders veren medrese öğretmeni, Muid; müderrislerin yardımcısı, Muhaddis; Hz. Muhammed'in hadislerini öğreten, Muallim-i Feraiz; miras hukukunu öğreten, Muallim-i Hat; güzel yazı yazmayı öğreten, Vaiz; genel konularla ilgili bilgi veren, Şeyhül Kurra; kuralına uygun bir şekilde Kuran-ı Kerim okumayı öğretenlerdir. Medresedeki dersler 2 bölüme ayrılmıştır. Bunlar; Akli ve Nakli ilimlerdir.[110] Medreseler, vakıf kurumuna bağlı bir eğitim kurumu olduğu için işleyişi, iktisadi kaynakları ve yönetimin denetlenmesi vakfın şartlarına göre uygulanmıştır. Medrese kurumunda yaşanılan

[106] Yücel Gelişli, ''Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge'', *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt: 25, sayı: 2, 2005, s. 84.
[107] Nebi Bozkurt, "Medrese'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:28, İstanbul 2003, s. 324.
[108] Keleş, a.g.e., s. 18.
[109] Mehmet İpşirli, ''Osmanlı Dönemi Medrese'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 28, İstanbul 2003, s. 327, 328.
[110] Keleş, a.g.e., s. 18.

bozukluklardan dolayı kendini yenileyip geliştirememiştir. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile beraber 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla medreseler ve diğer eğitim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmıştır.[111]

Tablo 1.5. Medreseler

Adı	Kurulduğu Yer
Ak	-
Basmıl	Çerkeş-Basmıl Köyü
Çerkeş	Çerkeş-Çalıcaviran
Çivitçioğlu	Çankırı-Mimar Sinan Mahallesi
Kirmanoğlu	_
Mevlevihane	Çankırı-Bimarhane Mahallesi
Nasriyye	Çankırı-Merkez
Nusret Paşa	Çankırı-Merkez
Rüstem Çelebi	Çankırı-Merkez
Şeyh Cemaleddin	Çankırı-Bimarhane Mahallesi

1.3.6. Mescidler

Arapça kelime olan mescid; mabed müslimin, ibadetgâh mümin, küçük mabed, cuma ve bayram namazı kılınmayan minaresiz câmi anlamına gelmektedir.[112] Sücûd kelimesinin kökünden türeyen mescidi secde edilen ibadethanenin adına denilmektedir. Kuran-ı Kerimde Mescid sözcüğü birçok yerde geçmektedir. Osmanlı Devleti zamanında vezir ve devlet adamlarının yaptıkları küçük küçük ibadet yerlerine mescid denilmiştir. Tarihte ilk mescid, Mescidi-i Harâm ikincisi ise Mescidi-i Aksa'dır. Hz. Nuhammed'in Medine'ye hicret ettiği zaman Mescidi-i Nebevi'yi inşa ettirmiştir. Müslümanların fethettiği topraklarda bulunan ibadethaneleri mescidie dönüştürmüşler veya yeni mescidler inşa ettirmişlerdir. Câmiler de olduğu gibi mescidlerde de dini, eğitim-öğretim, idari ve sosyal-kültürel işlevleri yürütmüştür. Osmanlı Devleti döneminde mescidlerin inşasında kullanılan malzemeler; ahşap, taş ve kerpiçtir. Mescidler, mahalle arasına, tekkeye, külliyeye, hana veya çarşı içine inşa edilmiştir. Mescid de görev yapanlar, imam, müezzin, kayyum ve ferraştır.[113]

[111] İpşirli, ''Osmanlı Dönemi Medrese'', s. 330, 332.
[112] Şemseddin Sami, a.g.s., s. 1341.
[113] Ertan Gökmen, ''Hurufat Defterine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Câmi ve Mescitler'', *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 3, sayı: 2, 2005, s. 21, 23.

Tablo 1.6. Mescidler

Adı	Kurulduğu Yer
Abdi Çelebi	Tosya
Ağa	Çankırı-Halil Ağa Mahallesi
Ahi Mustafa Çelebi	Tosya-Ahi Mustafa Çelebi Mahallesi
Alacamescid	Çankırı- Alacamescit Mahallesi
Argunşa Köyü	Kargı-Argunşa Köyü
Attar Mahallesi	-
Bayad	-
Bazar	Çankırı- Tuht Köyü
Bazar Kapısı Köyü	Ilgaz-Bazar Kapısı Köyü
Bevvâb	Çankırı-Tuht Köyü
Bezirhâne	Tosya
Bimarhâne	Çankırı-Bimarhâne Mahallesi
Celâl Efendi	Tosya-Celâl Efendi Mahallesi
Cuma	Keskin-Kozlu Köyü
Çarık Mahallesi	Kalecik-Çarık Mahallesi
Çifterli	Tosya-Çifterli Mahallesi
Çukur Mahallesi	Çankırı-Çukur Mahallesi
Dere Köyü	Ilgaz-Dere Köyü
Göl Köyü	Tosya-Göl Köyü
Hacı Kemal	Tosya-Hacı Kemal Mahallesi
Hacı Piri	Tosya-Hacı Piri Mahallesi
Hacı Seydi Ali	Tosya-Hacı Seydi Ali Mahallesi
Hatib	Çankırı-Hatib Mahallesi
Hoca Fakih	Çankırı-Hoca Fakih Mahallesi
Hoca İbrahim	Çankırı-Hoca İbrahim Mahallesi
Hoca İmad	Tosya-Hoca İmad
Karakilise Köyü	Kargı-Karakilise Köyü
Karataş	Çankırı-Karataş Mahallesi
Kaysar Bey	Çankırı-Karataş-ı Kaysar Mahallesi
Kazancı	Tosya-Kazancı Mahallesi
Kıran-Kuran	Tosya
Kutlu Bey	Çankırı-Emir-i Ahûr Mahallesi
Küçük Minare	Çankırı-Küçük Minare
Mevlana Şeref	Çerkeş-Dikmen Köyü
Mora Köyü	Kargı-Mora Köyü
Münayim Köyü	Ilgaz-Münayim Köyü
Pınarbaşı	Tosya-Pınarbaşı Mahallesi
Sermahfil	-
Sevimoğlu	Tosya-Sevim Mahallesi
Şucai Beğ	Çankırı-Tuht Köyü
Türbe	Çankırı-Merkez
Veled Hızır Danişmend	Çankırı Merkez
Veled Sagir Danişmend	-
Yenice Mahallesi	Kalecik-Yenice Mahallesi

1.3.7. Türbeler

İslamiyette Allah'a yakın olan maneviyatı zengin olan kişiler vefat ettikten sonra defnedildikleri mezarlara türbe veya yatır denilmiştir.[114]Kümbet, makam, meşhed, buk'a, darih, kubbe ve ravza gibi kelimelerde türbe kelimesi yerine kullanılmıştır. Bu farklı kelimelerin türbe anlamında kullanılmasının sebebi farklı coğrafyalar da yaşayan insanların ürettikleri bir durumdur.[115]

Türbe geleneği eski Türk inancına dayanmaktadır. Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle bu eski inançlarını devam ettirmişlerdir. Türbeler sadece veli sıfatı taşıyan kişiler için inşa edilmemiştir. Osmanlı padihşahların mezarlarınada büyük sanduka koyulup türbe haline getirilmiştir.[116] Türbede yaşayan şahıs hayatı hakkında bilgi verilmesi gelecek nesillere iletilmesinde önemli bir araç olmuştur.[117]

Türbelerin mimari özellikleri ise; kubbeleri prizma şeklindeki inşa edilmiştir. Abbasi Devleti döneminde türbeler, sekizgen planlı bir kubbe ve kare şeklinde inşa edilmiştir. Selçuklu Devleti döneminde türbeler, çift kubbeli ve çevresine çini işlemeler yapılarak inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde türbeler, sekizgen kubbe, çift kabuklu-çift kubbeli, kafesli kubbe şeklinde inşa edilmiştir.[118] Türbelerin bakımını ve güvenliğini sağlayan görevliye türbedar denilmektedir. Türbedarlar, türbenin büyüklüğüne ve ününe göre maaşı belirlenmiştir. Önemli bir üne sahip türbelere vakıflar maddi ve manevi desteklemiştir. Türbedar da maaşını türbe için tahsis edilen vakıftan almaktadır. Türbedarlı görevi, anne ve babadan çocuklara geçmektedir. Tarikat şeyhleride tekkesinde bulunan türbenin türbedarlığını yapmışlardır. Türbedar, o türbenin liderideğil mezarda yatan veli ile manevi bağ kurmuş hizmetkârlardır. Cumhuriyetin ilanından sonra 30 Kasım 1925 tarihinde laik bir devlet olmak için tekke, zâviye ve türbeleri kapatılmasına karar verilmiştir.

[114] Bahattin Ayhan, *Çankırı İnanç Rehberi*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2012, s. 72.
[115]İsmail Orman, ''Türbe'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 41, İstanbul 2012, s.465, 466.
[116]M. Fatih Demirhan, *Osmanlı Padişah Türbeleri*, Hilâl Studi Turchi e Ottomani 2, 2013, s. 6.
[117]Ayhan, *Çankırı İnanç Rehberi*, s. 73.
[118]Orman, a.g.m., s. 465, 466.

1950 yılından sonra türbeler müze olarak açılmış ve türbedarların yerine devlet tarafından türbe bekçileri görevlendirilmiştir.[119]

Tablo 1.7. Türbeler

Adı	Kurulduğu Yer
Ali Beğ	Ilgaz-Kınık Köyü
Gazi Beğ	Tosya-Kozyaka Köyü
Sultan Hatun	Çankırı-İmaret Mevki
Şeyh Karatekin	Çankırı Kalesi
Mevlana Muhiddin	Çankırı-Merkez

1.3.8. Zâviyeler

Arapça kelime olan zâviye; açı, köşe anlamına gelmektedir. [120] Şehir, kasaba, köy ve yol üzerlerinde inşa edilen zâviyeler, tarikat şeyhlerin yaşadığı ve yolu düşen yolcuların yemek ve barınma ihtiyaçlarını karşılandığı dini bir kurumdur.[121] Zâviye kelimesi farklı coğrafyalarda yaşan insanlar tarafından farklı kelimelerde zikredilmiştir. Bunlar; ribat, hânkâh, buk'a, düveyre, dergâh, tekke, asitane, mevlevihane gibi kelimeler zâviye kelimesi ile aynı anlamda kullanılmıştır.[122]

İlk zâviye Şam yakınlarında bulunan Remle'de Kûfeli Ebu Haşim Osman b. Şerik tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Zâviyeler tasavvuf düşüncelerinin işlendiği dini kurum işlevi görmektedir. Zâviyeler, Selçuklu Devleti döneminde düzenli ve sistemli olarak kurulmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması için devletin yürüttüğü iskân politikasında zâviyelerin önemli bir rolü olmuştur.[123]Anadolu'ya gelen Türk göçmenleri, kendilerine yurt edinmek için ilk olarak zâviye gibi ibadethaneler inşa etmişlerdir. Dağınık olarak göç eden Türkler, şeyhlerin önderliğinde kurduklarızâviyeler ile birlikte daha derli toplu halde yerleşmişler ve yerleşim alanlarını geliştirip büyütmüşlerdir.[124]

---

[119] Gökçen Beyinli Dinç, "677 Sayılı Kanun, Türbeleri Millileştirme ve Yıkıcı Sonuçları: Geç Osmanlıdan Cumhuriyete Türbedarlık'', *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, cilt: 3, sayı: 2, 2017, s. 113, 117.
[120] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Anslikopedik Lugat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2013, s.1367
[121] Ahmet Yaşar Ocak, ''Zâviyeler (Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme)'', *Vakıflar Dergisi*, sayı: 12, Ankara 1978, s. 248.
[122] Hamza Keleş, *Erzurum Vakıfları-H.988(M.1580-1581) Tarihli Evkaf Defterine Göre,* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2016, s. 41.
[123] Ocak, a.g.m., s. 254.
[124] Keleş, a.g.e., s. 41.

Osmanlı Devleti, bağımsızlığını ilan ettiği topraklarda bekasını, otoritesini sağlamak ve gelişip büyümek için şeyhlerin maddi ve manevi güçlerinden faydalanmıştır. Osmanlı Devleti diğer devletler gibi zâviyelerin maddi ihtiyaçlarını karşılamak için vakıflar kurmuşlardır. Zâviyelerin faaliyetleri ile toplum arasındaki bağlılık güçlendirilmiş ve fethedilen topraklardaki halkın yeni yönetime alışmaları kolaylaştırılmıştır. Osmanlı Devleti, zâviyeler aracılığıyla yürüttüğü siyaset, fethedilen topraklara yerleşen şeyhler için yeni zâviyesiler kurmak ve fethettikleri topraklarda önceden kurulmuş zâviyeleri olduğu gibi bırakıp vakıflar ile maddi-manevi desteklemeyi amaçlamıştır. Zâviyelerin yöneticisine, şeyh ya da derviş denilmektedir. Şeyhin yanında eğitim verdiği öğrencileri yani müridleri yer almaktadır.[125] Zâviyelerde bulunan bölümler şunlardır; şeyh türbesi, derslik, kiler, mescid, misafir ile derviş odaları, hamam, mutfak ve ahır bulunmaktadır.[126] Cumhuriyet'in ilanı ile laiklik ilkesine uyum sağlamak amacı ile 30 Kasım 1925 tarihinde çıkan yasa ile zâviye ve diğer dini kurumlar kapatılmıştır.[127]

Tablo 1.8. Zâviyeler

Adı	Kurulduğu Yer
Abdulgaffar Çelebi	-
Ahi Çelebi	Kalecik
Ahi İvaz	Kalecik
Alaüddevle	Kalecik-Kavak Köyü
Aydın Şeyh	Kalecik
Cüneyd Efendi	Kurşunlu-Mısrî Köyü
Darüssade	Çankırı-Merkez
Darüssuleha	-
Derviş Hasan	Tosya-Göl Köyü
Elvan Seydi	Kalecik-Elmalı Köyü
Emir Hacı	Çankırı-Merkez
Emir Yaman	Çerkeş-Bozoğlu
Hacı Bayezid	-
Hacım	Tosya
Hasandede	Tosya
Hasbeğ	Ilgaz-Şeyhler Köyü
Hazır Şeyh	Keskin
Hoca Aziz	Çankırı-Merkez
İdris	Kalecik
İmanlı	Ilgaz-Şeyhler Köyü
Kasımbey	Çankırı-Saray Köyü

[125]Ocak, a.g.m., s. 256, 257.
[126]Keleş, a.g.e., s. 42.
[127]Mustafa Kara, ''Tekke'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:40, İstanbul 2011, s. 370.

Kurtzade	-
Lenger Baba	-
Melek Hatun	Çankırı Kalesi
Mesut Paşa	Çankırı-Merkez
Pir Mehmet	Milan-Çardak Köyü
Ramazan Dede	Kurşunlu
Saray	-
Saru Baba	Çankırı-Merkez
Seydi Paşa	Tosya-Dilküşehri
Şeyh Ahmet	Kar-ı bazarı-Gökçeviran
Şeyh Aydın	Kargı-Pelütözü Köyü
Şeyh Davut	Kalecik
Şeyh Hasan	Kurşunlu
Şeyh İbrahim	Çankırı-Tüylüce Köyü
Şeyh Koca Baba	Kalecik
Şeyh Kocalı-Kodalı-Karacalı	-
Şeyh Mehdi	Çankırı-Karataş Mahallesi
Şeyh Mustafa Karaşeyh	Çankırı-Ağca Köyü
Şeyh Ömer	Kalecik-Elecik Köyü
Şeyh Paşa	Çankırı-Merkez
Şeyh Sadık	-
Şeyh Salih	Kurşunlu-Ödemiş Köyü
Şeyh Samun	Kalecik
Şeyh Selamet	Kalecik
Şeyh Seydi	Kalecik-Alemlüşeyh Köyü
Şeyh Şami	Kalecik
Şeyh Yahya	Ilgaz-Yuva Köyü
Şeyh/Hacı Durmuş	Kurşunlu-Kızılca Köyü
Yamacıoğlu	-
Yusuf v. Kumari	Tosya-Kayı Köyü

BÖLÜM 2: DEFTERLERDE ÇANKIRI VAKIFLARIN GÖRÜNTÜSÜ

2.1. 1530 ve 1555 Tarihli Tahrir Defterlerinde Kayıtlı Çankırı Vakıfları ve Gelirleri

İncelediğimiz 1530 ve 15555 tarihli tahrir sonucunda, Çankırı'da kurulmuş vakıflar hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. 1530 tarihli tahrir defterinde 38 adet ve 1555 tarihli tahrir defterinde de 58 adet vakfın ismi, vakıflara vakfedilen gelirler ile birlikte toplam gelir miktarları ortaya çıkarılmıştır. Aşağıdaki başlıklar altında Çankırı'da kurulan vakıflar ve vakfedilen gelirler hakkında tablolar halinde geniş bir bilgi verilmiştir.

Tablo 2.1. Câmiler

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'taki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Hacı Ahmed Kethüda Câmi	Kalecik	Hacı Ahmet Kethüda	XVI. yüzyıldan önce	_	Kalecik kazasına bağlı Elecik karyesinden de bir nîm çiftlik, nakit 1.500 akçe	1.500 akçe

Tablo 2.2. Mescidler

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'taki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Küçük Minare Mescidi	Merkez İlçesi Küçük Minare Mahallesi	_	XVI. yüzyıldan önce	3 mud ve 160 akçe	Mescidi karyesi çevresinden 2 mud ve Kânkırî Feslikan çevresinden 30 kile	1530'da: 3 mud ve 160 akçe 1555'te: 2 mud ve 30 kile
Karataş Mescidi	Merkez İlçesi Karataş Mahallesi	Hacı Mustafa Efendi	XVI. yüzyıldan öce	Kânkırî merkezinde bulunan zemin,üçmud ve bir sazlık yer olmak üzere toplamı 50 akçe	Çay kenarından 8 kile yer, bir buçuk mud yerden 4 kile ve Kadı İmam Efendi tarafından bahçe yer olmak üzere gelirinin toplamı 20 akçe	1530'da: 50 akçe 1555'te: 20 akçe
Ağa Mescidi	Merkez İlçesi Halil Ağa Mahallesi	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Mescidi çevresinden bir buçuk mud yer vedükkân kira gelirlerinin toplamı 100 akçe	100 akçe

Veled Sagir Danişmend Mescidi	Bilgi yok	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Mescidi önünden bir buçuk mud yer, Mustafa Cemal Efendi ve Şükrü Hacı Efendi tarafından bir çiftlik gelirlerinin toplamı 10 akçe	10 akçe
Hoca İbrahim Mescidi	Merkez İlçesi Hoca İbrahim Mahallesi	Hoca İbrahim	XVI. yüzyıldan öce	Kânkırî merkezinde bulunan 2 adet dükkân, 1 adet zemin ve 1 adet bağ gelirlerinin toplamı 120 akçe	Yanlar karyesinden bahçe, Osman Efendi tarafında bahçe, Mehmet veled Pir Dede Ayan karyesinden 3 kile yer ve Kuru köprüden bir bağ öşrü, Gölsu karyesinden 50 akçe, Şeyh Osman Mezrasından 10 akçe**,** Molla Musa Bey tarafından Feslikan çevresinden1.5mud yer, Lütfü veled Ali Efendi bir bağ, Mehmed veled Mehmed bir bağ öşrü, Mevlihane çevresinden bir mud yer, Kudreddin Paşa oğlu Ömer Efendi 17 kile ve bahçe gelirinden 80 akçe	1530'da: 120 akçe 1555'te: 130 akçe
Alacamescidi Vakfı	Merkez İlçesi Alacamescid Mahallesi	_	XVI. yüzyıldan sonra	_	Fahreddin Efendi tarafından bir mud yer	1mud
Bimarhane Mescidi	Merkez İlçesi Bimarhane Mahallesi	_	XVI. yüzyıldan sonra	_	Atkaracalar kazasına bağlıÜyük karyesinin geliri, Ayan köyünden sekiz kile veMolla Cemaleddin tarafından çiftlik	Çiftlik ve bağ

Hoca İmad Mescidi	Tosya İlçesi İmad Mahallesi	Hoca İmad	XVI. yüzyıldan öce	_	Pınarbaşı mevkiinde Merhum Seyid Mehmed Efendi tarafından bezirhane gelirlerinin toplamı 900 akçe	900 akçe
Hoca Fakih Mescidi	Tosya İlçesi Hoca Fakih Mahallesi	Hoca Fakih	XVI. yüzyıldan sonra	_	Hacı Fazile Hanım tarafından 1.500 akçe, Koçhisar kazasına bağlı Bazarkayı karyesinden 40 ve 148 akçe, Naide karyesinden 66 akçe, Saraycık: 191, 90 ve 90 akçe, Danişmend karyesinden 40 akçe, Meydan karyesinden 70, Yuva karyesinden 40 akçe, Sekü karyesinden 200 akçe, Dereköy karyesinden 60 akçe	2.535 akçe
Kutlu Bey Mescidi	Merkez İlçesi Emir Ahur Mahallesi	Kutlu Bey bin Mirahur	XVI. yüzyıldan önce	Kânkırî merkezine bağlı Dutağaç karyesi 837 akçe	Kânkırî merkezine bağlı Dutağaç karyesinden 1.823 akçe	1530'ta:837 akçe 1555'te:1.823

Tablo 2.3. Türbeler

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'taki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Mevlana Muhiddin Türbesi	_	_	XVI. yüzyıldan öce	Kânkırî merkezinde bulunan zeminden 30 ve 20 akçe	Kânkırî Feslikan çevresinde 2 mud yer gelirlerinin toplamı 20 akçe	1530'da: 50 akçe 1555'te: 2 mud ve 20 akçe

Tablo 2.4. Medreseler

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'taki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Nusret Paşa Medresesi	Merkez İlçesi	Nusret Paşa	XVI. yüzyıldan öce	Tuht kazasına bağlı Yenice karyesinden 3.096 akçe, Sülün karyesinden 338 akçe, Korgun kazasına bağlı Alpsarı karyesinden 2.320 akçe	Tuht kazasına bağlı Yenice karyesinden 1.895akçe, Sülün karyesinden 60 akçe, Korgun kazasına bağlı Alpsarı karyesinden 2.501akçe.	1530'da: 5.754 akçe 1555'te: 4.456 akçe
Şeyh Cemaleddin Medresesi	Merkez Bimarhane Mahallesi	Cemaleddin Ferruh	Miladi 1242 yılı	Çerkeş kazasına bağlı Ağaca karyesinden 3.662 akçe, Kavra karyesinden 933 akçe, Ayacık karyesinden 1.353 akçe, Kurşunlu kazasına bağlı Hoca Hasan karyesinden 2.387 akçe, Başviran karyesinden 125 akçe.	Çerkeş kazasına bağlı Ağaca karyesinden 4.599akçe, Kavra karyesinden 1.478akçe, Ayacık karyesinden 1.543akçe, Kurşunlu kazasına bağlı Hoca Hasan karyesinden 3.302akçe.	1530'da: 8.460 akçe 1555'te:10.922 akçe
Mevlevihane Medresesi	Merkez Bimarhane Mahallesi	Candaroğlu Kasım Bey	1430 yılında inşaatı bitmiştir.	_	Kasım Bey imâretine gelen gelirin bir kısmı ve bahçe gelirlerinin toplamı 100 akçe	100 akçe
Rüstem Çelebi Medresesi	Merkez İlçesi Hükümet Caddesi	Rüstem Çelebi	XVI. yüzyıldan önce	_	Dengi karyesi 3.871 akçe.	3.871 akçe

Tablo 2.5. İmâretleri

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'taki Gelirleri	1555'taki Gelirleri	Toplam Gelir
Hatuniye İmâreti	Tokat Meydan Mahallesi	Sultan Bayezid annesi Gülbahar Hatun adına kurmuştur.	1485 yılı	Koçhisar kazasına bağlı Dumlupınar karyesinden 4.994 akçe, Çerkeş kazasına bağlı Bozoğlu karyesinden 6.437 akçe, Kalecik kazasına bağlı Koz-yağı karyesinden 8.413 akçe, Kalecik kazasına bağlı Göl karyesinden 8.248 akçe, Kalecik kazasına bağlı Koramaz karyesinden 9.150 akçe, Karıbazarı kazasına bağlı Kalkan karyesinden 7.634 akçe, Karıbazarı kazasına bağlı Tavşanlu, Gezil, Cebrail, Avlağu Koçaç Yaylası, Ahiviran, Süzek, Ağcain, Kızılca karyelerinden 160 akçe.	Çerkeş kazasına bağlı Bozoğlu karyesinden 9.186 ve 400 akçe, Kalecik kazasına bağlı Koz-yağı karyesinden 7.342akçe, Kalecik kazasına bağlı Göl karyesinden 7.074 akçe, Kalecik kazasına bağlı Koramaz karyesinden 10.214 akçe, Çerkeş kazasına bağlı Şeyh Doğan karyesinden 60 akçe, Atkaracalar kazasına bağlı Üyük karyesinden 9.393 akçe, Tuht karyesinden 21.025 akçe.	1530'ta: 45.036 akçe 1555'te: 64.694 akçe
İbrahim Veled İsfendiyar Bey İmâreti	Tosya İlçesi	Kasım Beyin oğlu II. İbrahim	1439-1440 yılları arası	Tosya kazasına bağlı Gökçeöz karyesinde bulunan 12 çiftlik yerin gelirinden 30 akçe**,** akçeAspiros karyesinden 3 zemin kıt'a yerin geliri**,** Tosya kazasına bağlı Akçekavak karyesinde bulunan 1 çiftlik yerin gelirinden 45 akçe.	Tosya kazasına bağlı Gökçeöz karyesinde bulunan yarım nim çiftliğin gelirinden 90 akçe**,** Sapaca karyesinden bir nim çiftliğin geliri, Tosya kazasına bağlı Akçekavak karyesinden 100 akçe	1530'da: 75 akçe 1555'teki: 190 akçe

Sultan Bayezid İmâreti	Amasya	Sultan Bayezid	1481-1486 yılları arası.	Koçhisar Kazasına bağlı Aktaş karyesinden 8.624 akçe, Korgun Kazasından 10.621 akçe, Kânkırî'nın merkezine bağlı Ovacık ve Çevgi karyelerinden 10.384 akçe, Şabanözü kazasından 10.385, Atkaracalar kazasına bağlı Üyük karyesinden 8.665 akçe, Eldivan kazasına bağlı Göles karyesinden 10.137 akçe, Tuht karyesinden 14.765 akçe, Keşür Kayısı karyesinden 6.184,Mard karyesinden 11.895 akçe, Çukur karyesinden 4.748 akçe, Çöne/Çöte? Karyesinden 7.551 akçe, Çerkeş Kazasına bağlı İdris karyesinden 7.511 akçe, Karıbazarı Kazasına bağlı Basdak karyeinden 9.075,Karıbazarı Kazasına bağlı Kaç karyesinden 105 akçe.	Koçhisar Kazasına bağlı Aktaş karyesinden 11.399 akçe, Korgun Kazasından 40.890akçe, Kânkırî'nın merkezine bağlı Ovacık karyesinden 5.950, Çevgi karyesinden 50.290akçe, Şabanözü kazasından 11.260, Keşür Kayısı karyesinden 9.267,Mard karyesinden 15.755akçe, Çukur karyesinden 5.665akçe, Çöne/Çöte? Karyesinden 9.069akçe, Çerkeş Kazasına bağlı İdris karyesinden 8.990akçe, Karıbazarı Kazasına bağlı Basdak karyeinden 10.327, Karıbazarı kazasına bağlı Kalfat karyesinden 10.327 akçe, Koçhisar kazasına bağlı Dumlupınar karyesinden 5.680akçe,Koçhisar kazasına bağlı Kuyupınar karyesinden 40 akçe.	1530'da: 120.686 akçe 1555'te: 194.909 akçe

Kasım Bey İmâreti	Merkez İlçesi İmâret Mevkii	Candaroğlu Beyi Kasım Bey	27 Nisan 1430	Kânkırî merkezine bağlı Çaga Bey: karyesinden 1.077 akçe, Kânkırî merkezine bağlı Yanlar karyesinden 1.881 akçe, Kızılseyid karyesinden 2.961 akçe, Korgun kazasına bağlı Çukurviran karyesinden 1.327 akçe, Sarı karyesinden 256 akçe, Koçhisar Çağa Divanına bağlı Akçe karyesinden 2.160 akçe, Eldivan kazasına bağlı Çağa Divanına bağlı Saray karyesinden 2.231 akçe, Tuht kazasına bağlı Gökçeöz, Sarıkaya, Yakaköyü, Çakırköyü karyelerinden 3.216 akçe, Bayremören kazasına bağlı Aksekü karyesinden 1.596 akçe, Yarımçay karyesinden 3.695 akçe, Öküz karyesinden 1.067 akçe, Acısu karyesinden 50, Koçhisar kazasına bağlı Kayı karyesinden 1.631, Tosya kazasına bağlı Dilküşehri, Eküncükyamak, Yarımcakaya karyelerinden12.893 akçe	Çaga Bey karyesinden 3.340 akçe, Yanlar karyesinden 1.209akçe, Kızılseyid karyesinden 9.070 akçe, Çukurviran karyesinden1.693 akçe, Sarı karyesinden 1.029 akçe, Akçe karyesinden 9.377 akçe, Saray karyesinden 5.293 ve 1.895 akçe, Gökçeöz, Sarıkaya, Yakaköyü, karyelerinden 6.808akçe, Aksekü karyesinden 3.492akçe, Yarımçay karyesinden4.098 akçe, Öküz karyesinden 3.540akçe, Kuruacı Çay karyesinden 100akçe, Pınarçayı Deresi karyesinden 4.297 akçe, Kuzlukviran karyesinden 6.390 akçe, Delgü karyesinden 9.292 akçe, Koldak karyesinden 45 akçe, Tosya kazasına bağlı Akçekavak karyesinden 78 akçe, Cenek karyesinden 192 akçe, Derinözü karyesinden 195 akçe, Mescidiözü karyesinden 90 akçe, Gircen karyesinden 90 akçe, Kabaca-Kabakçı? Karyesinden 2.474, Bazar karyesinden 150 akçe, Basdak karyesinden 120 akçe, Gökçeviran karyesinden 120 akçe, Halfet karyesinden 25 akçe, Yazıkalya-Yazıgalya karyesinden 623 akçe	1530'da:36041 akçe 1555'te: 75.125 akçe

Tablo 2.6. Kervansaraylar

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'daki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Köhne Kervansarayı	Çankırı Seydi Köyün	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Eldivan kazasına bağlıSeydi Köyü karyesinden 2.272 akçe	2.272 akçe

Tablo 2.7. Hângâhlar

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'daki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Şeyh Bahaeddin Hângâhı	Merkez İlçe Şeyh Bahaeddin Mahallesi	Bahaeddin bin Ebu'l-Fazl el-Ankaravî	Miladi 1337	Çiftlik karyesinden 1.350 akçe, Otarcık ve mezra-ı Sarıköy karyesinden 1.645 akçe, Kânkırî merkezine bağlı Merzi karyesinden 3.446 akçe, Koçhisar kazasına bağlı Kayı karyesinden 1.720 akçe, Kânkırî merkezine bağlı Boyalıca karyesinden 2.065 akçe	Çiftlik karyesinden1.786 akçe, Otarcık ve mezra-ı Sarıköy karyesinden 1.331akçe, Kânkırî merkezine bağlı Merzi karyesinden 3.846akçe, Koçhisar kazasına bağlı Kayı karyesinden 1.863akçe, Kânkırî merkezine bağlı Boyalıca karyesinden 1.728 ve 100akçe, Şeker Hacı Mezrasından 100 akçe	1530'da: 10.226 akçe 1555'te: 10.754 akçe
Kaysar Bey Hângâhı	Bilgi yok	Kaysar Bey	XVI. yüzyıldan önce	Tuht kazasına bağlı Ayan karyesinden 588 akçe	Tuht kazasına bağlı Ayan karyesinden 603 akçe	1530'da: 588 akçe 1555'te: 603 akçe

Tablo 2.8. Zâviyeler

Adı	Yeri	Kurucusu	Kuruluş Tarihi	1530'taki Gelirleri	1555'teki Gelirleri	Toplam Gelir
Elvan Seydi Zâviyesi	Orta İlçesi Elmalı köyü	Elvan Seyidi	XVI. yüzyıldan Miladi 1298 yılı	Karıbazarı kazasına bağlı Elmalık karyesinden 1.601akçe,Kalecik kazasına bağlı Erikçiviran karyesinden bir çiftlik yerden 600 akçe, Kalecik kazsında bulunan Said Bey Çiftliğinden 290 akçe	Karıbazarı kazasına bağlıElmalık karyesinden 25 akçe, Kasım Bey tarafından Erikçiviran karyesindeki çiftliğin gelirinden 879, Said Çiftliğinden 811 akçe, Gircen karyesinden 40 akçe	1530'da: 2.419 akçe 1555'te: 1.755 akçe
Şeyh Seydi Zâviyesi	Kalecik İlçesi Alemlüşeyh köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	Kalecik kazasına bağlı Ulumluşeyh karyesinden 120 akçe**,** Kalecik kazasına bağlı Hacı Ayan karyesinden de 196 akçe olmak üzere toplam 316 akçe	Kalecik kazasına bağlı Ulumluşeyh karyesinden 360 akçe, Kalecik kazasına bağlı Hacı Ayan karyesinden 196 akçe	1530'da: 632 akçe 1555te': 556 akçe
Şeyh Şami Zâviyesi	Kalecik İlçesi Kozdere,-Eşme mezraları	Şeyh Şami	XVI. yüzyıldan önce	Kalecik kazasına bağlı Keskün mezra-ı Kozlu, Eşme, Taharetözü karyelerinden 1.220 akçe**,** Yağbasan karyesinden 80 akçe olmak üzere toplam 1.300 akçe	Kalecik kazasına bağlı Kozlu karyesinden 4.591, Eşme karyesinden 6.543 akçe, Taharetözü karyelerinden 4.955 akçe**,** Yağbasan karyesinden 360 akçe, Kumari karyesinden 20 akçe, Kabile karyesinden 680 akçe	1530'da: 2.600 akçe 1555'te: 17.149 akçe

Şeyh Hasan Zâviyesi	Kalecik İlçesi	_	XVI. yüzyıldan önce	Kalecik kazsından bulunan Bozkuş Mezrasından 300 akçe**,** Kalecik kazasına bağlı Hacıayan karyesinden bir çiftlik ve 8 mud zemin yerden 196 akçe ve 1.869 akçe, Kalecik kazasına bağlı Kumar-taş karyesinden 7.217 akçe**,** Oruçhan karyesinden 85 akçe olmak üzere toplam 9.694 akçe	Kalecikkazasın a bağlıBozkuş Mezrasından 360 akçe, Hacıayan karyesinden 9.920 akçe**,** Kumari karyesinden 100 akçe, Oruçhan karyesinden 180 akçe olmak üzere 10.200 akçe	1530'da: 19.391 akçe 1555'te: 20.760 akçe
Ahi Çelebi Zâviyesi	Kalecik İlçesi	Ahi Çelebi	XVI. yüzyıldan önce	Saray Çiftliğindeki zemin mud yerden 270 akçe**,** Kozlu mezrasından 40 akçe, Kasım Bey tarafından Afşar karyesinden 120 akçe olmak üzere toplam 430 akçe	Kalecik kazasına bağlı Beşpınar Mezrasından 280 akçe	1530'da:8 60 akçe 1555'te: 280 akçe
Kasım Bey Zâviyesi	Kalecik İlçesi Balişeyh Köyü	Candaroğlu Kasım Bey	XVI. yüzyıldan önce	Bali Şeyh nam-ı diğer İsfehan(İlhan) Efendi tarafından 8.959 akçe, Hazır Seydi nam-ı diğer Yakucak Efendi 3.936 akçe ve vakfın, 14 hane ve 1 mücerredi olan hizmetkaranı vardır.	Kalecik kazasına bağlı Ahat karyesinden 7.768 akçe	1530'da: 12.895 akçe 1555'te:7. 768 akçe
Hazır Şeyh Zâviyesi	Keskin Nahiyesi	Bilgi yok	XVI. yüzyıldan önce	Kalecik kazasına bağlı Beyanözü karyesinden 250 akçe	Kalecik kazasına bağlı Beyanözü karyesinden 250 akçe	1530'da:2 50 akçe 1555 'te: 250 akçe
Ramazan Dede Zâviyesi	Kurşunlu İlçesi Yılanlı köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	Kurşunlu kazasına bağlı Yılanlu karyesinden 45	Karacaviran kazasına bağlı Yılanlu karyesinden 45	1530'da:4 5 akçe 1555'te: 45 akçe

				akçe	akçe	
Pir Mehmed Zâviyesi	Milan Nahiyesi Çardak Köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	Kurşunlu kazasına bağlı Köpürlü karyesinden 1.445 akçe	Kurşunlu kazasına bağlı Köpürlü karyesinden 1.503 akçe	1530'da:1. 445 akçe 1555'te: 1.503 akçe
Şeyh Hacı Ahmed Zâviyesi	Karıpazarı Nahiyesi (Orta İlçesi) Gökçeviran Köyü	Şeyh Hacı Ahmed	XVI. yüzyıldan önce	Milan kazasına bağlı Çadak karyesinden 1.344 akçe ve hizmetkârdan 7 kişi vergiden muaf tutulmuştur.	Milan kazasına bağlı Çadak karyesinden 60,60 ve 100 akçe	1530'da:1. 344 akçe 1555 'te: 220 akçe
Şeyh Hacı Zâviyesi	Kargı İlçesi Başviran Köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	Kargı Kazasına bağlı Başviran karyesinin Tokar-çay divanında bulunan değirmen ve çiftlik gelirinden 170 akçe	Kargı kazasına bağlı Başviran karyesinden 170 akçe	1530'da: 170 akçe 1555'te: 170 akçe
Elvan Çelebi Zâviyesi	Kargı İlçesi Pelitözü köyü	Elvan Çelebi'nin Müridi	XVI. yüzyıldan önce	Kargı kazasına bağlı Runkuş karyesinden 10 akçe, Martviran ve Pelütözün karyelerinden 20 akçe	Martviran ve Pelütözü karyelerinden 60 akçe	1530'da: 30 akçe 1555'te: 60 akçe
İmanlı Zâviyesi	Bilgi yok	İmanlı Baba	XVI. yüzyıldan önce	_	Korgun kazasına bağlı Alemdar karyesinden 599, Kânkırî merkezine bağlı Ahlatcık mezrasından 480 akçe	1.079 akçe
Melek Hatun Vakfı(Emir Karatekin Zâviyesi)	Bilgi yok	Emir Karatekin (Tamiratını Melek Hatun yaptırmıştır.)	XVI. yüzyıldan önce	_	Kasım Bey'in oğlu Süleyman Bey tarafından bağ ve bahçe gelirinden 450 akçe	450 akçe
Lenger Baba Zâviyesi	Merkez İlçesi	_	XVI. yüzyıldan önce	Kânkırî merkezinde bulunan bir mud yerin gelerinin toplamı 30 akçe	Zâviyesinin çevresinden bir mud yerin ve bahçeningelirinden 30 akçe	1530'da: 30 akçe 1555'te: 30 akçe
Şeyh Sadık Zâviyesi	Merkez İlçesi	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Karlık adında maruf bir yer, çay kenarından 2 kile ve Darıca	50 akçe

					mezrası yerden kışlak olmak üzere elde edilen toplam gelirden 50 akçe	
Hacı Bayezid Zâviyesi	_	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Eldivan kazasına bağlı Göles karyesinden 100 akçe, Tuht kazasına bağlı Sazcağız karyesinden 699 akçe, Korgun kazasına bağlı Bigay karyesinden 3.086 akçe, Akpınar karyesinden 2.476 akçe, Zâviyesioğlu karyesinden3.844 akçe**,** İğdir karyesinden 120 akçe**,** Mezid Faki karyesinden 100 akçe	10.425 akçe
Şeyh Davud Zâviyesi	Kalecik İlçesi	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Çerkeş kazasına bağlı Ağaca karyesi, Kalecik kazasına bağlı Koramaz karyesi, Çanşa karyesi, Çukur karyesi, Kaz-ayağı karyesi	Ağca, Koramaz, Çanşa, Çukur ve Kazayağı köyleri vakfedilmiştir.
Şeyh Samun Zâviyesi	Kalecik İlçesi	Süle/Sevle Bey bin Hacı Bey Yamacı	XVI. yüzyıldan önce kurulmuştur.	_	Süle-Sevle Hacı Bey tarafından nakit 700 akçe	700 akçe
Şeyh Aydın Zâviyesi	Kargı İlçesi Pelütözü Köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Kargı kazasına bağlıPelütözü karyesinden 140 akçe	140 akçe

Hacım Zâviyesi	Tosya İlçesi	Hacı Baba	XVI. yüzyıldan önce	_	Tosya kazasından 50 akçe, Suluca karyesinden 50 akçe, Eskipazar kazasına bağlı Kuzyaka karyesinden 118 akçe, Aspiros karyesinden 45 akçe, Gökçeöz karyesinden 116 akçe, Yazıçam karyesinden 45 akçe, Çatak karyesinden 180 akçe, Uluköy karyesinden 180 akçe	784 akçe
Hasan Dede Zâviyesi	Tosya İlçesi Koldan Köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	_	Tosya kazasına bağlı Koldak karyesinden 50 akçe	50 akçe
Şeyh Salih Zâviyesi	Kurşunlu İlçesi Ödemiş Köyü	_	XVI. yüzyıldan önce	Kasım Bey tarafından Kurşunlu kazasından 40 akçe	Kurşunlu kazasına bağlı Ödemiş karyesinden 40 akçe	1530'da: 40 akçe 1555'te: 40 akçe
Saru Baba Zâviyesi	Bilgi yok	Sarı Yanık Baba	XVI. yüzyıldan önce	_	Şeyh Osman karyesinden 60 akçe	60 akçe
Abdulgaffar Çelebi Zâviyesi	Eldivan İlçesi	Abdulkadir Çelebi	XVI. yüzyıldan önce	Koçhisar kazasından Kayı karyesinden 1.631 akçe, Develü karyesinden 1.881 akçe olmak üzere toplam 3.523 akçe	Koçhisar kazasından Kayı karyesinden 3.000akçe, Develü karyesinden 2.190akçe, Derekayı karyesinden 1.794 akçe	1530'da: 7.035 akçe 1555'te: 6.984 akçe
Şeyh Mehdi Zâviyesi	Merkez İlçe Karataş Mahallesi	Şabanoğullarından Hamid oğlu Mehdi	Miladi 1272 yılı	Depecik karyesinden 462 akçe, Alevi karyesinden 1.366akçe, Kânkırî merkezine bağlı Handırı karyesinden 1.898 akçe, Korgun kazasına bağlı Bigay karyesinden 3.840akçe	Depecik karyesinden 189 akçe, Alevi karyesinden 1.132 akçe, Kânkırî merkezine bağlı Handırı karyesinden 1.375 akçe, Korgun kazasına bağlı Bigay karyesinden 2.637 akçe	1530'da: 7.566 akçe 1555'te: 5.333 akçe
Şeyh Mustafa Karaşeyh Zâviyesi	Çankırı Ağca Köyü	Şeyh Mustafa	XVI. yüzyıldan önce	Çerkeş kazasına bağlı Ağaca ve Çürük	Çerkeş kazasına bağlı Ağaca karyesinden	1530'da: 1.404 akçe 1555'te:

				karyelerinde bulunan çiftliklerin gelirlerinden 1.404 akçe	1.507 akçe	1.507 akçe
Şeyh İbrahim Zâviyesi	Çankırı Toyluca/Tüylüce Köyü	Şeyh İbrahim	XVI. yüzyıldan önce	Kânkırî merkezine bağlı Toyluca-Tüylüce karyesinden 3.065 akçe	Kânkırî merkezine bağlı Toyluca-Tüylüce 2.065 akçe	1530'da: 3.065 akçe 1555'te: 2.065 akçe

BÖLÜM 3: ÇANKIRI VAKIFLARININ KURUCULARI VE İŞLEVLERİ

Çankırı'daki vakıflar, daha çok dini hizmet amacıyla kurulmuştur. Kurucuları ise şehrin ileri gelen nüfuzlu ve zengin şahıslardır. İncelediğimiz 1530 ve 1555 tarihli tahrir defterlerine göre, Çankırı vakıfları aşağıdaki başlıklar altında hangi amaçla kurulduğu, işlevi ve kurucuları hakkında geniş bir bilgi verilmiştir.

3.1. Sultan Bayezid İmâreti

II. Bayezid günümüzde Yunanista'nın toprak sınırları içerisinde yer alan Dimetoka'da 1448 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Fatih Sultan Mehmet annesi Gülbahar Hatun'dur. Fatih Sultan Mehmed'in en büyük oğlu olan II. Bayezid küçük yaşta Amasya'ya sancakbeyliğine gönderilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in vefat etmesiyle İstanbul'a gelen II. Bayezid 23 Mayıs 1481 tarihinde Osmanlı tahtına oturmuştur. Yeniçerilerin baskısı ile 24 Nisan 1512 yılında tahtan çekilen II. Bayezid 21 Mayıs 1512 yılında vefat etmiştir.[128] Sultan II. Bayezid, Osmanlı tahtına çıkar çıkmaz 1481 yılında Amsaya da sancakbeyi görevinde bulunan oğlu Ahmet'e verdiği talimatla kendi adına bir imâret inşa ettirmiştir. Şehzade Ahmet'in başlattığı imâretin inşası, 1486 yılında tamamlanmış ve hizmete açılmıştır.

İmâretin kurulma amacı, annesi babası olmayan çocuklara, yoksullara, şeyh-dervişlere ve yolculara yemek ve barınma ihtiyaçları karşılamak için kurulmuştur. İmâret'in içerisinde bulunan yapılar şunlardır: Câmi, 2 adet şâdırvân, medrese, yemekhane, mutfak, kiler, fırın, ahır, çeşme, misafirhane, 4 hücreli hela, 2 adet anbar bulunmaktadır. İmâretin gelir-giderlerinin karşılanması için vakıflar tahsis edilmiştir. Sultan Bayezid imâretinin gelirleri, hem Amasya'nın içerisinden hemde çevre şehirlerden gelen vakıf gelirleridir. Amasya dışından, Çankırı, Kastamonu ve Bolu'dan Sultan Bayezid İmâret'ine önemli vakıf geliri vakfedilmiştir. Bu durum Sultan II. Bayezid Vakfı'nın geniş ve büyük bir hizmet alanına sahip olduğunu göstermektedir. Sultan Bayezid imâret vakfının Çankırıdan vakfedilen gelirlerinin bağlantısı, Çankırı'ının coğrafi olarak Amasya'ya yakın olması bir diğeri ise

[128]Şerafettin Turan, ''Bayezıd II'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 5, İstanbul 1992, s. 234, 237.

şehzadelerden birinin sancakbeyliği görevinde olmasıdır. Çankırı'da Sultan Bayezid İmâret Vakfı'na vakfedilen köyler nüfus oranı fazla ve gelir durumu iyi olan karyelerdir. [129] ''Evkaf-ı Liva-ı Kânkırî, Evkaf-ı İmâret Merhûm Mağfûr Sultan Bâyezid Hân Aliyye-i el-Rahmed ve el-Rahman'' başlığı altında kayıt edilen vakfa 1530 tarihli defterin de Aktaş, Korgun, Ovacık, Çöke(Çevgi), Şabanözü, Üyüklü, Gölası, Tuht, Keşür Kayısı, Mard, Çukur, Çöne-Çöte, İdris, Basdak, Kaç karyeleri vakfedilmiştir.[130] 1555 tarihli tahrir defterinde de Aktaş, Kuyupınar, Korgun, Ovacık, Çöke (Çevgi), Şabanözü, Göşürkayı, Mart, Çukur, İdris, Çöne-Çöte, Dumlupınar, Kalfat, Basdak karyeleri vakfedilmiştir.[131]

3.2. Hatuniye İmâreti

Gülbahar Hatun, Osmanlı Devleti'nin sekizinci padişahı olan II. Bayezid'in validesidir. Hayatı ile ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Sırp, Arnavut veya Fransız olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı sarayına cariye olarak 1446 senesinde girdiği düşünülmektedir. 1448 senesinde oğlu II. Bayezid'i dünyaya getirmiştir. II. Bayezid'in Amasya'ya sancakbeyi olarak gönderilmesi ile annesi Gülbahar Hatun'da oğlu tahta geçene kadar yanında kalmıştır. 1492 yılında vefat eden Gülbahar Hatun'nun kabri Fatih Câmi avlusuna defnedilmiştir.[132]

Osmanlı Devleti'nde sadece erkekler değil kadınlar da vakıf kurmuştur. Hatuniye İmâreti bunun örneklerinden biridir. İmâretin kitabesine göre 1485'te de yılında oğlu Sultan II. Bayezid tarafından validesi Gülbahar Hatun adına Tokat'ın Meydan mahallesinde inşa ettirmiştir. Hatuniye Vakfı'nın kurulma amacı, Osmanlı Devleti için önemli ticaret yolu olan İpekyolu, Tokat şehrinin önemini arttırmıştır. Özelliklede Meydan Mahallesi ticaretin önemli noktası olmuştur. Şehrin öneminin

[129] Cevdet Yakuboğlu, "Amasya Sultan II. Bâyezid İmâreti'nin Kastamonu, Çankırı ve Bolu'daki Vakıflar'', M. Fatih Köksal, Cavit Güzel, Gürkan Cevger, Aykut Özbayraktar, Mevlüt İlhan (Ed.), *Uluslararası Amasya Sempozyumu: 4-7 Ekim-Amasya: Tarih-Dil-Kültür-Edebiyat Bildirileri* (s. 655-660), KIBATEK Yayınları, Ankara 2017.

[130] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 2, 235.

[131] *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri,* Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 709.

[132] Feridun Emecen, ''Gülbahar Hatun'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 14, İstanbul 1999 , s. 230, 231.

artması ve gelen yolcuların refahını sağlamak amacıyla, II. Bayezid validesi adı altında bir vakıf kurmuştur.[133]

Vakfa, 1530 tarihli tahrir defterinde kayıtlı Dumlupınar, Bozoğlu, Koz-yağı, Göl, Koramaz, Kalkan, Tavşanlu,Gezil,Cebrail,Avlağu, Koçaç Yaylası, Ahiviran, Süzek, Ağcain, Kızılca karyeleri vakfedilmiştir.[134] 1555 tarihli defterde iseÜyüklü, Gölesi, Tuht, Koz-yağı, Kuntar-Kantar, Göl, Bozoğlu, Şeyh Doğan karyeleri vakfedilmiştir.[135]

3.3. Kasım Bey İmâreti

Çankır'da, Candaroğlu Beyliğinden kalan Kasım Bey İmâreti'dir.[136] Kasım Bey, Candaroğlu İsfendiyar Bey'inin oğludur. Kasım Bey'in babasına isyan etmesi üzerine Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Osmanlı Devleti'nin desteğini alan Kasım Bey 1417 yılında sancakbeyliği görevine getirilmiştir.1464 yılına kadar Çankırı için siyasi, sosyal, kültürel ve askeri hizmetlerde bulunmuştur. 1464 yılında da vefat etmiştir.[137] Çankırı'nın Osmanlı döneminden kalan ve önemli eser özelliği taşıyan Kasım Bey İmâreti, Candaroğlu İsfendiyar oğlu Kasım Bey tarafından 27 Nisan 1430 tarihinde inşa edilmiştir.[138]İmâretin kapısının üzerinde yer alan 1913 yılı tamirat kitabesin'de:

> "*Ey Kerim Kasım Bey ibn-i emr-i İsfendiyar. Rahmet itsün ruhuna her dem cenab-ı kird-gar. Mescidin dine, ,maretin de insaniyete. Altı yüz yıldan berü hizmetle olmuş ber-karar. Oldu daratıyla ecdadında namın ölmedi. Nasa nef' itmek gibi âlemde bir devlet mi var. Tazelensün de bu asar-ı ulüvv-i himmetin. Paydar oldukça insaniyet olsun paydar. Hazret-i Allah razı olsun onlardan dahi. İtdiler bu emr-i tamire ki hasr-ı iktidar*.'' [139]

---

[133]Fatih Coşkun Ertaş, Şahin, ''17. Yüzyılda Anadolu'da Kadın Vakıfları ve Muhasebesi: Tokat Hatuniye Vakıf Muhasebesi Örneği'', *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı: 8, Ocak 2015, s.106-108.

[134]*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 726, 750.

[135]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 16, 231

[136]Çankırı Karatekin Üniversitesi tarafından restorasyonu tamamlanan Kasım Bey İmâreti, üniversite de eğitim alan lisans, yükseklisan ve doktora öğrencileri ile üniversitedeki hocaların burada beraber ders işleyecekler hatta kitap yayınlanacak bir eğitim merkezi haline getirilmiştir.

[137]Çetin, a.g.e., s.36,37.

[138]Çetin, a.g.e., s.38

[139]ŞAHİN Gülay, Resul İbiş, İbrahim Sezen, Emriye Yurt, Atilla Can, Arda Akçel, Sinan Durmuş (Haz*.), Çankırı Kültür Envanteri 2014*, Sonsöz Matbaa, Ankara 2014, s.173.

Özetle, Kasım Bey'in inşa ettirdiği ve gelecek nesillerde de isminin anılacağı yazmaktadır. Kasım Bey Külliyesi,imâret ve zâviyeniteliği taşımaktadır. Kuruluş amacı, Çankırı'nın önemli güzergâhlar için merkez nokta olduğundan gelen yolculara ve fakirlere yemek-içecek vermektir. Kasım Bey İmâreti içerisinde bulunan yapılar; câmi, Zâviyesi, hamam, kiler, mutfak, aşevi, fırın, tabhane, ahır, yedi adet dükkân ve dört odası bulunmaktadır.[140] Günümüzde kalan yapılar ise, câmi, odalar ile hizmet alanları ve Kasım Bey'in kendisi, eşi ve üç çocuğunun yattığı mezarlardır.[141]

İmâretin görevlileri şunlardır; şeyh, imam, müezzin, kâtip, nakib(şeyh idari işler için yardım eden), aşçı, ekmekçi, bevvab-ferraş(kapıcı ve temizlikçi), kilerdar, gendümkub (buğday dövücüsü), ahırcı olmak üzere 12 kişi görev yapmaktadır.[142] Kasım Bey İmâreti bir vakıf müessesidir. Vakfın mütevellisi Kasım Bey'in oğlu İskender Bey'dir. Gelir ve giderleri vakfa vakfedilen mülkler ile sağlanmaktadır. Kasım Bey İmâret vakfiyesinin şartlarına göre, imâretin geliri fazla ise sabah-akşam olmak üzere iki öğün yemek verilecektir. İmâretin gelen geliri az ise tek öğün yemek verilecektir. Ramazan ayında, cuma ve bayram günlerinde tatlı ve meyve ikram edilecektir.[143] 1579 senesinde Kasım Bey İmâreti mütevelli vazifesinde İsmail vede-i Veli Efendi görev yapmıştır. Kara Köçekli karyesi, vakfa vakfedilmiştir. [144] Vakfı'Kasım Bey hem kendi mülkü hemde Çankırı'ya bağlı köyler Kasım Bey İmâret Vakfına vakfedilmiştir. ''Karye-i Çağa Bey Vakf-ı İmâret Kasım Bey'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, 1530 tarihli tahrir defterinde kayıtlı Çaga Bey, Yanlar, Kızılseyid, Çukurviran, Sarı, Akça, Saray, Gökçeöz, Sarıkaya, Yakaköyü, Çakırköyü, Aksekü, Yarımçay, Öküz, Acısu, Kayı, Dilküşehri, Ekünçükyamak, Yarımcakaya karyeleri vakfedilmiştir.[145] 1555 tarihli tahrir defterinde ise Çaga Bey, Yanlar, Kızılseyid, Çukurviran, Sarı, Akçe, Saray, Gökçeöz, Sarıkaya, Yakaköyü, Aksekü, Yarımçay, Öküz, Kuruacı Çay, Kabaca-Kabakçı, Pınar Çayı Deresi, Kuzlukviran, Delgü, Ekünçük, Kuldak, Yargıcı Kaya, Akçekavak, Cenek, Derinözü,

[140] Halil Çetin, ''Anadolu İmâret Kültürü ve Çankırı Kasım Bey İmâreti'', *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, sayı: 8, Aralık 2011, s. 38
[141]Çetin, a.g.e., s. 40.
[142]Çetin, a.g.e. s. 42, 44.
[143]Çetin, a.g.m., s. 39
[144]Ebubekir Keklik, Hatice Keklik, *1579 Tarihli Çankırı Mufassal Defteri*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2018, s. 19, 82.
[145]*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.),s. 709, 733.

Mescidözü, İğdir, Gircen, Bazar, Basdak, Gökçeviran, Halfet, Yazıkalya-Yazıgalya karyeleri vakfedilmiştir.[146]

3.4. Abdulgaffar Çelebi Zâviyesi

Abdulgaffar Çelebi Zâviye Vakfı ile ilgili çok bir bilgi bulunmamaktadır. T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı'ndan almış olduğumuz Çankırı'da bulunan vakıfların listesinde, Abdulgaffar Çelebi Vakfı'nın kurucusu Abdulkadir Çelebi'dir. Çankırı'nın Eldivan ilçesinde, hangi tarihte inşa edildiği bilinmemektedir.[147] Abdulselam ARVAS'ın eserinde "*Hatt-ı hümayun: Seydi Köyü'ndeki Abdulgaffar Çelebi Vakfı'nda bulunan bu hümayunun, Abdulgaffar'ın mirasçısı olmayan Halil'e ve İsmail'e verildiği anlatılır. Belge, Hicri 1307 [1889] ve 1308 [1890] tarihlerini taşımaktadır.''* cümlesi Abdulgaffar Çelebi Vakfı'nın Eldivan İlçesi'nin Seydi Köyünde inşa edildiğini kanıtlamaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak Hacı Murad-ı Veli'nin soyundan geldiği ya da onun döneminde yaşayan bir âlim olduğu düşünülmektedir.[148] Ahmet Kankal'ın eserinde de Abdulgaffar Çelebi Vakfı ile ilgili ayrıntılı bir bilgi verilmemiştir. Eserinde incelediği tahrir defterine göre vakfın evlada vakfedildiği ve vakfiyesinde kaydedilen tarihe göre 1463 yılında inşa edildiği tahmin edilmektedir.[149] "Karye-i Dümelü Vakf-ı Zâviye-i Abdulgaffar Çelebi'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Develü ve Kayı karyeleri vakfedilmiştir.[150]

3.5. Nusret Paşa Medresesi

Nusret Paşa'nın hayatı ve vakfı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Nusret Paşa, Çankırı'nın merkezine kurduğu vakıf medresenin hangi tarihte inşa ettirdiği hakkında bilgi bulunmamaktadır.[151] Nusret Paşa Medresesinde görevli olan müderrisler, 1756

[146]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 27, 242.
[147]T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı, *Çankırı Vakıflar Listesi,* , 22.03.2019, s. 6.
[148]Abdulselam Arvas, *Tarih Ve Folklor Bağlamında Hacı Murad-ı Veli Üzerine Bir Araştırma*, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı 2018, s. 26, 29.
[149]Kankal, a.g.e., s. 208.
[150]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s.45, 48.
[151]Kankal, a.g.e., s. 222.

senesinde Osman Bey, 1818 senesinde bir akçe ücretle Seyit Hüseyin Raşit Efendi daha sonra oğlu Seyit Ahmet Refi Bey'dir. Seyit Ahmet Refi'nin ölümü ile yerine Osman Necip Bey görev yapmışlardır.[152] ''Karye-i Yenice Vakf-ı Medrese-i Nusret Paşa''başlığı altında kayıt edilen vakfa, Yenice, Sülün, Alpsarı-Apsarı karyeleri vakfedilmiştir.[153]

3.6. Şeyh Mehdi Zâviyesi

Şeyh Mehdi, Çankırı'nın fatihi Emir Karatekin'nin ordularından birinin kumandanıdır. Gerçek ismi Şabanoğullarından Hamid oğlu Mehdi'dir. Çankırı halkı Billur Bey ismi ile anılmaktadır. Doğum yeri ve yılı bilinmemektedir. 1154 yılında vefat eden Şeyh Mehd'nin kabri, Karataş Mahallesinin Kayabaşı mevkiinde yatmaktadır. Şeyh Mehdi'nin türbesi, Çankırı'da hem müslüman halkın hemde hıristiyan halk ziyaret ettmektedir. Hıristiyan halkın ziyaret etmesindeki neden, savaş sırasında çok kan dökülmemesi için hıristiyan esirleri kurtarmış ve korumuştur.[154] Şeyh Mehdi tarafından Karataş Mahallesinde 1272 senesinde inşa edilmiştir. Vakfiyesinde, ''Şeyh Mehdi bin Hamit bin Şaban Tekkesi'' olarak kayıt edilmiştir. Şeyh Mehdi Zâviye Vakfı'na vakfedilen gelirlerinin yarısını vakfın idarecesine, diğer yarısını ise vakfın tamirat masrafları, cüzhan hastalarına ve ihtiyaç sahiplerine yemek verilmesi şartı koyulmuştur. Kalan miktarda çocuklarına payına göre dağıtılılmıştır. 1803 senesinde mütevelli vazifesinde Seyid Mustafa bin Ahmet Efendi bulunmuştur.[155]Vakfa, Depecik, Alevi, Handırı, Bigay karyeleri vakfedilmiştir.[156]

3.7. Şeyh Cemaleddin Medresesi

Şeyh Cemaleddin Medrese Vakfı'nın kurucusu Cemaleddin Ferruh, Selçuklu Sultan'ı Alaaddin Keykubat'ın atabeyi'dir.[157] 13. asırda Sultan Aladdin Keykubat tarafından Çankırı'ya melik olarak tayin edilmiştir. Melik olmadan önce sultan kölesi olduğu

[152]Elibol, a.g.e., s. 132, 133.
[153]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 55, 56.
[154] Tayip Başer, *Çankırı Karatekin Ululaı*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1956, s. 7.
[155]Elibol, a.g.e., s. 128.
[156]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 57, 61.
[157] Kankal, a.g.e., s. 222.

daha sonra azad edilmiştir.[158] Cemalleddin Ferruh'un doğum ve ölüm yılı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Cemaleddin Ferruh, Çankırı'nın Bimarhane mevkiinde ilk olarak 7 Ekim 1235 senesinde darüşşifayı yedi sene sonra da 1242 yılında türbesi ile darülhadisi inşa ettirmiştir. Günümüze sadece darulhadis ve türbe kalmıştır. [159] İki katlı olan yapının yukarı bölümü darülhadis bölümüdür. Medrese eğitiminin yapıldığı bölüm olduğu tahmin edilmektedir. Alt kattaki bölüm ise Cemaleddin Ferruh'un türbesi bulunmaktadır.[160]Mescid olarak kullanılmış olan bölüm, medrese eğitimi alan öğrencilerin dershane bölümüdür. Öğrencilerin kaldıkları bölüm ise güney yönünde yer almaktadır. [161] "Karye-i Ağca Vakf-ı Medrese-i Şeyh Cemaleddin''başlığı altında kayıt edilen vakfa, Depecik, Alevi, Handırı, Bigay karyeleri vakfedilmiştir.[162]

3.8. İmanlı Zâviyesi

Emir Karateki'nin ordusunda kumandanlık görevi yapmıştır. İmanlı Baba'nın hayatı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Sadece Çankırı'nın fetihi sırasında vermiş olduğu hizmetten dolayı kendisine Ilgaz yolu güzergâhına doğru bir arazi verilmiştir. Bu arazi üzerine Alemdar ismiyle köy kuran İmanlı Baba bu köyde vefat etmiştir. Türbesi günümüzdeki ismiyle Şeyhler köyünde yer almaktadır. [163] İmanlı Baba tarafında kurulan İmanlı Zâviyesi Vakfı'nın nerede ve ne zaman kurulduğu ile ilgili bilgi bulunamaktadır. ''Karye-i Ağca Vakf-ı Medrese-i Şeyh İmanlı''başlığı altında kayıt edilen vakfa, Alemdar ve Ahlatcık karyeleri vakfedilmiştir.[164]

[158]Başer, a.g.e., s.9.
[159]Muhammet Görür, ''Çankırı Taş Mescit 2011 Yılı Kazısı'', *International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Ankara 2014, s. 598, 599.
[160]Kankal, a.g.e., s. 222.
[161]Hakkı Duran, *Taş Mescid*, (t.y.), Erişim: 17.07.2007, http://www.cansaati.org.
[162]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 62, 67.
[163]Başer, a.g.e., s. 8.
[164]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 68,70.

3.9. Melek Hatun Zâviyesi

Melek Hatun Zâviye Vakfı aslında Emir Karatekin Zâviyesi'dir. Melek Hatun, metruk haldeki zâviyeyi kendi geliri ile tamir ettirmiştir. Tamirden sonra Melek Hatun Zâviye Vakfı olarak kayıt edilmeye başlanmıştır.[165] Melek Hatun'nun hayatı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca zâviyeyi ne zaman tamir ettirdiğine dair bir kayıtta bulunmamaktadır.''Vakf-ı Zâviye-i Melek Hatun Zâviyesi-i mezkûr aslında Kara-digin Sultan Zâviyesi.....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Karatekin Hazretleri kendi bağlarının mukataasından 300 akçe, Süleyman Bey adından birinin yedi kile yer ve Kasım Bey oğlu Süleyman Bey tarafından yedi kile yer ile bir bab bahçe vakfetmiştir.[166]

3.10. Mevlevihane Medresesi

Mevlevilik anlayışını anlamak ve tasavvufi hayatı yaşamak için mevlevihane adı altında yerler açılmıştır.[167] Çankırı'da da bir mevlevihanenin bulunduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır. Mevlevihane, ilk önce 1235 yılında inşa edilen darüşşifanın bir bölümünde yer almıştır. Daha sonra Candaroğlu Kasım Bey, günümüzde mevcut olmayan Bimarhane mevkiinde bir mevlevihane inşa ettirmiştir. Mevlevihane, Cemaleddin Ferruh tarafından inşa edilen daruşşifaya bitişik inşa edilmiştir.[168] 1430 yılında inşaatı biten mevlevihane, Kasım Bey Mevlevihanesi[169] adı ile kayıt edilmiştir.[170] İncelediğimiz Sultan Süleyman dönemine aid tahrir defterinde ''Medrese-i Mevlevihane Kasım Bey.....''[171] başlığı altında kayıt edilmiştir. Mevlevihanenin bölümleri, 2 katlı şeyh odası, hanımların semazenleri izlemesi için ayrılan oda, semahane, kütüphane, imâret, mutfak, abdeshane, misafir odaları, türbe,

[165] Güzel, a.g.m., s. 284.
[166]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 70.
[167]Ethem Cebecioğlu (Ed.), ''Yrd. Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK ile Söyleşi'', *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi,* sayı: 20, Ankara 2007, s. 325.
[168] Elibol, a.g.e., s. 132.
[169]Taş Mescit ve Mevlevihane, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Çankırı Karatekin Üniversitesine tahsis edilmiştir. Anadolu'nun ilk hadis derslerinin verildiği bir yapı olan Mevlevihane, yeniden İslami İlimler Fakültesi tarafından hadis derlerinin verileceği modern medrese olarak kullanılması hedeflenmektedir.
[170]Ahmet Cahid Haksever, ''Çankırı'da Mevleviler ve Mesnevihanlar'', *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 11, sayı: 22, 2012, s. 30-31.
[171]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 70.

şadırvan ve ahır bulunmaktadır.[172] Tahrir defterine göre, Kasım Bey Mevlevihanesi olarak kayıtlı olan mevlevihane medrese özelliği taşımaktadır. Mevlevihaneyi, Derviş Şems adındaki bir hayırsever metruk halini yeniden canlandırmış ve geliri için bağ-bahçe vakfetmiştir.[173]

3.11. Saru Baba Zâviyesi

Saru Baba Zâviyesi, Çankırı'nın fethinde Emir Karatki'nin doğu yönündeki ordusuna kumandanlık yapan Sarı Yanık Baba tarafında inşa edildiği düşünülmektedir. Sarı Yanık Baba'nın hayatı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Kabri Sarıbaba mezarlığında yatmaktadır.[174]''Zâviye-i Saru Baba Derr-i Nefsi Kânkırî....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Şeyh Osman mahallesinden altı mud yer ile Ali Çelebi tarafından kendi mülkünden iki mud yerden yedi kile vakfedilmiştir.[175]

3.12. Rüstem Çelebi Medresesi

Rüstem Çelebi Medresesi, Rüstem Çelebi tarafından Çankırı'nın merkezine inşa ettirmiştir. Rüstem Çelebi, Candaroğlu Kasım Bey'in oğludur. Doğum ve ölüm yılları hakkında bilgi bulunamaktadır. Rüstem Çelebi'nin mezarının, Kasım Bey İmâreti'nde Kasım Bey'in ve ailesinin yattığı kabristanda olduğu düşünülmektedir.[176] 1930 yılına aid Çakırı gazetesinde çıkan Rüstem Çelebi Medresesi'nin satış ilanında bazı bilgilere ulaşılmıştır. Medrese'nin Hükümet Caddesi mevkiinde, ahşap, altı odalı bir toprak medrese olduğu yazmaktadır.[177] "Karye-i Dengi Vakf-ı Medrese-i Rüstem Çelebi Veled Kasım Bey'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Dengi karyesi vakfedilmiştir.[178]

---

[172] Haksever, a.g.m., s. 31.
[173]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 70.
[174] Başer, a.g.e., s. 6.
[175]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 70.
[176]Kankal, a.g.e., s. 133.
[177] Hakkı Duran, *Rüstem Çelebi Dîvânı Nerede ve Sonrası*, (t.y.), Erişim: 12 Kasım 2018, http://imâret.cansaati.org.
[178]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 71.

3.13. Şeyh Mustafa bin Karaşeyh Zâviyesi

Şeyh Mustafa tarafından Çankırı'ya bağlı Ağca karyesinde inşa edilmiştir. Kurucusu ve inşaat tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. ''Vakf-ı Zâviye-i Şeyh Mustafa bin Karaşey Derr-i Karye-i Ağaca tabi Kânkırî....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, 1530 tarihli tahrir defterinde kayıtlı Ağaca ve Çürük karyeleri vakfedilmiştir.[179] 1555 tarihli tahrir defterinde ise Ağaca karyesi vakfedilmiştir.[180]

3.14. Şeyh Bahaeddin Hângâhı

Şeyh Bahaeddin Hângâh Vakfı'nın kuran kişi Şeyh Bahaeddin Efendi'dir. Ancak bu şahsın kim olduğu hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Birincisi, Tayip Başer eserinde, Emir Karatekin'nin ordusunu yöneten kumandanlarındandır. Fetih sırasındaki başarılardan dolayı Genek, Gedene, Mudun ve Sarayköy'ün gelirinin verildiği ve kale eteklerine yakın mevkiinde türbesinin[181] bulunduğu yazmaktadır. İkincisi ise Ahmet Kankal'ın eserinde gerçek isimi Bahaeddin b. Ebu'l Fazl el Ankaravi'dir. Hângâh'ı Çankırı'da Şeyh Bahaeddin Mahallesinde'dir. Miladi 1337 seneli vakfiyeye göre Şeyh Bahaeddin'e vakfedilen yerler ile Tayip Başer'in Şeyh Bahaeddin'e vakfedilen yerlerin birbiriyle uyuşmaması nedeniyle Tayip Başer'in verdiği bilgilerin doğru olmadığı yazmaktadır.[182] ''Karye-i Çiftlik Vakf-ı Hângâh-ı Şeyh Bahaeddin....'' başlığı altında kayıt edilen vakfı, tasarruf eden görevli Kasım Çelebi'dir. 1530 tarihli tahrir defterinde kayıtlı, Çiftlik, Otarcık, Mezra-ı Sarıköy, Merzi, Kayı, Boyalu karyeleri vakfedilmiştir.[183] 1555 tarihli tahrir defterinde ise Çiftlik, Otarcık, Merzi, Kayı, Boyaluca, Mezra-ı Şeker Hacı karyeleri vakfedilmiştir.[184]

---

[179] *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 712.
[180] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s.72.
[181] Başer, a.g.e., s. 7.
[182] Kankal, a.g.e., s. 215.
[183] *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 712.
[184] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 77, 87

3.15. Şeyh İbrahim Zâviyesi

Şeyh İbrahim Zâviyesi Vakfı, Toyluca/Tüylüce karyesinde Şeyh İbrahim tarafından inşa edilmiştir.[185] Şeyh İbrahim hakkında geniş bir bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Karye-i Toyluca/Tüylüce Vakf-ı Zâviye-i Şeyh İbrahim....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfı, tasarruf eden kişi Yusuf Veled Cemal’dir. Vakfa, Toyluca-Tüylüce karyesi vakfedilmiştir.[186]

3.16. Kaysar Bey Hângâhı

Kaysar Bey Hângâh Vakfı, Kaysar Bey tarafından inşa edilmiştir. Hayatı hakkında ve vakfın kuruluş tarihi ile ilgili bir bilgi bulmamaktadır. Sadece Şeyh Mehdi ile aynı dönemde yaşadığı tahmin edilmektedir.[187] ‘‘Karye-i Ayan Vakf-ı Hângâh-ı Kaysar Bey....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Ayan karyesi vakfedilmiştir.[188]

3.17. Köhne Kervansarayı

Köhne Kervansaray Vakfı, kim tarafından inşa ettirdiği bilinmemektedir. Vakıf, Seydi Köyü karyesinde bulunmaktadır. Köhne kelimesi eski anlamına gelmektedir. Bu kelime vakfın eski olduğuna değilde tarih açısından eski olduğu için kullanıldığı tahmin edilmektedir. [189]. ‘‘Karye-i Seydi Köyü tabi Kânkırî Vakf-ı Kervansaray Köhne Meremmetine’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Seydi Köyü karyesi vakfedilmiştir. Elde edilen gelir vakfın tamirat giderleri için kullanılmıştır.[190]

[185]Kankal, a.g.e., s. 217.
[186]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 82
[187]Kankal, a.g.e., s. 213.
[188]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 83.
[189] Kankal, a.g.e., s. 225.
[190]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 91.

3.18. Kutlu Bey Mescidi

Kutlu Bey Mescidi Vakfı, Kutlu Bey bin Mirahur tarafından inşaa edilmiştir. 1530 yılından önce Emir Ahur Mahallesine inşa edildiği tahmin edilmektedir[191]. Kutlu Beyin hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. [192]. ‘‘Karye-i Dutağaç Vakf-ı Mescid-i Kutlu Bey Derr-i Nefsi Kânkırî....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Dutağaç karyesi vakfedilmiştir.[193]

3.19.Mevlana Muhiddin Türbesi

Mevlana Muhiddin Efendi hakkında ve vakfının kuruluş tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Vakf-ı Türbe-i Mevlana Muhyiddin....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Hatip Lütfullah Efendi tarafından türbe için bir cüz Kuran-ı Kerim okunmasını vakfettmiştir.[194]

3.20. Küçük Minare Mescidi

Küçük Minare Mescidi Vakfı’nı kuran kişi bilinmemektedir. 1530 yılından önce Küçük Minare Mahallesine inşa edilmişitir.[195]. ‘‘Vakf-ı Küçük Minare ...’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Yanlar karyesi ve 3 mud yer vakfedilmiştir.[196]

3.21. Lenger Baba Zâviyesi

Çankırı’nın Merkez İlçesinde olduğu tahmin edilen vakfın kuruluş tarihi ve kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Zâviye-i Lenger Baba.....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, bir mud yer, beş kile yer ve bahçe vakfedilmiştir.[197]

[191]Kankal, a.g.e., s. 203.
[192]Kankal, a.g.e., s. 225.
[193]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 92.
[194]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 92.
[195]Kankal, a.g.e., s. 203.
[196]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 93.
[197]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 93.

3.22. Karataş Mescidi

Karataş MescidVakfı, Karataş Mahallesinde 1530 yılından önce inşa edilmiştir. Ramazan Çavuş adında bir şahıs Mescidi yıktırıp ahır yaptırdığına dair bir bilgi bulunmaktadır.[198] Mescidi, Rum ustalar tarafından 1220'de inşa edildiği ve Hacı Mustafa Efendi adında bir zatın yatırı bulunmaktadır.[199] Kurucusu ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Bilgilerden yola çıkarsak Hacı Mustafa Efendi tarafından inşa edildiği düşünülebilir. . ''Vakf-ı Mescidi-i Karataş....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, çay kenarından 8 kile yer, bir buçuk mud yerden 4 kile ve Kadı İmam Efendi tarafından hamam yanındaki yerden 4 kile ile 4 mud yer vakfedilmiştir.[200] Ayrıca bir zemin, üç mud ve bir sazlık yerler de vakfa vakfedilmiştir.[201]

3.23. Ağa Mescidi

Ağa Mescid Vakfı, Halil Ağa Mahallesinde 1530 yılından önce kurulmuştur. Kurucusu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. "Vakf-ı Mescid-i Ağa.....'' başlığı altında kayıt edilen vakıf, Seyid Halil Efendi tarafından tasarruf edilmiştir. Vakfa, bir buçuk mud yer ile dükkân vakfedilmiştir.[202]

3.24. Şeyh Sadık Zâviyesi

Şeyh Sadık ZâviyeVakfı, Çankırı Merkez'de bulunmaktadır. 1530 yılından sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir. Kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. ''Zâviye-i Şeyh Sadık tabi Kânkırî....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Karlık adında maruf bir yer, çay kenarından 2 kile ve Darıca mezrası yerden kışlak vakfedilmiştir.[203]

---

[198] Kankal, a.g.e., s.202.
[199] Ayhan, *Çankırı İnanç Rehberi*, s. 19.
[200] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 95.
[201] *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 714.
[202] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 96.
[203] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 96.

3.25. Veled Sagir Danişmend Mescidi

Veled SagirDanişmend Mescidi Vakfı'nın kurucusu bilgi bulunmamaktadır. 1530 yılından sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir. ''Vakf-ı Mescid-i Veled Sagir Danişmend....'' başlığı altında kayıt edilen vakfı, imam vazifesinde olan kişiler tasaruf etmişlerdir. Vakfa, bir buçuk mud yer, Mustafa Cemal Efendi tarafında bir çiftlik ile bahçe ve Şükrü Hacı Efendi tarafından bir çiftlik vakfedilmiştir.[204]

3.26. Hacı Bayezid Zâviyesi

Hacı Bayezid Zâviye Vakfı'nın nerede, ne zaman ve kim tarafından kurulduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır. ''Vakf-ı Hacı Bayezid...'' başlığı altında kayıt edilen vakfı, Seyid Muhiyyid Efendi tasarruf etmiştir. Vefat ettikten sonra vakfı, oğulları tasarruf etmiştir. Vakfa, Gölası, Sazcağız, Bigay, Akpınar, Zâviyeoğlu, İğdir, Mezid Faki karyeleri vakfedilmiştir.[205]

3.27. Şucai Bey Mualimhanesi

Şuca-i Bey Muallimhane Vakfı, Şucai Bey tarafından Çankırı'ya bağlı Tuht karyesinin Şuca Bey Mescidi Mahallesinde 1555 yılından sonra inşa edilmiştir. Şucai Bey, kendi adıyla hem mescidhem de muallimhane kurmuştur.[206] Vakfı, Şucai Bey ve Mustafa Fakî ile birlikte Tuht karyesinde kendi mülküne bir muallimhane bina ettiğini ve muallimhaneye bir tane muallim tayin edilmiştir.[207]

3.28. Hoca İbrahim Mescidi

Hoca İbrahim Mescidi Vakfı, Hoca İbrahim tarafından 1530 yılından önce Çankırı Merkez'e bağlı Hoca İbrahim Mahallesinde inşa edilmiştir. [208] Hoca İbrahim Efendi'nin hayatı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. "Vakf-ı Mescid-i Hoca İbrahim Tabi Kânkırî...'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Kengiri Yanlar karyesinden

[204]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 96.
[205]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 99, 106.
[206]Kankal, a.g.e., s. 205, 223.
[207]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 106.
[208]Kankal, a.g.e., s. 201.

bahçe, Osman Efendi tarafında bahçe, Mehmet veled Pir Dede Ayan karyesinden 3 kile yer ve Kuru köprü civarından bir bağın öşrü, Molla Musa Bey Feslikan civarından 1.5 mud yer, Lütfü veled Ali Efendi bir bağ, Mehmed veled Mehmed bir bağın öşrü, Mevlihane önünden bir mud yer, Kudreddin Paşa oğlu Ömer Efendi bahçe öşrü, Gölsu karyesi, Şeyh Osman Mezrası[209] ve iki adet dükkân, bir adet zemin,bir adet bağ yer vakfedilmiştir.[210]

3.29. Alacamescidi

Çankırı'nın, Merkez İlçesine bağlı Alacamescid Mahallesine, 1530 yılından sonra inşa edilmiştir. Kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.[211] El-Hâc Hüseyin Efendi tarafından 1805 senesinde tamir edilmiştir. Mescidin yanında sıbyan mektebi bulunmaktadır. 1805 senesinde imamet vazifesini Mehmet bin Ali Efendi'ye verilmiştir.[212] Doğu yönündeki minaresi 1909 yılında inşa edilmiştir.[213] ''Vakf-ı Alacamescidi....'' başlığı altında kayıt edilen vakıf, defteri atikte yoktur ve imamlar tarafından uzun yıllarca tasarruf edilmiştir. Vakfa, bir mud yer vakfedilmiştir. [214]

3.30. Bimarhane Mescidi

Bimarhane Mescidi Vakfı, Çankırı'nın Merkez İlçesine bağlı Bimarhane Mahallesine 1530 yılından sonra inşa edilmiştir. Kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.[215] 1804 senesinde imamet vazifesinde Seyyit Mehmet Efendi bulunmaktadır. 1805 senesinde imamet vazifesinde Yakup Halife bulunmaktadır. Yakup Halife vefat edince vazifesini bırakacak evladı olmadığı için imamet vazifesi İbrahim Halife'ye verilmiştir.[216] ''Vakf-ı Mescid-i Bimarhâne...'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Üyüklü ve Ayan karyeleri vakfedilmiştir.[217]

---

[209]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 106, 109.
[210]*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 714.
[211]Kankal, a.g.e, s. 197.
[212] Elibol, a.g.e., s. 123.
[213]Ayhan, *Çankırı İnanç Rehberi*, s. 22.
[214]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 110.
[215] Kankal, a.g.e., s. 198.
[216]Elibol, a.g.e., s. 123.
[217]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 110.

3.31. Elvan Seyidi Zâviyesi

Elvan Seydi Zâviyesi Vakfı, günümüzde Çankırı Orta İlçesine bağlı Elmalı köyünde bulunmaktadır. Vakıf, Elvan Seyidi tarafından 1298 yılında inşa edilmiştir. Vakfın vakfiyesinde, *''Elmalık Seyyid-i bin-i Musallih Seyidi''* diye kayıt edilmiştir. Elvan Seyidi, nezaman ve nerede doğduğu ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. 13. yüzyılda yaşamış bir âlim olan Elvan Seyidi, Hacı Murad-ı Veli'nin oğludur. Ne zaman vefat ettiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Türbesi, Elmalık köyünde bulunmaktadır. Elvan Seyidi'yi Elmalı köyüne, İslamiyeti anlatması için babası Hacı Murad-ı Veli göndermiştir. Köyde kendi adına bir zâviye kurmuştur. Zâviye de fakirlere ve gelen yolculara çorba dağıtılmıştır. Gelen yolculara aid hayvanların dinlenmesi içinde ahırı bulunmaktadır. 19. yüzyıla kadar Elvan Seyidi'nin soyundan gelen kişiler vakfın faaliyetini devam ettirmişlerdir. Zamanla vakfın işleyişinin durmasıyla, vakfa vakfdilen malları halk kendi üzerlerine tapulamışlardır. Bu sebeple vakfın faaliyeti ortadan kalkmıştır. [218] ''Karye-i Elvan Seyidi Nam-ı Diğer Elmalu Tabi Kalecik....''başlığı altında kayıt edilen vakıf tahrir de Elmalı karyesi, Kalecik Nahiyesine bağlıyken, günümüzde ise Orta İlçesine bağlıdır. Vakfa, Elmalık, Erikçiviran Said Çiftliği ve Gircan karyeleri vakfedilmiştir.[219]

3.32. Şeyh Seydi Zâviyesi

Şeyh Seydi Zâviye Vakfı, Kalecik'e bağlı Alemlüşeyh karyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman kurulduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. ''Karye-i Alemlüşeyh tabi Kalecik Karye-i Mezkûrdan Olan Şeyh Seyidi Zâviyesine.....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, bir çiftlik yer, Hacı Ayan ve Ulumluşeyh karyeleri vakfedilmiştir.[220]

[218]Bahattin Ayhan, *Çankırı Orta İlçesi Dünü ve Bugünü*, Karaca Ofset Basımevi, İstanbul 2011, s. 92, 93.
[219]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 114, 116.
[220]*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 745.

3.33. Şeyh Hasan Zâviyesi

Şeyh Hasan Zâviyesi Vakfı, Kalecik Nahiyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Mezra-ı Bozkuş Vakf-ı Zâviyesi-i Şeyh Hasan...’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Bozkuş mezrası, Hacıayan, Kumar-taş, Oruçhan karyeleri vakfedilmiştir.[221]

3.34. Şeyh Şami Zâviyesi

Şeyh Şami Zâviyesi Vakfı, Şeyh Şami tarafından 1555 yılından önce inşa edilmiştir. Şeyh Şami, Şam’dan ailesi ve müridleri ile birlikte Kalecik Nahiyesine bağlı Kozdere, Eşme mezralarının arasında kalan bir alana yerleşmişlerdir. Şeyh Şami’nin, Anadolu’ya geldiği tarih kesin bilinmemektedir. Ancak Fatih Sultan Mehmed tarafından kendisine verilen hükme göre İstanbul’un fethedilmesi sebebiyle geldikleri tahmin edilmektedir.[222] ‘‘Nahiye-i Keskün Tabi Kalecik Derr-i Liva-ı Kânkırî Vakf-ı Şeyh Şami....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Kozlu, Eşme, Taharetözü, Yağbasan karyeleri vakfedilmiştir.[223]

3.35. Şeyh Davud Zâviyesi

Şeyh Davut Zâviyesi Vakfı, Kalecik Nahiyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır.‘‘Vakf-ı Zâviye-i Şeyh Davud.....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfı, Mevlana Bedreddin tasarrufundayken daha sonra Şeyh Mehmed Çelebi tasarruf etmiştir. Vakfa, Çanşa, Ağca, Çukur, Koramaz, Kozayağı karyeleri vakfedilmiştir. [224]

3.36. Şeyh Samun Zâviyesi

Şeyh Samun Zâviye Vakfı, Kalecik Nahiyesinde bulunmaktadır. Kurucusu, Süle/Sevle Bey bin Hacı Bey Yamacı’dır.[225] Vakfın, ne zaman inşa edildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Vakf-ı Zâviye-i Şeyh Samun....’’ başlığı altında kayıt

[221]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 143, 146.
[222] Kankal, a.g.e., s. 219.
[223]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 148, 154.
[224]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 154.
[225] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 218.

edilen vakfı tasarruf eden Mustafa Faki ‘‘defteri atik’’te kayıtlı olmadığı, Muhammed Fakî, vakfı tasarruf ettiği ve ‘‘defter-i cedîd-i hakâniyye’’ye kayıt edildiği yazmaktadır. Vakfa, 3 mud yer ve Tüylüce karyesi vakfedilmiştir.[226]

3.37. Ahi Çelebi Zâviyesi

Ahi Çelebi Zâviye Vakfı, Kalecik Nahiyesinde Ahi Çelebi tarafından 1400 yılından önce inşa edilmiştir. Ahi Çelebi’nin hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Evkaf-ı Zâviye-i Ahi Çelebi Derr-i Kalecik....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfı,tasarruf eden evladından Ahi Mahmud ‘‘defter-i atik’’te kayıtlı olmadığı, yeni yapılan vilayet-i tahrirde yerine Ahi Mehmed getirildiği ve ‘‘defter-i cedid-i hakaniyye’’ye kayıt edildiği yazmaktadır. Beşpınar Mezrası[227] ve Saray Çiftliği, Kozlu mezrası, Afşar karyesi vakfedilmiştir.[228]

3.38. Kasım Bey Zâviyesi

Kasım Bey Zâviyesi Vakfı, merhum Candaroğlu Kasım Bey tarafından Kalecik nahiyesine bağlı Balîşeyh karyesinde inşa ettirmiştir. Kuruluş tarihi bilinmemektir. ‘‘Karye-i Balî Şeyh Nam-ı Diğer Ahat tabi Kalecik Merhûm Kasım Bey Adında Zâviyesi Bina İdüb....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Seyidi Paşa veled Murad Seyidi, şeyh olarak tayin edilmiştir. Hizmetkârı ve evlad-ı Şeyh Balî olmak üzere 35 adet asker vakfa kayıtlıdır.[229]

3.39. Hazır Şeyh Zâviyesi

Hazır Seyidi ZâviyeVakfı, Keskin Nahiyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Kalecik’teki Hızır Zâviyesi ile karıştırılmamalıdır. Yazılışı bakımından birbirlerine benzememektedir.[230] “Karye-i

[226]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 155.
[227]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 155.
[228]*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri,* Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 746.
[229]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 156, 159.
[230]Kankal, a.g.e., s. 211.

Yabanözü/Bayatözü/Beyanözü? Sabıkâ Hazır Şeyh Zâviyesine Tabi.....” başlığı altında kayıt edilen vakfa, Beyanözü karyesi vakfedilmiştir.[231]

3.40. Aydın Şeyh Zâviyesi

Aydın Şeyh Zâviyesi, Kalecik Nahiyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Vakf-ı Zâviye-i Aydın Şeyh ....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfı, Hacı Şeyh tarafından tasarruf edilmektedir. Vakfa, Tamgacı Polat mezrası vakfedilmiştir.[232]

3.41. Şeyh Aydın Zâviyesi Vakfı

Şeyh Aydın Zâviyesi, Kargı Nahiyesine bağlı Pelütözü karyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir.[233] “Karye-i Pelütözü Mezkûr Karyeden On Mud Yer Verdiği Şeyh Aydın Zâviyesine Vakf-ı Kadim Olub Vakfiye Üzre Olunurgelmiş Kasım Beyden Mukarrernâmeleri Varimiş’’ başlığı altında kayıt edilen vakıf, 1460 senesinde faaliyette olan vakfa, Pelütözü karyesi vakfedilmiştir.[234]

3.42. Şeyh Koca Baba Zâviyesi

Şeyh Koca Baba Zâviyesi Vakfı, Keskin Nahiyesinde bulunmaktadır. Kurucusu, Şeyh Koca Baba’dır. Hangi tarihte kurulduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Vakf-ı Zâviyesi Karye-i Şeyh Koca Baba Tabi Keskün.....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Keskün, Hacı Köyü, Çorlu, Ahmedil karyeleri vakfedilmiştir.[235]

[231]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 162.
[232]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 163.
[233] Kankal, a.g.e., s. 215.
[234]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 247.
[235]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 163,165.

3.43. Şeyh Ömer Zâviyesi

Şeyh Ömer Zâviye Vakfı, Kalecik Nahiyesine bağlı Elecik karyesinde bulunmaktadır. [236] Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır.‘‘Karye-i Elecikde Şeyh Ömer Zâviyesi....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfı, Osman Bey tarafından tasarruf edilmektedir.Vakfa, Elecik, Kuyucuk, Kıröyük, Göl, Afşar karyleri vakfedilmiştir.[237]

3.44. Hacı Ahmed Kethüda Câmi

Hacı Ahmed Kethüda Câmi Vakfı, Kalecik Nahiyesinde bulunmaktadır. Hacı Ahmed Kethüda hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Vakf-ı Hacı Ahmed Kethüda-ı Şehrî Kalecik Mezkûr Kal’a Kurbundaİmâretinin Hududu Vakfiyesinde Masturdır...’’ başlığı altında kayıt edilenvakfın,imâreti olduğu ve Hacı Ahmet Efendi tarafındancâmi de bir gün Kuran-ı Kerim okutulması vakfedilmiştir.[238]

3.45. Hacım Zâviyesi

Hacım Zâviye Vakfı, Tosya da bulunmaktadır. Hacı Baba tarafında kurulan zâviye, evlada vakıftır. Hangi tarihte kurulduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. . Hacı Ahmed Kethüda hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. ‘‘Kaza-ı Tosyada altı mud mikdar yer Hacım Zâviyesine Vakf-ı Kadim Olub Hacım Evladından Hacı Baba oğlu İshak...’’ başlığı altında kayıt edilen vakfı, Hacım evladından Hacı Baba oğlu İshak tarafından tasarruf edilmektedir. İshak Bey’in vefatından sonra oğlu Mehmed Efendi tasarruf etmiştir. Vakfa, Suluca, Kuzyaka, Aspiros, Gökçeöz, Yazıçam, Çatak, Uluköy karyeleri vakfedilmiştir.[239]

[236]Kankal, a.g.e., s. 218.
[237]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 166.
[238]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 170, 172.
[239]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 181, 182.

3.46. Derviş Hasan Zâviyesi

Derviş Hasan Zâviyesi Vakfı, Derviş Hasan tarafından inşa edilmiştir. Vakıf, Tosya Nahiyesine bağlı Göl karyesinde bulunmaktadır. Hangi tarihte kurulduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.[240] Vakfı, Derviş Hasan oğlu Derviş İsmail Efendi tasarruf etmiştir. Derviş İsmail Efendi'nin vefatından sonra oğulları vakfı tasarruf etmiştir. Vakfa, Göl karyesi vakfedilmiştir.[241]

3.47. İbrahim Veled İsfendiyar Bey İmâreti

İbrahim Veled İsfendiyar Bey İmâret Vakfı, II. İbrahim Bey tarafından kurulmuştur. Vakıf, Tosya Nahiyesinin merkezinde beylik yaptığı 1439-1440 yılları arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Taceddin, lakabıyla da anılan II. İbrahim Bey, Candaroğlu Beyi İsfendiyar Bey'in oğludur. İsfendiyar Bey'in vefatından sonra 1439 yılında bey olmuştur. Beyliği 4 sene sürmüştür. Beyliği döneminde, Osmanlı Sultanı II. Murad'ın hem kayınpederi hem de eniştesi olma sebebiyle barışçıl bir politika izlemiştir. 1443 senesinde Sinop'ta vefat etmiştir.[242] ''Vakf-ı İmâret Merhum İbrahim Veled İsfendiyar Bey.... Hamam-ı İbrahim Bey Derr-i Nefsi Tosya.....'' başlığı altında kayıt edilen vakfın, hemimâreti hem de hamamı olduğu anlaşılmaktadır. Vakfa, Gökçeöz, Akçekavak Aspiros karyeleri vakfedilmiştir.[243]

3.48. Hasan Dede Zâviyesi

Hasan Dede ZâviyeVakfı, 1530 senesinden sonra Tosya Nahiyesi'ne bağlı Kuldak karyesinde inşa edilmiştir.[244] Kim kurduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Vakfı, Hasan oğlu İsmail ile İbrahim oğlu Necat Efendiler tarafından tasarruf edilmiştir. Vakfa, Kuldak karyesi vakfedilmiştir.[245]

---

[241]Kankal, a.g.e., s. 209.
[242]*İsfendiyaroğulları(Candaroğullar),* (t.y.), http://www.semskiasireti.com.
[243]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 185.
[244] Kankal, a.g.e., s. 211.
[245]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 191.

3.49. Hoca İmad Mescidi

Hoca İmad Mescidi Vakfı, Hoca İmad tarafından 1530 yılından önce Tosya Nahiyesi'ne bağlı Hoca İmad Mahallesinde inşa edilmiştir. .[246] ''Vakf-ı Mescid-i Hoca İmad....'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Pınarbaşı mevki ve bezirhane geliri vakfedilmiştir.[247]

3.50. Hoca Fakih Mescidi

Hoca Fakih Mescidi Vakfı, Hoca Fakih tarafından 1530 yılından sonra Tosya Nahiyesi'ne bağlı Hoca Fakih Mahallesinde inşa edilmiştir.[248] 1579 senesinde Hoca Fakih Mescid'in mütevelli vazifesinde Abdurrahman Paşa görev yapmıştır.[249] "Vakf-ı Mescid-i Hoca Fakih'' başlığı altında kayıt edilen vakfa, Bazarkayı, Naide, Saraycık, Danişmend, Meydan, Yuva, Sekü, Dereköy karyeleri vakfedilmiştir. Karyelerden elde edilen gelir, mescidin çırağ masrafları için kullanılmıştır.[250]

3.51. Cüneyd Efendi Zâviyesi

Cüneyd Efendi Zâviyesi Vakfı, Kurşunlu Nahiyesi'ne bağlı Hacı Muslu karyesinde Cüneyd Efendi tarafında inşa edilmiştir. Hunze Hatun adında bir şahsın mülkü üzerine inşa edilmiştir. Candaroğlu Beyliği döneminde kurulmuştur.[251]''Karye-i Hacı Muslu Tabi Mim Karye-i Mezkurede Cüneyd Efendi Nam-ı Kimisne Bir Zâviye Bina Edüb.....'' başlığı altında kayıt edilen vakfı, Cüneyd Efendi tasarruf etmiş ve kendinden sonra vakfı evladlarının tasarruf etme şartıkoymuştur. Vakfa gelen ve gidenlere (ayendeye ve revendeye) hizmet edilme şartı bulunmaktadır. Vakfa, Köpürlü ve Hacımuslu karyeleri vakfedilmiştir.[252]

---

[246] Kankal, a.g.e., s. 201.
[247]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291,* s. 197.
[248] Kalkan,a.g.e., s. 201.
[249] Ebubekir Keklik, Hatice, *1579 Tarihli Çankırı Mufassal Defteri*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2018, s. 108.
[250]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291,* s. 197.
[251]Kankal, a.g.e., s. 209.
[252]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291,* s. 205.

3.52. Şeyh/Hacı Durmuş Zâviyesi

Şeyh/Hacı DurmuşZâviye Vakfı, Kurşunlu'ya bağlı Kızılca karyesinde Şeyh/Hacı Durmuş tarafından inşa edilmiştir.[253] Şeyh/Hacı Durmuş ZâviyeVakfı, Sultan Süleyman Câmi Vakfına bağlı olup, ecza ihtiyacı bu vakıftan karşılanmaktadır. Şeyh/Hacı DurmuşZâviye Vakfı'nın bazı gelirleride Sultan Süleyman Câmi Vakfı'nın giderleri için kullanılmaktadır.[254] Evlada vakıf olup, Şeyh Hüsam oğlu İbrahim, Mustafa, Mahmud ve İsmail Efendiler tasarruf etmişler daha sonra Mahmud veled Yusuf, İbrahim ve Hüsam Efendiler tasarruf etmişlerdir. Vakfa, Kızılca, Taş karyesi, Dumlupınar, Kızılobrun karyeleri vakfedilmiştir.[255]

3.53. Şeyh Salih Zâviyesi

Şeyh Salih Zâviye Vakfı, Kurşunlu Nahiyesine bağlı Ödemiş karyesinde bulunmaktadır.[256] Vakfı, kim ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakfı, Mevlana Muhiddin tasarruf etmiş daha sonra da Yusuf ve Salih Efendiler tasarruf etmişlerdir. Vakfa, Ödemiş karyesi vakfedilmiştir.[257]

3.54. Ramazan Dede Zâviyesi

Ramazan Dede ZâviyeVakfı, kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ramazan DedeZâviye Vakfı, Kurşunlu Nahiyesi'nin Yılanlı Karyesinde bulunmaktadır. Vakfı, Mustafa veled Muhiyyiddin tasarruf etmiştir. Vakfa, Yılanlı karyesi vakfedilmiştir.[258]

3.55. Pir Mehmed Zâviyesi

Pir Mehmed Zâviye Vakfı, Milan Nahiyesine bağlı Çardak karyesinde bulunmaktadır. Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi

[253] Kankal, a.g.e., s. 216.
[254] Elibol, a.g.e., s. 121.
[255] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 209.
[256] Kankal, a.g.e., s. 218.
[257] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 218.
[258] TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 210.

bulunmamaktadır.‘‘.....Milan Tevâb’inde Karye-i Çardakda Olan Pîr Mehmed Zâviyesi.....’’ başlığı altında kayıt edilen vakfa, Köpürlü karyesi vakfedilmiştir.[259]

3.56. Şeyh Hacı Ahmed Zâviyesi

Şeyh Hacı Ahmed Zâviyesi Vakfı, Karıpazarı Nahiyesi’ne bağlı Gökçeviran karyesinde 1570 senesinden önce inşa edilmiştir. Şeyh Hacı Ahmed Efendi tarafından inşa edilen zâviye, 1570 senesine kadar metruk haldeyken bu seneden sonra tekrar tamiri ve bakımı yapılmıştır.[260] Vakfa, Çardak karyesi vakfedilmiş ayrıca 16 kişi[261]ve 7 kişi olmak üzere toplam 23 kişi vergiden muaf tutulmuştur.[262]

3.57. Şeyh Hacı Zâviyesi

Şey Hacı Zâviye Vakfı, Kargı Nahiyesine bağlı Başviran karyesinde bulunmaktadır.[263] Kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakfı, Tayyib ve Yusuf Efendiler tasarruf etmişlerdir. Tayyib Efendi vefat etmesi üzerine Yusuf Efendi tek başına tasarruf etmiştir. Vakfa, Başviran karyesi vakfedilmiştir.[264]

3.58. Elvan Çelebi Zâviyesi

Elvan Çelebi Zâviye Vakfı, Kargı Nahiyesine bağlı Pelitözü karyesinde olduğu ve Şeyh Elvan Çelebi’nin müridlerinden birisi tarafından inşa edildiği tahmin edilmektedir.[265] Hangi tarihte inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakfı, Şey Lütfullah Çelebi tasarruf etmiştir. Vakfa, Runkuş, Martviran ve Pelütözü karyeleri vakfedilmiştir[266]

[259]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 211, 212.
[260] Kalkan, a.g.e., s. 215.
[261]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 238, 239.
[262]*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun, Sıddık Çalık, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (Haz.), s. 722.
[263]Kalkan, a.g.e., s. 216.
[264]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 247.
[265]Kalkan, a.g.e., s. 210.
[266]TKGM Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *TD 291*, s. 249.

SONUÇ

Hitit Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne kadar birçok devlete ev sahipliği yapmış olan Çankırı, vakıf medeniyetine sahip bir şehir özelliğide taşımaktadır. Şehir, Allah rızası için ihtiyaç sahiplerine yardım eli uzatan vakıf müessesesi olma durumunu asırlarca devam ettirmiştir. Çankırı bünyesinde incelediğimiz belgelerden yola çıkarak resmi olarak 223 adet vakıf ismi ortaya çıkmıştır. Bu vakıflar, içerisinde yerleri tespit edilmemiş ya da yerleri tespit edilip metruk hale gelerek yıkılan vakıflarda bulunmaktadır. Çankırı'da eskisi gibi vakıf faaliyetleri olmasa da Kasım Bey İmâreti, Sultan Süleyman Câmi, Sultan IV. Murat Câmi Karataş Hamamı, Taşmescit, Mevlevihane, Ali Bey Câmi, Buğday Pazarı Medresesi, Çivitçioğlu Medresesi gibi ayakta kalan bazı vakıf eserlerdir. Erkeklerin kurduğu vakıfların dışında, 8 adet kadınların teşviki ile kurulan vakıflarda mevcuttur. Örneğin; Afife Saliha, Melek Hatun, Kadınlar, Ayşe Kadın gibi vakıflardır. Kadınlar tarafından kurulan vakıflar, şehirde kadınlarında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Şehrin ileri gelenlerinden Sinan Yakutoğulları, Yamacıoğulları, Tuhtioğulları, Hunze Hatun, Melek Hatun ve Aslan Hatun, Çivitçizade, Kirmanzade, Hacışıhoğulları ve Kasım Bey (Candaroğlu Kasım Bey) tarafından kurulan vakıflar şehrin kültür ve ekonomik seviyesini yükseltmişlerdir. Çankırı Sancağı'na, Osmanlı Sultanlarının emriyle de vakıflar inşa edilmiştir. Birincisi Kanuni Sultan Süleyman emri ile kendi adıyla inşa edilen Sultan Süleyman Câmi ve ikincisi ise Sultan Dördüncü Murat emri ile Çerkeş'te inşa edilen IV. Murat Câmi'dir. Ancak kurulan bütün vakıflar devlet yardımı almadan halkın desteği ile ayakta kalmıştır. Vakıfların gelirleri, Çankırı'nın merkez ve ilçe köylerinden gelen vergi hasılatları ve dükkânların kira gelirleri ile faaliyetlerine devam etmiştir. İncelediğimiz 1555 tarihli tahrir defterinde; 34 adedi zâviye, 4 adedi imâret, 10 adedi mescid, 4 adedi medrese, 1 adedi muallimhane, 1 adedi câmi, 2 adedi hângâh, 1 adedi kervansaray ve 1 adedi türbe olmak üzere 58 adet vakıf ismi kayıt edilmiştir. Bu tahrir defterine göre en çok gelir elde eden vakıf türü imâretler, en az gelir elde eden vakıf türü ise türbelerdir. 1530 tarihli tahrir defterinde ise; 24 adedizâviye, 4 adedi imâret, 4 adedi mescid, 2 adedi medrese, 1 adedi muallimhane, 2 adedi hângâh ve 1 adedi türbe olmak üzere 38 adet vakıf ismi kayıt edilmiştir. Bu tahrir defterine göre en çok gelir elde eden

vakıf türü imâretler, en az gelir elde eden vakıf türü ise türbelerdir. Çankırı Sancağı'ndan, Amasya'da kurulmuş olan Sultan Bayezid İmâret Vakfı ve Hatuniye İmâret Vakfı'na da köy hasılatları tahsis edilmiştir. Çankırı topraklarından elde edilen gelirlerle, hem şehir içindeki vakıflar hem de şehir dışındaki vakıflar faaliyetlerini devam ettirmiştir. Sultan Bayezid İmâret Vakfı'na 1530 tarihli tahrir defterinde 14 adet, Hatuniye İmâret Vakfı'na 8 adet köy vakfedilmiştir. 1555 tarihli tahrir defterinde ise Sultan Bayezit İmâret Vakfı'na 15 adet, Hatuniye İmâret Vakfı'na 14 adet köy vakfedilmiştir. Vakıflara, gelir miktarı kayıtlı olmayan bağ, bahçe ve çiftliklerde vakfedilmiştir. Görüldüğü üzere hem Kasım Bey'in hem de şehrin ileri gelen zengin ailelerinin kurduğu vakıflar Çankırı Sancağı'nın sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim ve idari açıdan gelişmesini sağlamıştır. Çankırı Sancağı, vakıf medeniyeti içerisinde kendini geliştirip, sancağı diri ve canlı tutmuştur.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynaklar

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü [TKGM] Kuyudu-i Kadîme Arşivi, *Tahrir Defteri [TD] 0291*.

*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri,*T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, (Haz.) ÖZKILIÇ Ahmet, COŞKUN Ali, ÇALIK Sıddık, KARAZEYBEK Mustafa, SİVRİDAĞ Abdullah, YÜZBAŞIOĞLU Murat.

2. Araştırma Eserler

2.1. Kitaplar

ARVAS Abdulselam, *Tarih Ve Folklor Bağlamında Hacı Murad-ı Veli Üzerine Bir Araştırma*, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı 2018.

AYDIN Davut, *Cumhuriyet Dönemi Vakıfları: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Krizi*, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, İstanbul 2013.

AYHAN Bahattin, *Çankırı İnanç Rehberi*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2012.

AYHAN Bahattin, *Çankırı Orta İlçesi Dünü ve Bugünü*, Karaca Ofset Basımevi, İstanbul 2011.

AYHAN Bahattin, *Çankırı ve İlçeleri*, Gülay Ajans, Ankara 1988.

BAŞER Tayip, *Çankırı Karatekin Ulуları*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1956.

ÇETİN Halil, *Candaroğlu Yurdunda Bey İmâretleri*, Çankırı Belediyesi Yayınları, Mart 2013.

DEMİRHAN M. Fatih, *Osmanlı Padişah Türbeleri*, Hilâl. Studi Turchi e Ottomani 2, 2013.

ELİBOL Ahmet, *XIX. Yüzyıl Başlarında Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2008.

EREN Fikret, *Osmanlı Dönemi Vakıfları*, V. Vakıf Haftası Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1988,s.195.

İNALCIK Halil, *Hicrî 835 Târihli Sûret -i Defter-i Sancak-i Arvanid,* TTK, Ankara 1954.

KANKAL Ahmet, *VXI. Yüzyılda Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2011.

KELEŞ Hamza*, Erzurum Vakıfları-H.988(M.1580-1581) Tarihli Evkaf Defterine Göre,* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2016.

SEZEN Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Sistem Ofset Yayınları, Ankara 2017.

ŞAHİN Gülay, İBİŞ Resul, SEZEN İbrahim, YURT Emriye, CAN Atilla, AKÇEL Arda, DURMUŞ Sinan (Haz*.), Çankırı Kültür Envanteri 2014*, Sonsöz Matbaa, Ankara 2014.

TÜRKOĞLU Ömer, *Kastamonu Vilayeti Salnamelerinden Çankırı Sancağı (1869-1903)*, Çankırı Valiliği, Çankırı 1999.

2.2. Makale ve Tezler

AKGÜNDÜZ Ahmet, ‘‘İslam Vakıf Hukukunda Terminoloji ve Gaye’’,Mehmet Kurtoğlu(Ed.), *Dünya Vakıflar Konferansı:23-24 Eylül 2013-İstanbul: Bildiriler,* İstanbul 2014.

AKIN Ahmet, ‘‘Tarihi Süreç İçinde Câmi ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme’’, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakultesi Dergisi*, cilt:15, sayı:29, 2016.

ALTUĞ Uğur, “Ankara Örneğinde Tahrir Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmlarındaki Yeri ve Önemi”, Mustafa Orçan, Musa Kâzım Arıcan, Muhammed Enes Kala, Mehmet Tuğrul (Ed.), *4. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi:12-13 Ekim 3017-İstanbul: Bildiriler*, Eylül 2018.

ASLAN Ömer, ‘‘İslam Hukukuna Göre Vakıf Mallarında Vakıf Hükmünün Sona Ermesi’’, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2011.

AYDIN Vahdettin, ‘‘Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıf Sistemi ve Eğitim Yönetimine Katkısı’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt:8, sayı:1, 2003.

BARKAN Ömer Lütfi, “ İmparatorluk Devrinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, cilt:2, 1940.

BAŞÇI Vahdettin, ‘‘Bir Medeniyet Kurumu Olarak Vakıflar ve Sosyal Hizmet Kurumları’’, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:9, sayı:1, 2010.

BERKOL Feramuz, "Türk Vakıf Kervansarayları ve Bugün Turizm Hizmetinde Kullanılmaları," *Vakıflar Dergisi*, sayı:10,2006.

BEYİNLİ DİNÇ Gökçen, “677 Sayılı Kanun, Türbeleri Millileştirme ve Yıkıcı Sonuçları: Geç Osmanlıdan Cumhuriyete Türbedarlık’’, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya AraştırmalarıDergisi*, cilt:3,sayı:2,2017.

BİNGÖL Cemil, “Çankırı’nın İdari, Nüfus ve Sosyal Yapısı(1839-1903)”,*Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1997.

BOZKURT Nebi, ‘’ Medrese’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:28, İstanbul 2003.

CANTAY Gönül,‘‘Türklerde Vakıf ve Taş Vakfiyeler’’*, Vakıf Haftası Dergisi*, sayı: 11, 1994.

CEBECİOĞLU Ethem (Ed.), ‘‘Yrd. Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK ile Söyleşi’’, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi,* sayı: 20, Ankara 2007.

ÇETİN Halil, ‘‘Anadolu İmâret Kültürü ve Çankırı Kasım Bey İmâreti’’, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, sayı: 8, Aralık 2011.

ÇINAR Hüseyin, ‘’Defter-i Evkaf-ı Liva-ı Kuds-i Şerif’’ , *Vakıflar Dergisi*, sayı: 44, 2015.

DENİZ Ahmet, ‘‘Vakıf Sistemi ve Osmanlı Yönetiminde Kars Vilayetinde Kurulan Vakıfların Analizi’’, *Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 6, Mart 2016.

EMECEN Feridun, ‘‘Gülbahar Hatun’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 14, İstanbul 1999.

ERDAĞI Deniz, ‘‘Anadolu Selçuklu Vakıflarına Bir kaç Örnek’’, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2011.

ERTAŞ Fatih Coşkun, Şahin, ‘‘17. Yüzyılda Anadolu’da Kadın Vakıfları ve Muhasebesi: Tokat Hatuniye Vakıf Muhasebesi Örneği’’, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı: 8, Ocak 2015.

ERTEM Adnan, ‘‘Osmanlıdan Günümüze Vakıflar’’, *Vakıflar Dergisi*, sayı: 36, Aralık 2011.

GELİŞLİ Yücel, ‘‘Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin, Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge’’, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt:25, sayı2, 2005.

GENCA Elif, ‘‘Osmanlı Hukunda Vakıfların Denetimi (Evkaf-ı Hümayun Nezareti)’’, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt:72, sayı:1, Ocak 2014.

GENÇ Mehmet, “Klasik, Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar’’, *Vakıflar Dergisi*, sayı: 42,2014.

GÖKMEN Ertan, ‘‘Hurufat Defterine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Câmi ve Mescitler’’, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:3, sayı:2, 2005.

GÖRÜR Muhammet, ‘‘Çankırı Taş Mescit 2011 Yılı Kazısı’’, *International Periodical For The Languages Literatureand History of Turkishor Turkic*, Ankara 2014.

GÜNAY Hacı Mehmet, "Vakıf'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 42, İstanbul 2012.

GÜRBIYIK Cengiz, ''Osmanlı İmâretlerinin (aşevleri) Tipolojisi Üzerine Bir Deneme'', *Sanat Tarihi Dergisi*, cilt:24, sayı:1, Nisan 2015.

GÜZEL Fatih, "Çankırı Fatihi Emir Karatekin'', İbrahim Akyol, Abdulselam Arvas, Gürkan Dağbaşı, Fatih Güzel, Fatih Sona (Haz.), Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyumu: 12-14 Mayıs 2017-Çankırı; Bildiriler, Yenigün Basım Yayın Matbaacılık, Çankırı 2017.

HIZLI Mefail, ''Bursa'da Selatin İmâretleri'', *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:10, sayı:1, 2001.

ILICA Ali, ''Çorum'da Tarihî Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Veli Paşa) Hanı ve Vakfiyesi'', *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* cilt: 9, sayı: 1, 2000.

IŞIK Hayriye, ''Bir Kamu Hizmeti Birimi Olarak Vakıfların Osmanlı Toplum Yaşamındaki Rolü'', *Akademik Bakış*, sayı:16-3, 2009.

İPŞİRLİ Mehmet, ''Osmanlı Dönemi Medrese'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:28, İstanbul 2003.

İPŞİRLİ Mehmet, "Osmanlılar: II. Medeniyet Tarihi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 33, İstanbul 2007.

KAHRAMAN Abdullah, ''İslam Hukuku Açısından Vakıf'', *Somuncu Baba İlim, Kültür ve Edebiyat Dergisi,* sayı: 91, Mayıs 2008.

KARA Mustafa, ''Tekke'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:40, İstanbul 2011.

KARACAN Sami, Güngör, ''Tarih Süreç İçinde Konaklama Merkezleri Han ve Kervansarayların Günümüzde İpek Yolu Turizm Projesine Dönüşümü'', Ali Öztüren (Ed.), *V. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu-I. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu:22-23 Nisan 2016 Kuzey Kıbrıs-Bildirileri,* Kuzey Kıbrıs 2016.

KAYAOĞLU İsmet, ‘‘Selçuklu Vakıflarına Genel Bir Bakış’’, *Vakıf Haftası Dergisi*, sayı:2, 1985.

KEKLİK Ebubekir, Hatice, *1579 Tarihli Çankırı Mufassal Defteri*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı 2018.

KÖPRÜLÜ Bülent, ‘‘Tarihte Vakıflar’’, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt:8, sayı:3, 1974.

KURT İsmail, ‘‘Vakıflar Müessesi XV. Ve XVI. Asır Vakıfları’’, Abdülkadir Özcan(Haz.), *XV. Ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler Milletlerarası Sempozyum:1996-İstanbul: Bildiriler*, İstanbul 2003.

MORDTMANN J.H.,**“**Çankırı” (Çev. Besim Darkot), *M.E.B İslam Ansiklopedisi*, cilt:3, İstanbul 1978.

OCAK Ahmet Yaşar, ‘‘Zâviyeler (Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme)’’, *Vakıflar Dergisi*, sayı:12, Ankara 1978.

ODABAŞI Zehra, ‘‘Selçuklu Devletinde Mühtedi Vakıfları: Celaleddin Karatay Vakıfları Örneği’’, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2012.

ORMAN İsmail, “Türbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:41, İstanbul 2012.

ÖNKAL Ahmet, Bozkurt, ‘‘Câmi’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:7, İstanbul 1993.

ÖZ Mehmet, “Tahrir’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 39, Ankara 2010.

SAYLAM İstemi, ‘‘Vakfiyelere göre Anadolu Beyliklerinde Sosyal ve Kültürel Hayat’’, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

SÖNMEZ Selami, ‘‘Ortaçağ Türk ve İslam Dünyasında Kervansaraylar (Hanlar-Ribatlar)’’, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı:15, 2007.

ŞAHİN İlhan, ‘‘Çankırı’’ *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 8, İstanbul 1993.

T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı, *Çankırı Vakıflar Listesi, ,* 22.03.2019.

TARIM ERTUĞ Zeynep , ‘‘İmâret’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt:22, İstanbul 2000.

TURAN Şerafettin, ‘‘Bayezıd II’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 5, İstanbul 1992.

ULUDAĞ Süleyman, ‘‘Hankah’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cild:16, İstanbul 1997.

YAKUBOĞLU Cevdet, ‘‘Amasya Sultan II. BâyezidİmâretiÂ’nin Kastamonu, Çankırı ve BoluÂ’daki Vakıflar’’, M. Fatih Köksal, Cavit Güzel, Gürkan Cevger, Aykut Özbayraktar, Mevlüt İlhan (Ed.), *Uluslararası Amasya Sempozyumu: 4-7 Ekim-Amasya: Tarih-Dil-Kültür-Edebiyat Bildirileri*, KIBATEK Yayınları, Ankara 2017.

YENİYILDIZ Bahaeddin, ‘‘Vakıf Tarihi’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 42, İstanbul 2012.

3. Sözlük

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Anslikopedik Lugat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2013.

ŞEMSEDDİN Sami, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 2002.

4.İnternet Yayınları

DEMİR Mustafa, *Türkiye Selçuklu Vakıfları,* (t.y.), www.tarihtarih.com.

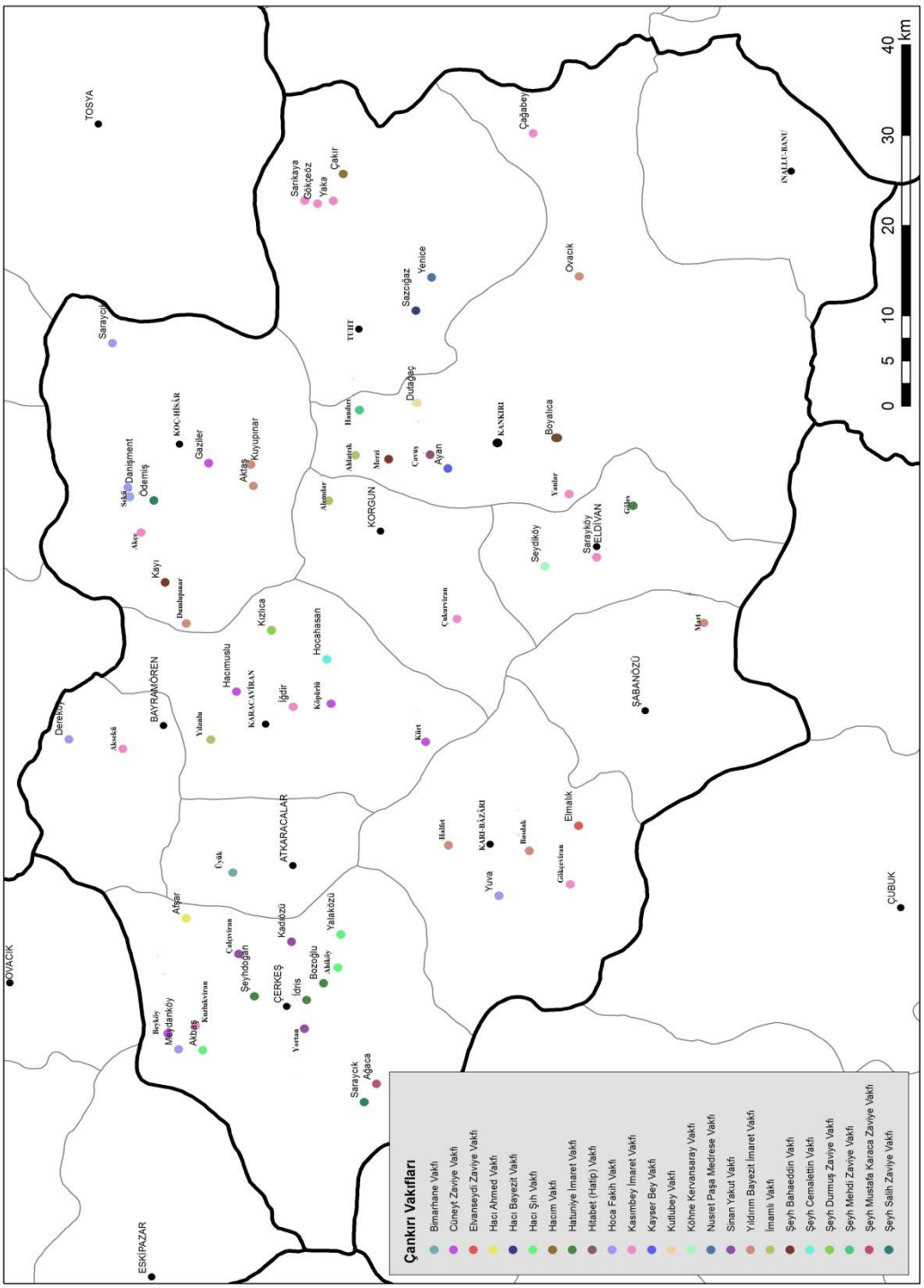
DURAN Hakkı, *Taş Mescid,* (t.y.), Erişim: 17.07.2007, http://www.cansaati.org.

DURAN Hakkı, *Rüstem Çelebi Dîvânı Nerede ve Sonrası*,(t.y.), Erişim: 12 Kasım 2018, http://imâret.cansaati.org.

İsfendiyaroğulları(Candaroğullar), (t.y.), http://www.semskiasireti.com.

EKLER

Ek 1. 1530 ve 1555 Tarihli Tahrir Defterlerine göre, vakıflara Çankırı'dan hangi ilçe ve köylerin tahsil edildiğini gösteren harita.

Ek 2. Çankırı Vakıflarının Listesi

- Afife Saliha Vakfı
- Aşağı Hamam Vakfı
- Ali Beğ Türbe Vakfı
- Abdulkuffar Çelebi Vakfı
- Ahi Çelebi Zaviye Vakf
- Ahi İvaz Zaviye Vakfı
- Alaüddevle Zaviye Vakfı
- Aydınşeyh Zaviye Vakfı
- Arap Abdullah Vakfı
- Alibey Cami Vakfı
- Alacamescit Vakfı
- Astarlızade Vakfı
- Ahi Mustafa Çelebi Vakfı
- Ahmet Fakih Mescidi
- Akmedrese Vakfı:
- Argunşa Köyü Mescid Vakfı
- Attar Mahallesi Mescid Vakfı
- Arap Sadullah Vakfı
- Abdi Çelebi Mescid Vakfı
- Ağa Mescid Vakfı
- Ayşe Kadın Medrese Vakfı
- Buğdaypazarı Medrese Vakfı
- Bayatçı Vakfı
- Basmıl Medrese Vakfı
- Bazar (Pazar) Mescid Vakfı
- Bazarkapısı (Pazarkapısı) Köyü Mescid Vakfı
- Bevvab Mescid Vakfı
- Bezirhane Mescid Vakfı
- Beşirbey Vakfı
- Bimarhane Mescid Vakfı
- Cami-i Atik Vakfı
- Cüneyd Efendi Zaviye Vakfı
- Celal Efendi Mescidi Vakfı
- Cuma Mescid Vakfı
- Cami-i Cedid Vakfı
- Çukur Mahallesi Mescid Vakfı
- Çarık Mahallesi Mescidi
- Çifte Hamam Vakfı
- Çerkeş Medrese Vakfı
- Çifterli Mescid Vakfı
- Çivitçioğlu Vakfı (Hacı Mehmet Efendi Vakfı)
- Dere Köyü Mescid Vakfı
- Darüssade Zaviye Vakfı
- Darüssuleha Vakfı
- Derviş Hasan Zaviye Vakfı

- Emir Yaman Zaviye Vakfı
- Emir Hacı (Eyner Hacı) Zaviye Vakfı
- Emine Şerife Hanım Vakfı
- Elvan Seydi Vakfı
- Elhac Feyzullah Vakfı (Subaşı Değirmeni Vakfı)
- Elicik Köyü Cami Vakfı
- Ethemiyye Pınar (Çeşme) Vakfı
- Göles Kayısı Vakfı
- Gelikoğlu Ahmet Ağa Vakfı
- Ganioğlu Vakfı
- Gazi Beğ Türbe Vakfı
- Göl Köyü Mescid Vakfı
- Hacım Zaviye Vakfı
- Has Beğ Zaviye Vakfı
- Hasandede Zaviye Vakfı
- Hazır Şeyh Zaviye Vakfı
- Hoca Aziz Zaviye Vakfı
- Hacı Nazife Hanım Vakfı
- Hacı Kemal Mescid Vakfı
- Hacı Piri Mescid Vakfı
- Hacı Seydi Ali Mescid Vakfı
- Hatib Mescid Vakfı
- Hoca İmad Mescid Vakfı
- Hacı Hasan Vakfı (Hacı Doluca Vakfı)
- Hacı Kadı Vakfı (Hacı Mümin Mescid Vakfı)
- Hanizade Vakfı
- Hacı (Şeyh) Rumi İsmail Ağa Vakfı
- Hatice Sultan Vakfı
- Hacı Salih Vakfı
- Hayvaroğlu Vakfı
- Hazinedar Hüseyin Vakfı
- Habiboğlu Cami Vakfı
- Hacı Tahire Vakfı
- Hacı Recep Vakfı
- Hacı Şeyhzade Mehmet Çelebi Vakfı
- Hacı Ramazan Vakfı
- HazinedarzadeVakfı (Hazinedar Hacı Mehmet Ağa Vakfı)
- Hoca Musa Vakfı
- Hacı Şeyhoğlu Vakfı :
- Hacı Muradı Veli Vakfı
- Hacı Şeyhzade Hacı Sait Vakfı
- Hacı Kadir Vakfı
- Hacı Bey Vakfı
- Haydaroğlu Vakfı
- Hacı Mutar Vakfı
- Hacı İmam Pınar Vakfı

- Hasbeğler Kervansaray Vakfı
- Hacı Hüsam Muallimhanesi Vakfı
- Hazinedaroğlu Hasan Vakfı
- Hazinedaroğlu Ahmet Vakfı
- Hidayetbeyzade Vakfı
- Hamza Sultan Vakfı
- Hacı Beykâri Vakfı
- Hamza Köprü Vakfı
- Hasbeğler Köprü Vakfı
- İplikpazarı Vakfı
- İsmail Gökmen Vakfı
- İsmail Temelli Vakfı
- İdris Zaviye Vakfı
- İmanlı Zaviye Vakfı
- İbrahim Beğ Hamam Vakfı
- İbrahim Paşa Hamam Vakfı
- Küçük Hama Vakfı
- Kirmanoğlu Vakfı
- Kızılırmak-Kızılcaırmak Köprü Vakfı
- Koramaz Köprü Vakfı
- Kuruca Köprü Vakfı
- Kayserbey Vakfı
- Karakilise Köyü Mescidi Vakfı
- Kazancı Mescidi Vakfı
- Kıran-Kuran Mescidi Vakfı
- Küçük Minare Mescidi Vakfı
- Kara Mustafa Hacı Toruş Vakfı
- Kayınoğlu Vakfı
- Karataş Cami Vakfı
- Keklikoğlu Vakfı
- Kefen Baha Vakfı
- Köhne Kervansaray Vakfı
- Kasımbey Vakfı
- Kasımbey Ecza-ı Şerif Vakfı
- Kadınşah Cami Vakfı
- Korkutzade Elhac Mehmet Vakfı
- Kurtzade (Kurt Şeyh) Zaviye Vakfı
- Korkutzade İsmail Ağa Vakfı
- Kalecik Cami Vakfı (Yamacı Vakfı)
- Kargı Cami Vakfı
- Koçhisar Cami Vakfı
- Laklak Mescidi Vakfı
- Lenger Baba Zaviye Vakfı
- Mehmet Paşa Kervansaray Vakfı
- Murad v. Mehmet Kervansaray Vakfı
- Melek Hatun Zaviye Vakfı

- Mirahur Vakfı (Kutlu Bey) Vakfı
- Mumcuoğlu Vakfı
- Mevlana Şeref Mescidi Vakfı
- Muhiyyidin Vakfı
- Mora Köyü Mescidi Vakfı
- Mevlevihane Vakfı
- Mülayim Köyü Mescidi Vakfı
- Mescidözü Vakfı
- Mesut Paşa Zaviye Vakfı
- Nusret Paşa Medrese Vakfı
- Nasriyye (Mevlana Nureddin) Medrese Vakfı
- Naci Hacı Bey Vakfı
- Perdedar Vakfı
- Pir Mehmet Zaviye Vakfı
- Paşamakçılar Vakfı
- Pınarbaşı Mescidi Vakfı
- Rüstem Çelebi Vakfı
- Ramazan Dede Zaviye Vakfı
- Rahvanzade (Rıdvanoğlu-Rahtıvanoğlu) Mehmet Emin Vakfı
- Sultan Murat Vakfı
- Saray Köyü Hamam Vakıf
- Sultan Hatun Türbesi Vakfı
- Saru Baba Zaviye Vakfı
- Seydi Paşa Zaviye Vakfı
- Şeyh Ahmet Zaviye Vakfı
- Seydi Kervansaray Vakfı
- Sermahfil Mescidi Vakfı
- Sevimoğlu Mescidi Vakfı
- Seydi Mahmut Çelebi Vakfı
- Sultan Süleyman Vakfı
- Saray Zaviye Vakfı
- Siydircioğlu Vakfı
- Sultan Selim Vakfı
- Sadık Efendi Vakfı
- Sabuncuoğlu Elhac Mehmet Ağa Vakfı
- Siyadettin Vakfı
- Süleyman Bey Vakfı
- Seydi Mesut Vakfı
- Sinan Yakup Çelebi Vakfı
- Sultan Mahmut Vakfı
- Sultan BeyazitVakfı
- Şeyhler Köyü Mescidi Vakfı
- Şeyh Selamet Zaviye Vakfı
- Şeyh Paşa Zaviye Vakfı
- Şeyh Ömer Zaviye Vakfı
- Şeyh Şami Zaviye Vakfı

- Şeyh Yahya Zaviye Vakfı
- ŞucaiBeğ Mescidi Vakfı
- ŞucaBeğMualimhanesi Vakfı
- Şeyh Mehdi (Billur Vakfı)
- Seydi Mehmet Kervansaray Vakfı
- Şeyh Karatekin Türbesi Vakfı
- Şeyh Bahaddin Vakfı
- Şeyh Cemaleddin Vakfı
- Şıh Hacı Ali Vakfı
- Şeyh Durmuş Vakfı
- Şeyh İbrahim Tekke Vakfı
- Şeyh Yunus Vakfı
- Şeyh Çelebi Emin Kasım Bey Vakfı
- Şerefeddin Vakfı
- Şeyh Kocalı-Kodalı-Karacalı Zaviye Vakfı
- Şeyh Dursun Vakfı
- Şeyh Samun (Sevle-SüleBeğ b. Has Yamacı) Vakfı
- Şeyh Davut Zaviye Vakfı
- Şerife Ayşe Vakfı
- Şeyh Ebed Vakfı
- Şeyhoğlu Cami Vakfı
- Taşmescit Vakfı
- Tabakhane Vakfı
- Tuht Köyü Hamam Vakfı
- Türbe (Mescid-i Türbe-i Mevlanan biraderi Mevlana İshak) Mescid Vakfı
- Tosyalı Alibey Vakfı
- Vehbi Sultan Vakfı
- Veled Hızır DanişmendMescid Vakfı
- Yusuf Bey Cami Vakfı
- Yüzbaşıoğlu Mahir Vakfı
- Yapar (Yaparcılar) Vakfı
- Yenice Mahallesi Mescidi Vakfı
- Yoğurtçu Mahalle Vakfı
- Yamacıoğlu Zaviye (Zaviye-i İbn-i Yamacı) Vakfı
- Yusuf v. Kumari Zaviye Vakfı
- Yukarı Hamam Vakfı
- Zeynelzade Ali Vakfı
- Zekeriya Vakfı
- Zeyve Vakfı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Tuğba Mercan
Doğum Yeri	ÇANKIRI
Doğum Tarihi	03.09.1991

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih Bölümü

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**KPDS (…..) ÜDS (….) TOEFL (….) EILTS (….)**
…	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi
Görevi/Pozisyonu	Arşiv Uzmanı
Tecrübe Süresi	5 Yıl

İLETİŞİM

Adres	A.H.R. Mahallesi Zafer Caddesi Gençler Sokak Mert Apart. No:15
E-mail	tugba_cemek@hotmail.com